

***”Dom var ganska snåla, dom
bjöd bara på vatten”¹***

**– om barnperspektiv i det sociala arbetet i
nordvästkommunerna**

**Heléne Nellvik
Hanna Nylander
Ylva Spånberger Weitz**

Forskningsrapport 2014:1

---

¹ Citatet är ursprungligen återgivet i en artikel av Eriksson & Näsman (2009).

**Heléne Nellvik
Hanna Nylander
Ylva Spånberger Weitz**

**”Dom var ganska snåla, dom bjöd
bara på vatten”²
– om barnperspektiv i det sociala arbetet i
nordvästkommunerna**

Forskningsrapport 2014:1

FoU-Nordväst är en forsknings- och utvecklingsenhet för socialtjänstens individ- och familjeomsorg samt omsorg för personer med psykiska funktionsnedsättningar. FoU-Nordväst ägs av åtta kommuner i nordvästra Stockholms län: Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna stad, Sundbybergs stad, Upplands-Bro och Upplands Väsby.

För ytterligare information: www.fou-nordvast.com

©Alla rättigheter förbehållna FoU-Nordväst samt författaren
Grafiskform (omslag): FoU-Nordväst
Tryck: Sjuhäradsbygdens Tryckeri AB, Borås, 2014
ISBN: 978-91-89681-26-2
ISSN: 1651-7830

---

² Detta citat är ursprungligen återgivet av Eriksson & Näsman (2009, 2011) som en del av empirin från ett forskningsprojekt om familjerätten och om barn som har upplevt våld. Det återberättades även av en deltagare i denna studie som ett exempel på en ögonöppnande berättelse om vad ett barnperspektiv kan innebära (se s. 76).

Innehållsförteckning

Förord	7
INLEDNING	9
Syfte och frågeställningar	10
Disposition	11
BAKGRUND	12
Barnperspektivet – begreppsdiskussion	12
Barnperspektiv i den sociala barnvården	19
Barnperspektiv i socialt arbete riktat mot vuxna	24
Några teoretiska utgångspunkter	28
METOD	31
Bakgrund och Urval	31
Styrdokument och FoU-rapporter	33
Fokusgrupper	36
Etiska överväganden	39
RESULTAT	41
Barnperspektivet i FoU-Nordvästs rapporter	42
Försörjningsstöd/arbetsmarknad	42
Socialt arbete med barn, unga och familj	44
Socialt arbete med vuxna, särskilt missbruk	44
Socialpsykiatri	45
Socialt arbete, allmänt	45
Sammanfattande reflektioner – FoU-rapporter	46
Barnperspektivet i kommunernas styrdokument	47
Behandling av barnperspektivet	48
De tre P:na – hur synliggörs de i dokumenten?	50
Samverkan kring utsatta barn	52
Sammanfattning – kommunala dokument	53

Barnperspektivet i fokusgruppsintervjuerna.....	54
Ett barnperspektiv – vad innebär det?	55
Barnperspektivet i praktiken.....	62
Förutsättningar för barnperspektivarbete.....	79
Önskebilder.....	89
Sammanfattande reflektioner – fokusgrupper	92
DISKUSSION	102
Barnperspektivet i belysning av de tre P:na	102
Barnperspektivets förutsättningar.....	107
Härifrån och vidare... ..	110
Slutord	112
REFERENSER	113
BILAGOR	118
Bilaga 1. Utdrag ur barnkonventionen	119
Bilaga 2. Rapporter från FoU-Nordväst	121
Bilaga 3. Samtalsguide	127
Tidigare utgivna FoU-rapporter och FoU-forskningsrapporter.....	128

Förord

Under 2013 har vi på FoU-enheten haft barnperspektiv som ett av våra fokusområden vilket inneburit att vi på olika sätt försökt uppmärksamma detta i vårt arbete. I början av året diskuterade vi med FoU-rådet och tillsammans formulerade vi en strategi för hur vi på ett mer sammantaget sätt skulle arbeta med perspektivet. Vi beslutade att genom fokusgruppsintervjuer studera vilka uppfattningar chefer inom de tre verksamhetsområdena – barn, unga och familj, vuxna (missbruk och socialpsykiatri) samt försörjningsstöd – har om barnperspektivet. Hur förstås begreppet och hur arbetar man? Vi beslutade också att studera hur vi själva, i våra FoU-rapporter har hanterat frågor rörande barnperspektivet. En tredje del var att studera kommunala styrdokument för att se hur barnperspektivet beskrivs där. Arbetet med barnperspektivet har pågått under 2013 och resultatet redovisas i denna rapport.

Rapporten har flera delar. Dels beskrivs hur barnperspektivet behandlas i tidigare forskning och i teori, dels beskrivs resultatet av fokusgrupperna och rapportgenomgången. Dessa delar relateras sedan till varandra i den avslutande diskussionen. Genom att på detta sätt studera barnperspektivet i olika sammanhang och utifrån olika infallsvinklar får vi en fördjupad förståelse av begreppet och dess tänkbara innebörder vilket också varit ett syfte med denna studie. Ett annat syfte eller kanske en förhoppning har varit att genom att fokusera på detta perspektiv och att diskutera det i fokusgrupper kan ett ömsesidigt lärande ske som ger återverkningar i kommunernas verksamheter och i vårt eget arbete på FoU-enheten. Huruvida denna förhoppning infrias återstår att se.

Tre av FoU-enhetens medarbetare har varit inblandade i detta arbete; Ylva Weitz, som har varit vetenskapligt ansvarig för studien, Heléne Nellvik samt Hanna Nylander. De tre har tillsammans arbetat med planering, upplägning och genomförande av studien även om de enskilt varit mer ansvariga för vissa delar. Hanna har varit den som studerat alla FoU-rapporter och Heléne har läst kommunernas dokument. Fokusgruppsintervjuerna har de gjort tillsammans. När det gäller den skriftliga produktionen har det skett en uppdelning av arbetet även om texterna diskuterats och reviderats gemensamt i gruppen. I resultatdelen är det främst Hanna som svarat för presentationen av FoU-rapporterna, Heléne för avsnittet om styrdokumentet och när det gäller fokusgruppsintervjuerna har detta skrivande delats upp på alla tre. Ylva har stått för de sammanfattande reflektionerna och diskussionsavsnittet.

Jag hoppas att ni som läsare kommer att ha glädje av denna rapport. Vi på FoU-enheten har precis inlett diskussionerna kring hur vi tillsammans med kommunerna kan nyttiggöra den lokala kunskap som finns representerad i denna skrift i syfte att resultaten i slutändan ska komma barnen tillgodo.

Lisbeth Eriksson

FoU-chef

INLEDNING

Vad innebär det att anta ett barnperspektiv i socialt arbete och hur behandlas barnperspektivet i det sociala arbetets forskning och praktik? Det är frågor som ligger till grund för den här rapporten. FoU-Nordväst har under 2013 valt att sätta just barnperspektivet i fokus för all sin verksamhet. Detta avspeglas i flera av de projekt som har genomförts under året och den här rapporten bidrar i viss mån till att knyta ihop det här arbetet. Här tittar vi dels på hur barnperspektivet behandlas i de FoU-rapporter som genom åren har producerats hos FoU-Nordväst, dels på hur barnperspektivet beskrivs och behandlas i berörda kommuners styrdokument, och dels på hur representanter för det praktiska sociala arbetet i de åtta nordvästkommunerna resonerar kring barnperspektivet i sina verksamheter.

Barnperspektivet som begrepp hänger nära samman med framväxten av FN:s barnkonvention (Aronsson, 2012). Barnkonventionens fokus på barns rättigheter har givit avtryck både i svensk lagstiftning (bland annat socialtjänstlagen) och i det praktiska arbetet med barn och unga; idag utgör barnperspektiv och barnets bästa centrala frågor som ska beaktas i all kommunal verksamhet (Rasmusson, 2006). Samtidigt är både barnperspektiv och barnets bästa mångtydiga begrepp som kan ges en mängd olika innebörder beroende på från vilken utgångspunkt och i vilket sammanhang de uttalas (Cederborg, 2012; Hultman, 2012). En särskild tvistefråga är den som handlar om huruvida det är barnets egen röst och talan som i sig utgör ett barnperspektiv eller om även den vuxnes bedömning av barnets bästa bör vägas in i vad som kan betraktas som ett barnperspektiv (se Aronsson, 2012; Cederborg, 2012; Halldén, 2003). Här går att dra paralleller till vissa tolkningsdilemman i barnkonventionen, exempelvis artikel 12 som slår fast att barns åsikter ska tillmätas betydelse i relation till deras ålder och mognad. En sådan formulering lämnar till den enskilde socialsekreteraren att själv avgöra i vilken mån barnet har uppnått en tillräcklig mognad för att få sina åsikter beaktade (Hultman, 2012).

Barnperspektivet är således något som socialarbetare förväntas förhålla sig till och i hög grad rätta sig efter i sitt arbete. Samtidigt framstår begreppet som mångtydigt och svårtolkat. Vid sidan av denna svårtydighet har socialarbetare också att förhålla sig till potentiella intressekonflikter så som barns rätt och föräldrars rätt. Med en sådan mångtydighet kring begreppet kan det vara betydelsefullt att titta närmare på hur barnperspektivet används inom ramen för det sociala arbetet. Hur ser den begreppsliga

diskussionen kring barnperspektivet ut och hur ser förutsättningarna ut för att arbeta utifrån ett barnperspektiv i praktiken?

Socialstyrelsen (2003a) betonar vikten av att förankra barnperspektivet redan på ledningsnivå och i policydokument. Hur arbetet struktureras på ledningsnivå får betydelse för hur ett barnperspektiv används i praktiken och båda dessa aspekter bör därför studeras för att nå en förståelse för hur ett barnperspektiv förankras i verksamheten samt vilka effekter det får i det praktiska arbetet och för det enskilda barnet.

Den här rapporten belyser barnperspektiv i det sociala arbetet på flera nivåer. På en forskningsnivå studerar vi FoU-Nordvästs rapporter samt gör en genomgång av barnperspektivbegreppet i tidigare forskning. På kommunledningsnivå studerar vi hur barnperspektivet behandlas i de dokument som fastställer kommunernas och de kommunala förvaltningarnas övergripande ställningstaganden i dessa frågor. På en mer praktisk nivå studerar vi hur enhetschefer inom kommunernas socialtjänst resonerar kring barnperspektivet i de praktiska verksamheter som de är arbetsledare för. Mot bakgrund av den mångtydighet som råder kring begrepp som barnperspektiv och barnets bästa intresserar vi oss både för hur barnperspektivet definieras på de olika nivåerna (det vill säga vilket innehåll begreppet tillskrivs) och för hur barnperspektivet tillämpas i den forskning och de verksamheter som står i fokus för vår granskning.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här rapporten är att på olika sätt belysa hur barnperspektivet beskrivs, diskuteras och tillämpas inom det sociala arbetet i åtta nordvästkommuner³. De specifika frågeställningar som ska besvaras är:

- På vilket sätt beskrivs barnperspektivet i FoU-Nordvästs forskningsrapporter?
- På vilket sätt beskrivs barnperspektivet i de berörda nordvästkommunernas styrdokument?
- Hur resonerar enhetschefer i de åtta nordvästkommunerna kring barnperspektivet och hur beskriver de att barnperspektivet tar sig uttryck i det praktiska sociala arbetet i deras respektive verksamheter?

---

³ De berörda kommunerna är Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands-Bro och Upplands Väsby.

Disposition

Inledning. I detta inledande kapitel har vi presenterat rapportens plattform – hur arbetet med rapporten har initierats, varför vi har valt att studera barnperspektivet i socialtjänsten, samt en presentation av rapportens syfte och frågeställningar.

Bakgrund. I detta kapitel presenteras en bakgrund kring ämnesområdet ”Barnperspektiv i det sociala arbetet”. Här görs en genomgång av den vetenskapliga diskussionen kring barnperspektivbegreppet samt kring teoretiska begrepp och tankegångar om barn och barndom (den så kallade barndomssociologin). Här presenteras även en modell för hur barnperspektivet kan förstås i förhållande till barnkonventionen (”de tre p:na”). Avslutningsvis i detta kapitel presenteras tidigare forskning kring barnperspektiv i socialtjänsten.

Metod. I detta kapitel redogörs för de vetenskapliga metoder som har använts i rapporten. Här beskrivs hur vi har gått tillväga för att genomföra studien. Vi för även en diskussion kring studiens tillvägagångssätt och metodval, samt kring de etiska överväganden som har gjorts.

Resultat. I detta kapitel presenteras rapportens resultat. Inledningsvis introduceras en granskning av hur barnperspektivet har belysts i FoU-Nordvästs egna forskningsrapporter. Därefter presenteras resultaten från en dokumentstudie där kommunala styrdokument, samt information på kommunernas hemsidor, har granskats med avseende på hur de behandlar barnperspektivet. Slutligen presenteras resultaten från en fokusgruppsstudie där enhetschefer för olika verksamhetsområden inom socialtjänsten i nordväst har diskuterat begreppet barnperspektiv samt resonerat kring hur ett barnperspektivarbete kan gå till i praktiken. Tanken är att det här kapitlet ska kunna läsas fristående från de övriga kapitlen i rapporten, varför resultatdelen inleds med en kort sammanfattning av de metod- och teoriavsnitt som har presenterats i tidigare kapitel. I slutet av respektive resultatdel finns en sammanfattning av de mest centrala resultaten.

Diskussion. I rapportens sista och avslutande kapitel förs en diskussion kring resultaten i relation till tidigare forskning. Här diskuteras även studiens och rapportens del i en kunskapsutveckling inom det sociala arbetet.

BAKGRUND

I den här delen av rapporten presenterar vi en kunskapsöversikt kring barnperspektivbegreppet samt kring forskning om barnperspektivet i socialt arbete.

Barnperspektivet – begreppsdiskussion

Begreppet barnperspektiv är mångtydigt och diskuteras i flera vetenskapliga texter om barn och ungas position i samhället (se t.ex. Aronsson, 2012; Cederborg, 2012; Halldén, 2003; Rasmusson, 2006). Framväxten av barnperspektivet som begrepp hänger nära samman med antagandet av FN:s konvention om barnens rättigheter (Aronsson, 2012). Barnkonventionen kom till efter ökade krav på att stärka barn och ungdomars rättigheter utifrån barn och ungdomars specifika behov (Andersson & Hollander, 1999)⁴. Sveriges ratificering av barnkonventionen innebär en internationell och folkrättslig förpliktelse att följa konventionens bestämmelser (a.a.) och ratificerandet av barnkonventionen har på sikt också lett till förändringar i Svensk lagstiftning, bland annat socialtjänstlagen (Rasmusson, 2003). Bodil Rasmusson (2003, 2006) betonar särskilt vikten av barnkonventionen när det gäller att skapa ett internationellt gemensamt språk och en gemensam grund för socialt barnavårdsarbete; några av de exempel som hon lyfter fram är det engelska systemet LACS eller dess svenska motsvarighet BBIC⁵. Hon argumenterar också för barnkonventionen som ett viktigt redskap både i det praktiska sociala arbetet och i det sociala arbetets kunskapsutveckling.

Med barnkonventionen har socialarbetare fått ett viktigt redskap som stöd i det svåra och angelägna arbetet med social barnavård. Barnkonventionen är ett viktigt incitament för att söka kunskap om barns villkor och vardag samt för reflektion och diskussion om innebörden i några av de mångtydiga begrepp som präglar barnavårdsarbetet (Rasmusson, 2003, s. 82).

En sådan mångtydighet ryms bland annat i begreppet barnperspektiv och – knutet till detta – även i begrepp som barns rätt, barns behov och barns bästa.

---

⁴ Barnkonventionen trädde i kraft den 2 september 1990 efter att ha ratificerats av 20 stater, däribland Sverige (Andersson & Hollander, 1999).

⁵ BBIC (Barnens Behov i Centrum) LACS (Looking After Children System). Ytterligare exempel är Framework for the Assessment of Children in Need and their Families, för vilken barnkonventionen utgör en viktig bas (Rasmusson, 2003; se även Rasmusson et al, 2010).

Så vad innebär då ett barnperspektiv? Gunilla Halldén (2003) gör en beskrivning av barnperspektivets mångtydighet och användning inom barndomsforskning och belyser bland annat skillnaden mellan ett barnperspektiv och barnets perspektiv. Ett *barnperspektiv* skulle då innebära att barnets situation är tolkat av en vuxen, i detta fall en pedagog eller forskare. Det är därför inte nödvändigt att barnet självt deltar i forskningen utan det är forskarens tolkning av de strukturella och kulturella förtecken som barn lever under som eftersöks. Om man däremot antar ett *barns perspektiv* så blir barnet i sig en informant och det blir då centralt att lyfta barnets egen röst. Det innebär dock inte att forskning som har barns perspektiv som utgångspunkt inte kan göra tolkningar om exempelvis strukturella förklaringar eller synsätt på barns perspektiv (a.a.). Halldén (2003) lyfter fram Leena Alanens synsätt på barnperspektiv i forskning som går ut på att det inte går att se barnets relation till sin egen berättelse som enda utgångspunkt. Forskningen behöver utöver barnets berättelse ett tolkande raster bestående av de samhällliga förhållanden som barn lever under. Dock är det barnets berättelse som utgör navet för forskningen i detta fall men det blir viktigt att sätta barnets berättelse i ett sammanhang av kulturella och samhällliga normer för att få en djupare förståelse av barn och de förhållanden som barn lever under.

Även Birgitta Qvarsell (2003) lyfter fram skillnaden mellan barns perspektiv och vuxnas syn på barn. Hon argumenterar särskilt för hur barns perspektiv bör ges plats i forskning och praktik, och hon tillför i begreppsdiskussionen ytterligare en dimension i det att även ordet perspektiv kan ges olika innebörder. Å ena sidan kan ”perspektiv” tillskrivas betydelsen av en position eller utsiktspunkt, å andra sidan betydelsen av ett visst synsätt eller en teori. Qvarsell (2003) betonar den bredd av kunskap och nya insikter som en lyhördhet för barns perspektiv kan ge oss. Genom att studera och lyssna till barns perspektiv (i betydelsen barns erfarenheter och betraktelser av sin omvärld) kan vi nå ny kunskap inte bara om barnens livsvillkor utan också om den specifika samhällliga kontext som barnen är en del av (a.a.).

Som tidigare nämnts utgör FN:s barnkonvention ofta en utgångspunkt för diskussionen om vad barns bästa är och vad ett barnperspektiv innebär. Qvarsell (2003) pekar på att det inte framgår på vilket sätt hänsyn ska tas till specifika kulturella eller samhällliga normer när ett barnperspektiv ska praktiseras inom såväl socialt arbete som vid forskning. Det viktiga i sammanhanget blir på så sätt kanske inte att hitta en korrekt allmängiltig definition av vad ett barnperspektiv innebär, utan att snarare belysa vikten av ordets mångtydighet och betydelse och att sedan definiera ordet på nytt

i varje specifikt sammanhang. Rasmusson (2003) är inne på liknande tankegångar både när hon lyfter de olika spänningsförhållanden som rymms inom barnkonventionen och när hon betonar vikten av kontinuerlig diskussion och dialog kring mångtydiga begrepp som barns behov, barns bästa och barns rätt. Hon menar dock att barnkonventionen, just tack vare sin universella karaktär och den gemensamma plattform som detta skapar, kan utgöra ett användbart verktyg för en sådan diskussion.

Genom konventionen får vi ett gemensamt språk, som underlättar kommunikationen mellan länder och världsdelar i talet om barn och deras rättigheter (Rasmusson, 2003, s. 84).

I det sociala arbetet kan det alltså sägas bli viktigt att reflektera kring den egna synen på barn och barnperspektiv och att i dialog med andra se till hur denna syn påverkar det praktiska arbetet och det enskilda barnet. Denna typ av reflektion blir även viktig i ett forskningssammanhang för att lyfta diskussionen kring våra utgångspunkter när det gäller hur vi betraktar barn, vems röster som ska höras och vilka frågor som forskning kring barn bör fokusera.

Barnperspektivet i lagar och förarbeten

Den 1 januari 2013 trädde en lagändring i kraft som förtydligade kravet på ett barnperspektiv (i det här fallet att alltid beakta barnets bästa) i socialtjänstens arbete. I Socialtjänstlagen framgår numera att:

Vid beslut som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas. Vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. (1 kap. 2§ SoL)

Detta innebär att barnets bästa ska vara beslutsgrundande vilket inte stod klart innan lagändringen. Så vad innebär då barnets bästa i detta sammanhang?

I förarbetet till lagändringen (Prop. 2012/13:10) slås fast att ett barnperspektiv handlar om ”(...) kunskaper, attityder och arbetssätt. Det speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang” (Prop. 2012/13:10, s. 27). I förarbetet resoneras man om när analysen kring barnets bästa ska komma till användning i förhållande till huruvida barnet berörs av insatsen. Det kan tänkas att det finns insatser som rör föräldrar där det inte står klart om eller hur barnet påverkas av beslutet.

I Prop. 2012/13:10 diskuteras även vilken typ av kunskap som bör beaktas vid en bedömning av barnets bästa. Förutom att andra professionella och personer som står barnet nära kan ge kunskap om barnet i fråga så ska den

utredande socialsekreteraren även beakta den vetenskap som finns på området. Det kan då tänkas att den vetenskapliga diskussion om barndom och barnperspektiv som vi har lyft upp ovan blir aktuell i det att den genererar kunskap om barns kulturer och samhällsliga kontext. Forskningen står då för den generella kunskapen om barn och kan tillsammans med kunskap om det enskilda barnet bidra till en helhetsbild i bedömningen av barnets bästa.

Prop. 2012/13:10 framhåller å ena sidan att barnets röst ska tas i beaktande och att man vid beslut ska försöka förstå barnets utgångspunkt. Å andra sidan landar resonemangen kring barnperspektiv och barnets bästa i att det är den vuxnes kunskaper som bör ligga till grund för de beslut som fattas. De vuxnas tolkning och förståelse av barnets situation kan därmed betraktas som avgörande för en bedömning av barnets bästa. Det här går igen i Socialstyrelsen och Länsstyrelsens rapport *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd* (2003a) som utgår från samma principer – om den vuxnes kunskap och syn på barn – när de resonerar kring vad ett barnperspektiv kan innebära⁶.

I prop. 2012/13:10 tydliggörs alltså hur barn bör bemötas och betraktas på ett generellt plan (med respekt och som kompetenta individer). Det framgår vidare att barn ska få komma till tals, men att det är den vuxnes kunskap om barnets situation som bör ligga till grund för en bedömning av barnets bästa. Den kunskap som ska vägas in i bedömningen är både den handläggande socialsekreterarens egen erfarenhet, information från dem som står det enskilda barnet nära, samt vetenskaplig kunskap av relevans för det enskilda fallet. Det finns inga tydliga riktlinjer kring hur ett barnperspektiv ska hanteras i praktiken. Detta ger å ena sidan möjligheter till en flexibilitet i arbetet utifrån de förutsättningar som finns i varje enskilt fall. Å andra sidan kan det leda till otydlighet i hur barnperspektivet och barnets bästa ska tolkas, vilket i sin tur kan leda till en olikhet i bemötande eller bedömning beroende på var i landet barnet och dess familj befinner sig.

Barndomssociologi och barnperspektiv

I flera texter kopplas barnkonventionen och framväxten av ett allt starkare fokus på barnperspektiv också samman med det som brukar kallas för den nya barndomssociologin (se t.ex. Aronsson, 2012; Halldén, 2003; Rasmusson, 2006). Barndomssociologin har växt fram som ett led i att sociologin först

---

⁶ Se vidare under avsnittet Barnperspektiv i socialt arbete riktat mot vuxna.

under senare år har börjat intressera sig för barn och barndom i sig själv, till skillnad från tidigare då intresset för barn antingen riktade sig mot deras roll i det nutida eller framtida (vuxen)samhället eller var underordnat ett intresse för exempelvis familjen eller skolan (James, Jenks & Prout, 1998). I och med detta har också det tidigare så dominerande utvecklingspsykologiska perspektivet på barn och barns utveckling kommit att ifrågasättas, och barndomssociologin har av flera författare därför kommit att liknas vid något av ett paradigmskifte när det gäller den vetenskapliga synen på barn och barndom (se t.ex. James et.al., 1998; Närvinen & Näsman, 2004).

I den för barndomssociologin klassiska boken *Theorizing Childhood* ger James et. al. (1998) en beskrivning av utvecklingen från en försociologisk till en sociologisk syn på barn och barndom. Även inom barndomssociologin ryms en mängd olika perspektiv som placerar sig på olika sätt i ett system av klassiska sociologiska dikotomier som struktur och agens, identitet och olikhet, kontinuitet och förändring, samt lokalt och globalt⁷. Gemensamt för de här perspektiven är att de alla, till skillnad från tidigare perspektiv, betraktar barn som i första hand *varande* i sin egen rätt, istället för reducerade till *blivande* vuxna, och att barnet därmed också betraktas som en social aktör bland andra. Flera forskare som rör sig inom det barndomssociologiska perspektivet pekar särskilt på hur barn genom sin roll som aktiva sociala aktörer inte *socialiserar* in i ett redan befintligt samhällssystem, utan snarare *socialiserar sig* in i, och därmed även själva påverkar det system som de är en del av (se t.ex. Denick, 1999; Corsaro, 2005; Gallagher, 2006). Detta knyter an till Qvarsells (2003) betoning av att barns perspektiv i forskningen inte enbart är viktigt för att förstå barnen själva och deras livssituation, utan att det också kan tillföra viktig kunskap om det samhälle vi lever i. En konsekvens av att betrakta barn som självständiga sociala aktörer blir således att också betrakta dem som självklara medskapare till och uttolkare av det samhälle och de sociala relationer som vi alla delar.

---

⁷ James et. al. (1998) gör en distinktion mellan fyra olika sätt att betrakta barnet inom den nya barndomssociologin, nämligen *the socially constructed child*, *the tribal child*, *the minority group child* och *the social structural child*. Den tydligaste skiljelinjen går mellan de perspektiv som intresserar sig för barndomen på en global universell nivå (*the minority group child* och *the social structural child*) och de som intresserar sig för barndom på en lokal och individuell nivå (*the tribal child* och *the socially constructed child*).

Karin Aronsson (2012) för en diskussion kring barnperspektivet och barndomssociologiska idéer i relation till barn och utsatthet. Hon betonar att synen på barnet som kompetent aktör är viktig, men att det samtidigt behövs en kritisk debatt kring barns olika villkor. Barns sårbarhet och deras behov av omsorg och skydd osynliggörs ofta i samhället och det är viktigt att synen på barn som kompetenta aktörer inte skymmer dessa aspekter av vad det innebär att vara barn. I linje med detta argumenterar Aronsson för vad hon kallar för ett *dialogiskt perspektiv*.

[V]i bör, mer än idag, försöka anlägga barnperspektiv på samhället, exempelvis genom att studera barns röster. Men vi bör också, i ökad utsträckning, studera hur och om barn och ungdomar blir hörda och sedda (Aronsson, 2012, s. 100).

Barnkonventionen och de tre P:na

Innehållet i barnkonventionen konkretiseras i flera texter genom begreppen Provision, Protection och Participation – begrepp som brukar gå under beteckningen ”de tre P:na” (se t.ex. Hammarberg, 1990; Harper et al., 2010; Verhellen, 1997; Rasmusson et al., 2010). Dessa begrepp kan användas som ett redskap för att identifiera och diskutera mångtydigheten i barnkonventionen och dess beskrivning av barn och barns rätt. Rasmusson et al. (2010) framhåller exempelvis hur de tre P:na synliggör en distinktion mellan att arbeta för barn (provision och protection) och att arbeta med barn (participation)⁸.

Med utgångspunkt i de tre P:na lyfter Rasmusson (2003, 2006) fram en modell som hon har utökat med ytterligare två P:n – Prevention och Promotion. Rasmusson menar att denna tankemodell (med tre eller fem P:n) bland annat kan användas som ”inspiration och teoretisk modell för att undersöka, analysera och diskutera hur barnkonventionen tillämpas i praktiken på olika samhällsnivåer och i relation till olika problemställningar” (Rasmusson, 2003, s. 91). Vi har funnit denna modell användbar både som en utgångspunkt för arbetet med den här rapporten och som ett analysverktyg i bearbetningen av vårt material. I första hand kommer vi att arbeta med de tre ursprungliga P:na (participation, protection och provision). I vissa fall kan vi dock komma att göra referenser även till de övriga två (promotion och provision). Nedan följer en beskrivning av alla fem P:n och dess innebörder, följt av ett resonemang (utifrån P:na) kring den mångtydighet och de dilemman som kan uppstå i det praktiska arbetet

---

⁸ Jmf ovanstående resonemang utifrån Halldén (2003) kring distinktionen mellan barnperspektiv och barns perspektiv.

med ett barnperspektiv i socialt arbete. Beskrivningarna av P:nas respektive innebörd är hämtade från Rasmussons rapport *Barnperspektiv i den sociala barnvården* (2006).⁹

Provision handlar om barns rätt till trygga förhållanden och grundläggande behov genom tillgång till välfärd. Det kan handla om tillgång till mat, kläder, sjukvård och utbildning, men också om social trygghet och om fördelning av resurser.

Protection står för barns rätt till vuxnas skydd. Det handlar dels det mer övergripande skydd som alla barn behöver för sin överlevnad, dels om ett mer specifikt skydd för dem som är särskilt utsatta eller hotade – exempelvis skydd mot övergrepp, vanvård eller diskriminering.

Participation handlar om barns rätt till inflytande och medbestämmande. Det rör i första hand rätten att komma till tals och att få inflytande över sådana beslut som rör den egna situationen eller den närmsta omgivningen, men det handlar också om barn som grupp och om deras möjligheter till inflytande och delaktighet på en mer övergripande samhällsnivå.

Prevention berör flera av de aspekter som finns representerade i de andra begreppen, men ur ett förebyggande perspektiv. Många av de begrepp som förknippas med förebyggande arbete kring barns rättigheter handlar om barns rätt till hälso- och sjukvård.

Promotion knyter an till prevention men handlar specifikt om att, ur ett långsiktigt och mer övergripande perspektiv, främja barns hälsa och levnadsvillkor. I detta ingår även vad man skulle kunna kalla ett marknadsföringsarbete kring barns rättigheter. Det handlar dels om barns rätt till sådan information och kunskap som på sikt kan främja deras hälsa och livsvillkor, dels om att göra barnkonventionens innehåll mer känt för allmänheten.

Rasmusson har skrivit flera texter som särskilt belyser barnkonventionens roll i det sociala arbetet (Rasmusson, 2003, 2006; Rasmusson et al., 2010). Hon visar på hur en dubbelhet i barnkonventionen blir tydlig genom användandet av ”P:na”. Det tydligaste spänningsförhållandet som Rasmusson pekar på finns mellan å ena sidan synen på barnet som objekt och i behov av omsorg och skydd (protection), å andra sidan synen på barnet som

---

⁹ Se bilaga 1 för en förteckning över de artiklar ur barnkonventionen som tydligast knyter an till ”de fem P:na”.

kompetent aktör med rätt till eget handlingsutrymme och inflytande över sin situation (participation). Å ena sidan betraktas alltså barn som tydliga aktörer, exempelvis i det att barnet själv ska vara medbestämmande och ha rätt att föra sin talan – barn kan på så sätt tolkas som kompetenta och mogna individer som därför besitter rätten att få föra fram sin åsikt och bli lyssnade till. Å andra sidan blir det tydligt att barnet betraktas som beroende av den vuxnes skydd och av den vuxne som talesman för deras rättigheter då barn utifrån sin grupp tillhörighet (som barn) kan betraktas som en svagare och underlägsen part i förhållande till vuxna.

Ett annat spänningsförhållande som Rasmusson (2003, 2006) lyfter upp är den dubbla målsättningen i svensk lagstiftning som handlar om dels att skydda barn mot övergrepp och oacceptabla uppväxtvillkor (child protection), dels att arbeta för barns generella välfärd genom stöd och service till föräldrar (child welfare). Målsättningen att både stödja och skydda lyfts ofta upp som ett svårhanterligt och motsättningsfyllt uppdrag. Å ena sidan kan det vara svårt att bygga upp ett förtroendefullt samarbete med föräldrar till barn i utsatta situationer, när det samtidigt finns ett tydligt uppdrag att i vissa fall gripa in med tvång (gentemot föräldrarna) för att skydda barnet (se t.ex. Wiklund, 2006; Östberg, 2010). Å andra sidan kan ett fokus på föräldrastöd riskera att osynliggöra barns behov av skydd – särskilt i de fall då det råder en konflikt mellan barnets och föräldrarnas intressen (se t.ex. Leviner, 2012). Enligt Rasmusson (2006) berör denna dubbelhet, betraktat utifrån modellen med de fem P:na, spänningen mellan å ena sidan *provision*, *prevention* och *promotion* (child welfare), å andra sidan *protection* (child protection)¹⁰.

Barnperspektiv i den sociala barnavården

I forskning inom social barnavård brukar man övergripande tala om framförallt två olika barnavårdssystem; *Family Service* (familjestöd) och *Child Protection* (barnskydd) (se t.ex. Wiklund, 2006; Östberg, 2010)¹¹. Det svenska barnavårdssystemet beskrivs ofta som ett välfärdsinriktat familjestödssystem där fokus ligger på frivilliga och förebyggande insatser, stöd till familjen, samt samhällets ansvar för att främja alla barns hälsa och utveckling (Östberg, 2010). Med stöd av senare års forskning kan man även

---

¹⁰ Ett vidare resonemang kring förhållandet mellan child protection och child welfare förs i nedanstående avsnitt om barnperspektiv i den sociala barnavården.

¹¹ Ibland nämns även systemet Community Care, som har utvecklats genom erfarenheter från socialt arbete bland ursprungsbefolkningar (a.a.). Detta system kommer vi dock inte att relatera till i den här rapporten.

tala om en nordisk barnavårdsmodell, där det sociala arbetet är inriktat mot stöd och service och där förhållandevis få anmälningar rör misshandel och vanvård. Detta system ställs ofta i motsats till de anglosaxiska ländernas system, vilka beskrivs som mer inriktade mot barnskydd (a.a.).

Uppdelningen mellan familjestödssystem (Family Service) och barnskyddssystem (Child Protection) är inte alltid så renodlad som det låter. Den sociala barnavården i Sverige kan också beskrivas som ett *blandat system* (a.a.). Det är i grunden familjestödande men det finns även en anmälningsskyldighet när det gäller misstanke om att barn far illa. Även Storbritanniens barnavårdssystem kan på detta sätt betraktas som blandat; deras system är i grunden mer skyddsinriktat än det svenska, samtidigt som de istället saknar anmälningsskyldighet. Länder med blandade system skiljer sig från de *konsekvent kontrollerande system* som finns i USA och Canada och de *konsekvent stödjande system* som återfinns i Nederländerna och Tyskland (a.a.). Detta stämmer även överens med vad Bodil Rasmusson (2006) skriver om den svenska lagstiftningen på barnavårdsområdet, som hon menar innehåller både en kontrollerande och en stödande del. Den svenska barnavården har därmed en dubbel målsättning: dels att skydda barn mot övergrepp och andra oacceptabla uppväxtvillkor, dels att arbeta för barns generella välfärd genom föräldrastöd/familjeservice (a.a.).

Pernilla Leviner (2012) menar att den svenska inriktningen mot ett familje- eller föräldrastödsperspektiv gör att föräldrarnas anspråk och förmåga kan komma att ställas i motsats till barnets behov av skydd eller stöd. Ett tydligt familje- eller föräldraperspektiv leder till ett utredningsarbete som i allt väsentligt syftar till att nå samförstånd med barnets vårdnadshavare. Detta påverkar samtidigt möjligheten att kartlägga barnets behov. Den juridiska rätten till privatliv och familjeliv och föräldrars rätt att besluta i frågor som rör deras barn (se FB 6 kap § 11) ställs mot barnets rätt till skydd – föräldrarätten ställs mot barnperspektivet (a.a.). Även Elin Hultman (2012) pekar på hur ett föräldraperspektiv eller vuxenperspektiv tycks vara vägledande i utredningsarbetet. Hon menar att det framförallt är föräldrars och experters (till exempel skola, förskola, hälsovård) konstruktioner av barnet som lyfts fram i barnavårdsutredningar och som därmed ligger till grund för utredarens bedömning av barnets utsatthet. Barnets utsagor om sin situation finns framförallt representerade i den mån de bekräftar, snarare än ifrågasätter, de vuxnas beskrivningar (a.a.).

Bodil Rasmusson (2006) menar att utredaren agerar i gränslandet mellan barns behov och föräldrars rätt, med ett dubbelt uppdrag; att utöva social kontroll *och* att erbjuda stöd och behandling. Rasmusson pekar också på

spänningsförhållandet som finns i barnkonventionen när det gäller synen på barn som både objekt och aktör. Hon lyfter fram svårigheterna som detta spänningsförhållande för med sig för utredarna när det gäller att dels bevaka barnets rättigheter och dels se till att barnet inte tar för mycket ansvar (samtidigt som de också ska försäkra sig om att föräldrars intresse tas tillvara).

Ovanstående dilemman kan göra det svårt för handläggare i barnavårdsärenden att hantera barnperspektivet. Rasmusson (2006) beskriver det som att det finns en ”familjediskurs” och en ”barnperspektivdiskurs” som utvecklat delvis olika teorier och begrepp om föräldrars respektive barns delaktighet. Lagar och rekommendationer finns som stödjer bägge dessa perspektiv eller synsätt. Socialarbetarens utmaning, menar Rasmusson, är att föra samman dessa synsätt till en helhetsbild snarare än att ”välja sida”.

BBiC och barnkonventionen i barnavårdsärenden

Den sociala barnavården har under lång tid kritiserats av såväl tillsynsmyndigheter som av forskare (se t.ex. Vinnerljung, 1996; Sundell et.al, 2000; Östberg, 2010). Kritiken har främst handlat om att barnets röst inte har blivit hörd vare sig under utredningsprocessen eller vid placeringar, samt om att utredningarnas kvalitet, handläggning och uppföljning uppvisar stora brister. Behovet av att skapa ett enhetligt system inom hela den sociala barnavården för att stärka barnets position och delaktighet har successivt växt, och i mitten av 1990-talet började därför Socialstyrelsen (med inspiration från England) att införa delar av det så kallade LACS-systemet (Looking After Children) för uppföljning av barn i familjehem (Socialstyrelsen, 2006). Detta resulterade så småningom i det nu spridda utrednings- och uppföljningssystem som i Sverige har fått namnet Barnets Behov i Centrum (BBiC)¹².

Socialstyrelsen (2006) har publicerat skriften *Grundbok – barns behov i centrum (BBiC)*, där de närmare beskriver principerna bakom BBiC. Den överordnande principen handlar om att barn och unga alltid ska stå i centrum och att barnets bästa alltid ska beaktas, utredas och redovisas. Principen om *barnets bästa* innebär att varje beslut som rör ett barn måste grunda sig på en bedömning om vad som är bäst för just det barnet. Barn kan emellertid inte ses isolerade från sina föräldrar. Att de vuxna får bästa möjliga stöd genom socialtjänsten ligger också i barnets intresse. Vid en

---

¹² För mer information om implementeringen av BBiC i Sverige, se t.ex. Rasmusson, 2004; Socialstyrelsen, 2004a; Socialstyrelsen, 2004b.

intressekonflikt mellan barnet och de vuxna måste dock barnets intresse ha företräde. Principen om *barnets rätt* att få uttrycka sina åsikter och få sin åsikt beaktad, med hänsyn till sin ålder och mognad, innebär att barnets inställning ska klargöras i frågor som rör barnet personligen. Uppgiften för socialtjänsten blir att skaffa sig en bild av barnet och dess behov. Barnet får emellertid inte pressas på synpunkter eller sättas i svåra valsituationer (a.a.).

Enligt Rasmusson (2006) är ett av de främsta syftena med BBiC att stärka barnets ställning i enlighet med Barnkonventionen. Barnkonventionen ger en definition av vilka rättigheter som borde gälla för alla barn i hela världen. Konventionen pekar på det enskilda barnets rättigheter, understryker föräldrarnas och den utvidgade familjens ansvar för barnet, men ålägger samtidigt staten ansvar för att skydda barnet mot vanvård, utnyttjande och övergrepp (Barnombudsmannen, 2013).

Som tidigare nämnts framstår barnperspektivet i barnkonventionen som tudelat; barnet betraktas å ena sidan som ett sårbart objekt som behöver omsorg och stöd eller skydd (protection), å andra sidan som en delaktig, kompetent aktör; ett aktivt subjekt (participation) (Rasmusson, 2006; Aronsson, 2012). Dilemmat mellan protection och participation, samt tillämpningen av begreppen *barnets bästa* och *barnets rätt* till inflytande i praktiken, formuleras i relation till BBiC på följande sätt:

Synen på barn som aktiva subjekt innebär att barn ska ses som aktörer med egna rättigheter, även om det är viktigt att komma ihåg att de är och måste vara en del av en familj. Ett dilemma som följer av att betrakta barn och unga som kompetenta och medansvariga subjekt är att barn dessutom är skyddsbehövande och sårbara objekt. Lika viktigt som delaktighet är barnets rätt att inte vara delaktigt. Barnet ska inte behöva känna att det genom att uttala sin vilja och berätta om sin situation också tvingas ta ansvar för vilka beslut som ska fattas. När det gäller barn och unga måste det finnas en balans så att barn kan erbjudas större delaktighet utan att tilldela dem alltför stort ansvar för sin livssituation. (Socialstyrelsen, 2006, s. 19)

En reflektion som kan göras när man tar del av Socialstyrelsens text ovan, är att den utredande handläggaren ska tillmäta barnets synpunkter betydelse och samtidigt bedöma barnets behov av stöd och skydd. Vilken nivå av delaktighet barnet slutligen kommer att få bestäms i hög utsträckning av den enskilda handläggaren. Här vilar ett stort ansvar på socialarbetaren att skapa förutsättningar för barnets möjlighet att komma till tals och att ges stöd för detta (jmf Hultman, 2012).

Harry Shier (2001) har utarbetat en delaktighetsmodell som stöd för att arbeta med barns delaktighet i olika sammanhang¹³. Shiers modell består av fem steg eller nivåer av tänkbar delaktighet för barn; (1) vuxna lyssnar till barn; (2) barnen får stöd i att uttrycka sina åsikter; (3) hänsyn tas till barnets åsikter; (4) barnen är delaktiga i beslutsprocessen men har ingen makt över det slutliga beslutsfattandet; och (5) barnen är aktivt delaktiga i, och delar på ansvaret för, de beslut som fattas. Steg 1-3 menar Shier utgör en slags miniminivå för att uppfylla intentionerna i Barnkonventionen. Den här typen av modell skulle kunna tjäna som hjälp för socialsekreterare när det exempelvis gäller att utveckla delaktigheten för barn i en utredningssituation.

Barnavården i förändring

Från mitten av 1990-talet och framåt har den kommunala barnavården alltmer kommit att organiseras med en uppdelning av å ena sidan myndighetsutövande utredningsarbete och å andra sidan stödjande öppenvårdsinsatser under frivilliga former (Lindquist, 2012). En konsekvens av detta har blivit att erfarna socionomer med behandlingsintresse söker sig till arbetsuppgifter där de ges möjlighet att samarbeta med klienter som kommer av egen fri vilja, och där tidspressen är mindre än i det myndighetsutövande utredningsarbetet. Samtidigt utförs utredningsarbetet och myndighetsutövningen i en ökad utsträckning av mindre erfarna socionomer, och personalomsättningen inom den myndighetsutövande delen av barnavården är stor. Yrket som barnavårdshandläggare har på detta sätt förändrats från att vara en karriärväg inom socialt arbete till ett fungera som ett ingångs- eller genomgångsyрке för (i många fall) nyutbildade socionomer (a.a.).

Parallellt med detta har det också skett en förskjutning av synen på vem som är ”klienten” i barnavårdsarbetet (a.a.). Från att det tidigare i första hand har varit föräldrarna (och inte sällan modern), har barnet/ungdomen idag fått en mer självklar plats som aktör (klient). Det här har också inneburit en förändring av utredningsarbetet från att som tidigare i huvudsak inhämta information genom kontakter runt omkring barnet/ungdomen, till att idag möta barnet/ungdomen själv med allt vad det innebär av direkt konfrontation med den ungas egen verklighet. De barn och ungdomar som den nyutexaminerade socionomen får utredningsansvar för har dessutom

---

¹³ Shiers modell bygger vidare på den delaktighetsstege som har utvecklats av Roger Hart (1992). Harts stege består av åtta nivåer och innehåller, till skillnad från Shiers modell, även tre nivåer som inte innebär någon delaktighet för barnet.

sannolikt en mångfacetterad problematik i bagaget. De unga som har en mindre komplex problembild kan ofta hänvisas direkt till andra hjälpinstanser eller till sådana öppenvårdsprogram som inte kräver en föregående utredning. De mest oerfarna socionomerna är därmed de som får ta ansvaret för att utföra de svåraste arbetsuppgifterna (a.a.).

Anna-Lena Lindquist (2012) betonar att denna förändring i organiseringen av barnvårdsarbetet har skett parallellt med framväxandet av en ny organisationsideologi som brukar kallas för New Public Management (NPM). Med inspiration från näringslivet har NPM under senare årtionden spridits och fått ett stort genomslag i den offentliga sektorn och i Sveriges kommuner. En av principerna bakom NPM är att minska byråkratin genom att ta bort ledningsnivåer inom en organisation. Den chef som har budget- och personalansvar ska också ha den närmaste kontakten med verksamheten. En platt organisation ska garantera korta beslutsvägar mellan verksamhet, ekonomi och personal. En sådan organisationsprincip innebär inom socialtjänsten att en tidigare nära arbetsledning som till exempel förste socialsekreterare eller gruppleddare riskerar att rationaliseras bort. Kvarvarande chefer får istället ägna en betydande del av sin arbetstid åt administration medan medarbetarna i högre utsträckning får klara sig själva när det gäller utmaningar i det vardagliga praktiska barnvårdsarbetet (a.a.).

Utvecklingen går därmed, enligt Lindquist (2012), på tvärs mot vad som egentligen skulle ha behövts i form av nära insatser från arbetsledarna, när det gäller personalens behov av stöd i det dagliga arbetet. Samtidigt som personalen har blivit mindre erfaren, har arbetsledarnas möjlighet att delta i det dagliga arbetet alltså minskat. Det leder i sin tur till en känsla av brist på stöd och till en utsatthet som även torde ha betydelse för den myndighetsutövande personalens minskade intresse av och möjligheter att stanna kvar på arbetsplatsen.

Barnperspektiv i socialt arbete riktat mot vuxna

Socialstyrelsen lyfter i flera publikationer fram forskning som visar på hur problematiskt det kan vara för barn att växa upp med en förälder med missbruksproblematik, psykisk sjukdom, neuropsykiatriska tillstånd eller i familjer där våld förekommer (Socialstyrelsen 2007, 2013a, 2013b). Att som barn vara anhörig till en förälder med någon typ av svårighet sätter barnet i en särskilt utsatt position.

Socialstyrelsen visar i sin rapport *Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013* (2013a) att barn till föräldrar med missbruk har en rad olika förhöjda risker jämfört med andra barn. Det rör sig både om en ökad risk för

vanvård eller övergrepp och om en ökad risk för egen psykisk ohälsa eller missbruk. I samma text görs tydligt att dessa barn idag inte blir sedda i den grad de borde, och att det därmed saknas ett barnperspektiv i socialtjänstens arbete med missbrukande föräldrar (a.a.).

I en annan rapport lyfter Socialstyrelsen (2013b) upp den brist på forskning som råder kring föräldrar med neuropsykiatriska svårigheter och deras föräldraförmåga. Socialstyrelsen menar att det kan finnas behov av stöd till föräldern för att denne ska kunna tillgodose barnets behov men att dessa behov kan se väldigt olika ut. Vidare lyfter Socialstyrelsen fram att dessa barn många gånger får ta ett stort ansvar hemma, därför att föräldern på grund av sina kognitiva svårigheter inte klarar av att strukturera upp vardagen.

Näsman, Ponton von Gerber & Fernqvist (2012) lyfter fram forskning om barns upplevelser av att leva i fattigdom eller under svåra ekonomiska förhållanden. Forskningen visar på att barn kan uppleva det som påfrestande att rent materiellt inte uppnå samma standard som andra barn. Exempelvis kan barnen uppleva att fattigdomen syns då de inte har samma typ av kläder som andra barn. Barn som befinner sig under svåra ekonomiska förhållanden framstår också som mer ensamma än andra barn, då de beskriver en upplevelse av att inte kunna ta med vänner hem eller delta i fritidsaktiviteter (a.a.).

Som ett svar på forskningen om fattiga barns utsatthet inom ramen för ekonomiskt bistånd lyfter Näsman et al. (2012) fram en modell som kallas barnkonsekvensanalys. Modellen kan fungera som ett verktyg i det praktiska arbetet med försörjningsstöd för att försäkra sig om tillämpningen av ett barnperspektiv. Barnkonsekvensanalysen kan bidra till att förtydliga vilka olika konsekvenser ett visst beslut kan få för det berörda barnet. Det innebär i praktiken att handläggaren knyter barnets behov och barnets bästa (utifrån en tolkning av barnkonventionen) till de möjliga beslut som kan fattas ifråga om försörjningsstöd. Några av de biståndshandläggare som har provat den här typen av barnkonsekvensanalys menar att den är alltför omfattande och tidskrävande för att tillämpa vid varje ärende som berör barn. Däremot ställer de sig positiva till en mer förenklad modell av barnkonsekvensanalysen. En sådan skulle enligt handläggarna kunna vara genomförbar och bidra med ett förtydligande av vad ett barnperspektiv innebär i praktiken (a.a.).

Ann-Christine Cederborg (2012) redogör i sin artikel *Barnperspektiv i myndighetsutövning* för i vilken grad olika myndigheter (däribland socialtjänsten) genomför just barnperspektivanalyser för att uppmärksamma

barns situation, exempelvis då föräldern missbrukar. En barnperspektiv-analys innebär enligt Cederborg att ta hänsyn till barnets livssituation, barnets egen röst, de risk- och friskfaktorer som kan skönjas samt att dessa kopplas till den kunskap som finns om barn inom forskning. Vidare menar Cederborg att majoriteten av de fall som hon har gått igenom när det gäller myndighetsutövning, saknar en barnperspektivanalys enligt dessa kriterier.

Socialstyrelsen (2007) tar upp svårigheten för socialtjänsten att se och uppmärksamma barn i familjer med missbruk. En anledning som lyfts fram är organisatoriska svårigheter med socialtjänstens uppdelning på olika enheter. Socialstyrelsen påpekar att en helhetssyn är viktig för att barn ska uppmärksammas när föräldrar har beroendeproblematik. Vidare diskuterar socialstyrelsen vad som behövs för att barn ska kunna uppmärksammas, förutom lagstiftning som sätter fokus på barnets situation – dels krävs att personalen har kunskap om konsekvenser för barnet och dels krävs en samverkan mellan socialtjänstens olika enheter (a.a.).

Ett sätt att försäkra sig om att socialsekreterare undersöker och uppmärksammar barns situation när föräldern missbrukar skulle enligt Socialstyrelsen (2007) kunna vara att använda sig av standardiserade fråge/utredningsinstrument som inkluderar frågor om barn. Ett exempel är att ASI-formuläret¹⁴ får en mer utbyggd del med frågor om barns situation och föräldraskap.

Socialstyrelsen (2007) visar på ytterligare ett fruktbart arbetssätt för att lyfta fram ett barnperspektiv vid missbruksenheter. Exemplet handlar om socialsekreterare inom socialtjänsten som har kunnat lyfta ett barnperspektiv genom att utbilda sig i att leda verksamheter för barn till föräldrar som missbrukar.

Socialstyrelsen (2013b) betonar att barn till föräldrar som missbrukar eller har försörjningsstöd, samt barn till föräldrar med psykisk sjukdom/psykisk funktionsnedsättning, ska betraktas som egna individer med egna behov i förhållande till sina föräldrars svårigheter. Barnet ses som en fullvärdig medborgare med rättigheter och kan i denna roll beskrivas som anhörig, en status som kan legitimera stödinsatser och att barnet blir sett i förhållande till den vuxnes problematik (a.a.).

---

¹⁴ Addiction Severity Index. ”Är en bedömningsmetod vid s k matchning av behandling (...) inom missbrukarvården. Skalan utnyttjas också för systematisk uppföljning av enskilda klienters utveckling.” (Socialstyrelsen, 2003. S.7)

Barn i familjer med missbrukande föräldrar – ett empiriskt exempel

I en rapport från FoU Malmö (Hult, 2010) lyfts de skillnader fram som finns organisatoriskt mellan kommuner i Malmö och vilken betydelse det får för ett barnperspektiv i socialtjänstens arbete med föräldrar som har missbruksproblematik. I vissa kommuner kommer föräldrar med missbruk till barn- och familjeenheten om de har ett barn som bor stadigvarande hos sig. I andra kommuner kommer föräldrar med beroendeproblematik till en vuxenenhet och om barnet skulle vara aktuellt inom socialtjänsten så har denne en egen handläggare på barn- och familjeenheten. Dessa typer av organisering bidrar till olika arbetssätt och studien som är gjord i Malmö stad visar att socialsekreterarna inom barn- och familjeenheten ofta planerar insatser som både är riktade mot föräldrarnas missbruk och tar hänsyn till föräldrarollen.

Det framgår vidare i rapporten (Hult, 2010) att socialsekreterarna beskriver att det kan vara svårt att hålla fokus på barnet och barnperspektivet när föräldrarnas missbruksproblematik och eventuella andra svårigheter tar så stort utrymme. En del som försvårar detta arbete är att föräldern kan tala för sig själv och föra fram sina svårigheter och problem samtidigt som barnet sällan har möjlighet att göra detsamma.

Studien (Hult, 2010) visar att då uppdelning mellan barn och förälder sker på olika enheter så menar socialsekreterarna att insatser inte beslutas med någon större hänsyn till att brukaren är förälder. Dock visar socialsekreterarnas svar på två olika dimensioner av hur ett barnperspektiv behandlas på vuxenenheten. Formellt på verksamheterna så ligger fokus på de vuxna och barnen finns inte med i planering av insatser eller behandling. Däremot svarar socialsekreterarna att de själva arbetar tillsammans med klienten utifrån att denne är förälder och kan vara i behov av att tala om sitt barn. Socialsekreterarna menar att det utrymme som föräldrarollen får i behandlingen handlar om föräldrarnas behov av få samtala kring ämnet och dennes syn på barnets situation och inte barnets egna behov. Ytterligare en aspekt som har framgått av intervjuerna med socialsekreterarna är att de önskar en bättre och ett mer utvidgat samarbete kring klienternas barn för att det ska vara möjligt att förverkliga ett barnperspektiv på bästa sätt (a.a.). Analysen visar att det största behovet av samverkan finns hos de avdelningar som är mest uppdelade mellan vuxenenhet och barn- och familjeenhet. För den enhet som handlägger både barn och föräldrar under samma tak så verkar det finnas ett mindre behov av att utveckla samverkan då den redan finns och där det finns tydliga ramar för hur samarbetet ska gå till.

FoU-rapporten (Hult, 2010) tar upp flera punkter där socialsekreterarna anser att utveckling behövs för att de ska kunna anamma ett barnperspektiv, författaren nämner även vad socialsekreterarna och behandlarna i studien ser som möjligheter med de förutsättningar som finns för att arbeta med ett barnperspektiv. Socialsekreterarna i studien menar att ett steg för att stärka barnperspektivet i arbetet med missbrukande föräldrar är att skapa gemensamma riktlinjer och dokument för hur barnperspektivet ska tillämpas. Behandlarna ser en möjlighet i en helhetssyn inom socialtjänsten där klienternas hela liv beaktas; såväl barn som beroendeproblematik, ekonomi och arbete. Behandlarna påpekar även det svåra i att förhålla sig till såväl den vuxnes som till barnets bästa, speciellt när behandlarna arbetar med den vuxne och inte med barnet. De utvecklingsmöjligheter som behandlare och socialsekreterare ser är exempelvis att det finns möjlighet att utveckla instrument (t.ex. ASI) som även ska ta hänsyn till barnperspektivet och som i sin tur ger möjlighet att utforma behandlingar och insatser därefter. Socialsekreterarna ser att det finns möjligheter i att utveckla särskilda institutioner med behandlingar som är utformade för föräldrar med missbruk. Fokus skulle då kunna ligga både på att behandla missbruket och på att arbeta med föräldrarollen. Behandlarna ser att det skulle vara av godo för ett barnperspektiv om barnet/barnen och föräldraskapet tas upp och behandlas i genomförandeplanen/behandlingsplanen (a.a.).

Några teoretiska utgångspunkter

En sak som blir tydligt i ovanstående litteraturgenomgång är hur svårdefinierade begrepp som *barnperspektiv*, *barns rätt* och *barns bästa* är. Vilket innehåll dessa begrepp tillskrivs i ett visst sammanhang kan tänkas bero på flera faktorer. I hög grad grundar sig definitionen av dessa begrepp på rådande synsätt kring barn och barns position i samhället. Det synliggörande av olika perspektiv på barn och barndom som barndoms-sociologin har bidragit med, kan här fungera som ett viktigt analysverktyg för förståelsen av de definitioner som görs (barn som aktör eller objekt; barn som varande eller blivande). Men begreppens mångtydighet kan i viss mån också förstås som en pragmatisk anpassning till de olika förutsättningar och de olika perspektiv och intressen som personal inom socialtjänsten har att förhålla sig till – även det sociala arbetets praktik skapar på detta sätt olika typer av dilemman eller svårigheter när det gäller uttolkningen av barnperspektiv och barnets bästa. Ett exempel på ett sådant praktiskt dilemma som pekas ut i den tidigare forskningen, är den (inneboende) dubbelhet som ligger i den sociala barnavårdens ansvar att

både skydda och stödja; ett annat är de ibland motstridiga intressena mellan barn och föräldrar (se t.ex. Rasmusson, 2006; Östberg, 2010).

De teoretiska perspektiv som ligger till grund för vår analys grundar sig just i ett resonemang kring dilemman och mångtydigheter i relation till barn, barndom, barnperspektiv och barns bästa. Ett användbart analysverktyg för att få syn på sådana dilemman är de tre (eller fem) P:na som bland annat Rasmusson (2003, 2006) har beskrivit. Distinktionen mellan dessa P:n och hur de förhåller sig till varandra kommer att ligga till grund för vår analys av de texter och de fokusgruppssamtal som presenteras i den här rapporten. Till detta kommer vi också att foga de distinktioner som barndoms-sociologiska forskare har belyst när det gäller olika sätt att betrakta barn och barndom samt deras resonemang om vilka konsekvenser detta får för barns position i samhället och för det barnvårdsarbete som utförs i samhällets tjänst. Ytterligare dilemman som kan vara användbara som analysverktyg är de som är särskilt knutna till socialtjänstens organisation, så som krocken mellan myndighetsutövning och behandling, mellan barns rätt och föräldrars rätt, mellan barns rätt och föräldrars ansvar, etcetera.

I vår analys har vi i första hand utgått från de tre ”ursprungliga” P:na *Participation*, *Protection* och *Provision* (se t.ex. Harper et al., 2012; Verhellen, 1997). De två ytterligare P:n (*Prevention* och *Promotion*) som Rasmusson (2003, 2006) har fogat till dessa har vi lyft in i de fall då det har varit särskilt befogat utifrån vår empiri.

Följande tankemodell har fungerat som utgångspunkt i vårt sökande efter de motsättningar och dilemman som kan uppstå i det sociala arbetets strävan efter barnperspektiv. Här har vi med utgångspunkt i de tre p:na skapat en matris där p:na ställs i relation till begrepp hämtade från den teori och forskning som presenteras i rapporten. Denna tankemodell har vi haft med oss in i fokusgruppsintervjuerna och sedan vidare in i analysen av vår empiri.

Figur 1. De tre P:na i relation till teoretiska perspektiv och tidigare forskning

Participation (delaktighet)	Protection (skydd)	Provision (tillhandahållande)
Barnet som subjekt	Barnet som objekt	Barnet som objekt
Barns perspektiv	Barnperspektiv	Barnperspektiv
	Barnskydd (Child Protection)	Föräldrastöd (Child Welfare)
	Kontroll av föräldrar/familjer/barn (myndighetsutövning)	Stöd och service till föräldrar/familjer/barn

METOD

Empirin för denna rapport är tredelad och består dels av fokusgruppsintervjuer med enhetschefer (eller motsvarande) inom den kommunala socialtjänsten, dels av kommunala styrdokument och dels av rapporter som har publicerats på FoU-Nordväst fram till sommaren 2013. Materialet är inhämtat från samtliga åtta nordvästkommuner (Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands-Bro och Upplands Väsby).

Bakgrund och Urval

FoU-Nordväst har under 2013 haft ett särskilt fokus på barnperspektiv i all sin verksamhet. Som ett led i detta påbörjades en kartläggning av hur barnperspektivet har behandlats i de FoU-rapporter som genom åren har producerats på FoU-Nordväst. Denna delstudie utgör en totalundersökning av FoU-Nordvästs rapporter från 2001 till juli 2013. Sammanlagt rör det sig om 68 rapporter varav 29 särskilt behandlar ämnesområdet barn, unga och familj¹⁵.

Som ett nästa steg i FoU-Nordvästs fokus på barnperspektivet planerades en studie om hur enhetschefer inom socialtjänsten resonerar kring barnperspektivet i sina respektive verksamheter. I samråd med FoU-rådet¹⁶ beslutades att FoU-Nordväst skulle genomföra fokusgruppsintervjuer på detta tema med enhetschefer i alla åtta nordvästkommuner och att alla verksamhetsområden inom socialtjänsten skulle ingå. Även denna delstudie är en totalundersökning och utgångspunkten har varit att intervjua alla enhetschefer från de åtta kommunerna inom verksamhetsområdena missbruk, socialpsykiatri, försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd samt barn/ungdom och familj. Organisationen för socialtjänsten ser olika ut i de olika kommunerna, med olika grad av specialisering för de olika verksamhetsområdena – i vissa fall finns en enhetschef för varje verksamhetsområde och i vissa fall har samma chef ansvar över flera områden. En del pragmatiska ställningstaganden har därför fått göras både när det gäller gruppernas sammansättningar och när det gäller mindre justeringar för vilka enhetschefer som i slutändan har bjudits in att delta. Eftersom vårt intresse i första hand ligger på resonemang kring tillämpningen av ett barnperspektiv i det praktiska sociala arbetet har vi valt att inte bjuda in de chefer vars ansvarsområde

---

¹⁵ Se bilaga 2 för en förteckning av alla rapporter som ingår i granskningen.

¹⁶ FoU-rådet består av en representant för var och en av de åtta kommunerna som FoU Nordväst är knutet till. FoU-rådet deltar i idéproduktion och utveckling av FoU Nordvästs verksamhet.

ligger på en mer övergripande myndighetsnivå, det vill säga de som har det yttersta ansvaret för myndighetsutövning gentemot de politiska nämnderna. Denna avgränsning grundar sig i att dessa chefer inte utgör en del av det närmsta ledet ovanför dem som arbetar direkt med klienterna, vilket innebär att de både kan tänkas ha mindre direkt erfarenhet av och direkt inflytande över det praktiska klientarbetet. I en kommun var två chefsposter på enhetsnivå vakanta och de chefer som var tillfälligt tillförordnade för dessa uppdrag togs också bort då de inte ansågs ha tillräckligt stor inblick i de respektive verksamheter som stod i fokus. Från denna kommun bjöds därför en annan person, med kunskap om verksamheten motsvarande en enhetschef, in för att delta i studien. Sammantaget fick 28 chefer (enhetschefer eller motsvarande) ett brev där de bjöds in att delta i en av fyra fokusgruppsintervjuer. Fokusgrupperna delades in i fyra funktionsområden (*försörjningsstöd, missbruk/socialpsykiatri, barn samt ungdom*). I slutändan deltog 18 enhetschefer (eller motsvarande) i fokusgruppsintervjuerna och deltagarna var jämnt fördelade mellan grupperna (4-5 personer/fokusgrupp). Representanter för alla åtta nordvästkommuner deltog, men kommunerna var representerade i olika stor omfattning; fyra av kommunerna hade representanter i tre fokusgrupper, två av kommunerna hade representanter i två fokusgrupper, och ytterligare två av kommunerna hade representanter i en fokusgrupp.

Som ett sista led i arbetet med den här rapporten ville vi studera hur kommunernas styrdokument ser ut när det gäller att belysa och implementera ett barnperspektiv i de kommunala verksamheterna. Här har vi särskilt letat efter vilka konkreta förhållningssätt eller riktlinjer kring ett barnperspektiv som pekas ut från förvaltnings- och kommunledningsnivå. Socialstyrelsen (2003a) lyfter vikten av att förankra barnperspektivet på ledningsnivå och i policydokument. Där argumenteras för att om barnperspektivet intar en tydlig roll i policydokument och föreskrifter så kan det ge spridning till verksamheternas alla nivåer, något som dock kräver att personalen på de olika nivåerna också tar ett ansvar för att införliva ett barnperspektiv i praktiken. En sådan förankring av barnperspektivet kan även ge möjligheter till förtydliganden av vad som menas med ett barnperspektiv i de specifika verksamheterna (a.a.). Hur arbetet struktureras på ledningsnivå får således betydelse för hur ett barnperspektiv används i praktiken och båda dessa aspekter bör därför studeras för att nå en förståelse för hur ett barnperspektiv förankras i verksamheten samt vilka effekter det får i det praktiska arbetet och för det enskilda barnet. Tanken med att vår studie även lyfter in kommunernas styrdokument är alltså att få

en bild av vilken typ av riktlinjer och visioner kring barnperspektivet som finns att tillgå på kommunlednings- och förvaltningsledningsnivå.

Styrdokument och FoU-rapporter

Det finns en mängd specifika metoder som har utvecklats för att studera färdiga texter (se t.ex. Bergström & Boréus, 2005). Innehållsanalysen betraktas traditionellt som en kvantitativ metodansats men används i vissa fall även med en vidare innebörd som inkluderar ”varje analys som syftar till att på ett systematiskt sätt beskriva textinnehåll” (a.a., s. 44). Metodansatsen i den här rapporten kan beskrivas som en sådan vidare version av innehållsanalys. Enligt Simon Lindgren (2011) går det inte att dra någon tydlig skiljelinje mellan kvantitativ och kvalitativ metod när det gäller studiet av texter, och han menar att även den klassiskt kvantitativa innehållsanalysen genom åren har utvecklats i en alltmer kvalitativ riktning. En innehållsanalys handlar i grunden om att kartlägga vad som faktiskt står, sägs eller avbildas, men eftersom texter alltid genomsyras av både språkliga och sociala strukturer går det inte att läsa dem i renodlat beskrivande form – det beskrivna för alltid med sig symboliska innebörder (a.a.). Det vi försöker göra i vårt arbete med dokument och FoU-rapporter är i korthet att beskriva, kategorisera och tolka. I bearbetningen av texterna har vi haft en beskrivande ansats med huvudsakligt fokus på texternas innehåll (i första hand hur frågor som berör barnperspektivet beskrivs i relation till praktiskt socialt arbete). Ett visst intresse har riktats även mot de föreställningar om barn och barnperspektiv som texterna förmedlar. Här går vi således utöver den rent beskrivande metodansatsen (innehållsanalysen) för att även göra en mer fördjupad analys av textens symboliska värden (jmf Lindgren, 2011).

Tillvägagångssätt FoU-rapporterna

Totalt har FoU-Nordväst producerat 68 rapporter under åren 2001- juli 2013, vilka alla är medtagna i genomgången av rapporterna. Rapporterna är sedan tidigare indelade i fem områden: *Socialt arbete med inriktning mot försörjningsstöd och arbetsmarknad* (12st rapporter), *Socialt arbete med barn, unga och familj* (29st rapporter), *Socialt arbete med vuxna, särskilt missbruk* (13st rapporter), *Socialpsykiatri* (11st rapporter), *Socialt arbete, allmänt* (3st rapporter). Dessa indelningar behölls i bearbetningen och presentationen av materialet.

Ett schema skapades som kunde användas vid genomläsning av rapporterna för få en övergripande bild av materialet och för att se hur ett barnperspektiv behandlats i rapporterna. De teman som skapades i schemat är:

Titel/handlar om? Behandlas barns perspektiv, om inte vilket fokus har rapporten? Om barns perspektiv behandlas framgår barnets egen röst och/eller den vuxnes syn på barnet? Vilken betydelse ges barnets perspektiv? Schemat är tänkt att skapa en struktur för alla rapporterna så att det ska framgå vad rapporten handlar om, om barn berörs och i så fall på vilket sätt barns perspektiv behandlas. Schemat hade även som syfte att lyfta fram vilket fokus rapporterna hade om de inte lyfte fram ett barnets perspektiv i rapporterna. Detta för att göra det möjligt att få syn på om ett barnperspektiv inte behandlats trots att det hade kunnat vara aktuellt.

För att kunna strukturera rapporterna efter det framtagna schemat gjordes sökningar i dokumentet med hjälp av följande sökord: *barnperspektiv/et, barns perspektiv, barnets/barns bästa, barn, ungdom, perspektiv*. Sökorden *barn, ungdom* samt *perspektiv* användes endast då de föregående sökorden inte gav några träffar. De flesta av rapporterna var inlagda som PDF-filer vilket möjliggjorde sökningar i dokumenten men en del av rapporterna var också inkopierade dokument och därför gick inte sökfunktionen att använda. Alla rapporter har lästs igenom oavsett om sökfunktionen gick att använda eller ej. Läsningen begränsades till de avsnitt som kunde tänkas vara aktuella. Detta urval gjordes med hjälp av innehållsförteckningen.

När det gäller innebörden av begreppet barnperspektiv har utgångspunkten för denna kartläggning varit att i ett första steg plocka fram de rapporter där barns situation i någon form har behandlats. Om barns situation behandlas i en rapport så har nästa steg varit att beskriva hur barns situation beskrivs och utifrån vems synvinkel. Om begreppet barnperspektiv förekommer i texterna så har kartläggningen haft som ambition att utröna vilken betydelse begreppet tillskrivs i rapporten.

Efter sammanställningen av rapporterna analyserades resultatet främst utifrån begreppen *provision, protection, participation, promotion* och *prevention* för att se hur FoU:s rapporter kan återknytas till dessa begrepp. Utöver detta sammanfattades varje ämnesområde utifrån de teman som skapades i schemat för att ge en mer överskådlig bild av hur barns situation och hur barnperspektivet kommit till uttryck i FoU-Nordvästs rapporter.

Tillvägagångssätt styrdokument

De kommunala styrdokumenterna har inhämtats dels via kommunernas hemsidor och dels via personlig kontakt med företrädare för samtliga åtta kommuner, i det här fallet i form av FoU-rådsrepresentanterna. Via hemsidorna har dokument rörande barnperspektivet fångats upp med hjälp av följande elva sökord: *Barns bästa, Barnets bästa, Barnperspektiv,*

Barnperspektivet, Barns perspektiv, Barnens perspektiv, Barns rätt, Barns rättighet, Barns rättigheter, Barnets röst och Barnintervju. De valda sökorden är hämtade från FoU Södertörns rapport ”Litteraturöversikt barnperspektivet 2004 - 2008” (Gustafsson, 2008). Sökningen på hemsidorna resulterade efter en gallring (se nedan) i totalt 16 dokument. Via kontakterna med FoU-rådsrepresentanterna i respektive kommun (där vi fick svar från sex av åtta kommuner) har vi erhållit sammantaget sju dokument, varav tre tidigare också hade inhämtats från hemsidorna.

Utgångspunkten har varit att göra en totalundersökning av de styrdokument som kan vara relevanta för socialtjänsten och dess praktiska arbete. Denna utgångspunkt har inneburit att dokument rörande barnperspektivet på hemsidorna, som vid närmare studier visade sig inte vara vare sig kommunövergripande eller direkt berörde någon av socialförvaltningarnas specifika verksamheter, valdes bort. Detta gäller till exempel alla dokument med bäring på främst förskola, skola och utbildning, dokument rörande tekniska förvaltningar, stadsbyggnad, kultur och fritid samt miljö och hälsa. Sammantaget har vi således i den här rapporten arbetat med 20 dokument från sju av de åtta nordvästkommunerna. I den kommun som inte presenterade något dokument vare sig på sin hemsida eller via kontakt har vi istället fått svaret att man ser behovet och efterlyser hjälp och stöd att komma vidare med ett sådant arbete.

I bearbetningen av dokumenten har vi i ett första led tittat på de olika dokumentens funktion, det vill säga vem/vilka texterna vänder sig till samt vilken typ av information som förmedlas. Dokumenten har utifrån detta delats in i tre huvudkategorier; *kommunövergripande*, det vill säga dokument som riktar sig till alla förvaltningar inom en kommun, *förvaltningsspecifika och förvaltningsövergripande*, det vill säga dokument som riktar sig till alla enheter inom en förvaltning (förvaltningsspecifika) eller inom flera förvaltningar (förvaltningsövergripande) i samma kommun, samt *tilltal direkt till barnen*, det vill säga information som riktar sig direkt till barnen som kommuninvånare, samt ibland även till deras föräldrar. Därefter gjordes en kategorisering utifrån innehållet i dokumenten, i första hand utifrån hur ett barnperspektiv behandlas och beskrivs i dokumenten. Innehållet i dokumenten har också analyserats i relation till de tre p:n; provision, protection och participation (Rasmusson, 2006), och vi har även tittat på i vilken mån (och på vilket sätt) det i texterna görs någon definition av vad ett barnperspektiv innebär.

Fokusgrupper

Fokusgrupper är en användbar metod när det gäller att studera åsikter kring ett visst fenomen, hur människor argumenterar för och resonerar kring sina ställningstaganden och hur de i samtal med andra både definierar och förhandlar om gränserna för sina åsikter (Wibeck, 2010). Det som är specifikt för en fokusgrupp (i jämförelse med individuella intervjuer) är att fokusgruppens minsta analysenhet inte är individen utan just gruppen (Smithson, 2013). Fokusgrupper kan användas för att studera hur deltagare gemensamt skapar en delad förståelse av ett fenomen eller gemensamma argument för ett visst ställningstagande, men de kan också användas för att identifiera spänningar mellan olika åsikter och synsätt (a.a.). I analysen har en del gått ut på att söka svar på deltagarnas beskrivning av sitt praktiska arbete – hur de i praktiken arbetar med och förhåller sig till ett barnperspektiv. En annan del har gått ut på att söka svar på hur barnperspektivet definieras, vilka innebörder det tillskrivs och hur dessa innebörder formas både i det gemensamma samtalet och i relation till deltagarnas praktiska erfarenheter (och då kanske framförallt i relation till de praktiska dilemman som deltagarna har stött på i sina försök att arbeta med ett barnperspektiv för ögonen). Genom att studera dessa delar tillsammans bidrar vår studie till ökad kunskap om de möjligheter och dilemman som uppstår när teorin (idéer om vad ett barnperspektiv innebär) möter praktiken (förutsättningar för att arbeta utifrån dessa idéer).

Janet Smithson (2013) talar om hur analysen av ett fokusgruppsamtal kan rikta in sig på ”dominerande röster” – något som inte ska förväxlas med hur en specifik person kan dominera samtalet – utan som istället handlar om hur en specifik (dominerande) åsikt eller ett specifikt perspektiv stöds och utvecklas av flera deltagare. Smithson talar även om ”kollektiva röster” som handlar om hur deltagare gemensamt skapar en delad förståelse av ett fenomen eller gemensamma argument för ett visst ställningstagande. Med ett analytiskt fokus riktat mot sådana dominerande och kollektiva röster kan fokusgrupper vara användbara för att identifiera spänningar mellan olika åsikter och synsätt (a.a.). I vår studie avspeglas detta förhållningssätt exempelvis i analysen av de respektive fokusgruppernas olika synsätt på vad ett barnperspektiv innebär och hur det bäst beaktas, men också i de olika förutsättningar och svårigheter som grupperna identifierar i relation till det praktiska barnperspektivarbetet.

Tillvägagångssätt fokusgrupperna

Fokusgrupperna delades in på så sätt att enhetschefer från liknande verksamhetsområden skulle hamna i samma grupp. Fyra grupper skapades; en grupp med deltagare från missbruk och socialpsykiatri, en grupp med deltagare från försörjningsstöd, och två grupper med deltagare från barn/ungdom och familj¹⁷. Syftet med detta var att göra fokusgrupperna så homogena som möjligt när det gäller deltagarnas yrkesspecifika erfarenheter. I regel rekommenderas en sammansättning av fokusgrupper där deltagarna inom varje grupp har liknande bakgrund, position och erfarenheter då detta skapar en tryggare och mer avslappnad miljö som i sin tur kan öppna upp för ett mer innehållsrikt samtal (Wibeck, 2010). Att samla enhetschefer från samma verksamhetsområde i samma grupp ger också en möjlighet att studera hur personer med liknande utgångspunkter både skapar en gemensam förståelse för och tillsammans resonerar kring barnperspektivet och dess tillämpningsmöjligheter i just deras respektive verksamhetsområden. Skillnaden mellan grupperna skapar på så sätt förutsättningar att på ett tydligare sätt jämföra de resonemang och de åsikter som förs i de olika verksamhetsområdena (jmf Wibeck, 2010). På så sätt kan vi till exempel belysa de eventuella skillnader som finns mellan de verksamheter som riktar sig direkt mot barn och ungdomar och de verksamheter som riktar sig mot vuxna (försörjningsstöd, missbruk och socialpsykiatri) och där barn som regel bara blir synliga i periferin. Här kan man tänka sig att det finns skillnader både i hur deltagarna resonerar kring barnperspektivets innebörd och betydelse, och på vilket sätt de arbetar (eller har möjlighet att arbeta) med ett barnperspektiv i sina verksamheter.

Inför fokusgruppsintervjuerna skapades en samtalsguide¹⁸. Samtalsguiden innehöll fyra temaområden utifrån vilka fokusgruppsdeltagarna fick tala fritt under c:a 20 minuter/tema. De övergripande temaområdena var: *Vad tänker ni på när ni hör ordet barnperspektiv? Barnperspektivet i ert arbete – hur ser det ut i praktiken? Förutsättningar för ett barnperspektiv i ert arbete – vilka hinder och möjligheter kan ni se? Hur ser barnets delaktighet ut i det konkreta arbetet?* Under varje temaområde skapades

---

¹⁷ I vissa fall är enheterna på detta område uppdelade så att en enhet är specialiserad på mindre barn och en annan på ungdomar, medan det i andra fall är samma enhet som hanterar alla åldersgrupper upp till 18 år. I sammansättningen av fokusgrupper har vi valt att placera de tre enhetschefer som var specifikt inriktade mot ungdomar i en grupp, och de tre som var specifikt inriktade mot mindre barn i en annan.

¹⁸ Se bilaga 3

ytterligare frågor som kunde användas som ”input” från samtalsledaren i de fall diskussionen klingade av eller gled ifrån ämnet. Samma samtalsguide användes för alla fokusgrupper, något som i regel antas underlätta möjligheten att undersöka skillnader mellan olika gruppers sätt att resonera kring en specifik fråga (jmf Knodel, 2003; Wibeck, 2010).

Samtalet under fokusgruppsintervjuerna leddes av en moderator (samma för varje fokusgrupp) som initierade de olika temaområdena, fördelade ordet i de fall där det blev aktuellt, samt ställde eventuella följdfrågor. Under större delen av samtalet var moderatorns roll dock ganska tillbaka-dragen och diskussionen mellan deltagarna i fokusgrupperna flöt på fritt. Utöver moderatören (och fokusgruppernas deltagare) deltog ytterligare en medhjälpare vars uppgift var att föra anteckningar under samtalet, att sköta inspelningen, samt att hålla koll på tiden.

Fokusgruppsintervjuerna spelades in och inspelningarna har sedan transkriberats. Grundprincipen har varit att göra ordagranna transkriptioner. En transkription innebär dock alltid en översättning från talspråk till skriftspråk, varför vissa avvägningar behöver göras exempelvis när det gäller språkbearbetning och detaljnivå i utskriften (Kvale & Brinkmann, 2009). Vid transkriptionen har vi följt ett antal principer utifrån syftet göra utskriften så läsbara som möjligt utan att för den skull förlora den innehållsrika meningen i det som säs; vi har i huvudsak använt en skriftspråklig stavning och meningsbyggnad; vi har utelämnat vissa utfyllnadsord och upprepningar samt andra muntliga uttryck som hummanden, skratt etc.

Med utgångspunkt i studiens syfte har det inte funnits något intresse av att kunna följa en specifik individs uttalanden genom fokusgruppssamtalet. Därför har vi i bearbetningen av materialet valt att inte skriva ut ”vem som säger vad” under fokusgruppssamtalen. I transkriptionerna har vi genom radbrytning markerat när en ny talare tar vid under samtalet, men de individuella deltagarna har inte tilldelats något fiktivt namn eller annat signalement som talar om vem den nya talaren är.

Materialet har tematiserats dels utifrån de fyra temaområden som var vägledande för samtalet under fokusgrupperna, dels utifrån ytterligare teman som har framträtt under genomläsningen av materialet. I analysen av fokusgruppsintervjuerna har följande frågor fokuserats: 1) begreppsdiskussion – hur resonerar deltagarna kring begreppet barnperspektiv, vilket innehåll och vilken betydelse tillskrivs begreppet; 2) det praktiska arbetet – hur beskriver deltagarna det praktiska barnperspektivarbetet, vilka konkreta exempel lyfts upp, vilka hinder och möjligheter betonas, vilka svårigheter och dilemman blir synliggjorda; samt 3) hur ser skillnaderna ut mellan de

olika grupperna – i resonemangen kring barnperspektivbegreppet, i erfarenheterna av att arbeta utifrån ett barnperspektiv, i beskrivningarna av det praktiska arbetet och de hinder, möjligheter, dilemman och svårigheter som uppstår i detta. Vägledande för analysen har också varit hur de tre P:na (protection, provision, participation) konkretiseras i deltagarnas resonemang kring och beskrivning av det barnperspektivarbete som bedrivs i deras respektive verksamheter.

Etiska överväganden

Deltagarna i fokusgrupperna har alla blivit informerade om studiens syfte, om frivilligheten i att delta samt om hur materialet kommer att presenteras, ett förfarande som svarar mot principen om *informerat samtycke* (Vetenskapsrådet, 2001). Metoden med fokusgrupper underlättar dessutom deltagarnas möjlighet att under intervjun välja i vilken utsträckning och i relation till vilka samtalsämnen som de väljer att uttala sig.

Fokus i studien har varit att närmare studera hur ett barnperspektiv i socialt arbete kan hanteras i praktiken samt vilka idéer och tankegångar som ligger bakom detta praktiska barnperspektivarbete. Vi har valt att inte jämföra de olika kommunernas barnperspektivarbete utan att snarare söka efter en övergripande bild av vilka olika typer av förutsättningar, arbetsmetoder och tankegångar som finns. Detta har gett oss goda förutsättningar att bevara deltagarnas och de deltagande kommunernas *konfidentialitet* (a.a.). I presentationen av de kommunala styrdokumenterna har vi valt att inte skriva ut vilka dokument som kommer från vilka kommuner – fokus har istället varit en kartläggning av vilka olika typer av dokument som finns presenterade i det samlade materialet. När det gäller fokusgrupperna är det innehållet i den gemensamma diskussionen som har varit relevant att dokumentera. I utskrifterna av fokusgruppsintervjuerna och i presentationen av detta material har vi därför valt att inte markera vem som säger vad utan att enbart markera när en ny person börjar tala. På detta sätt är det inte möjligt för läsaren att följa en viss persons uttalanden. Ljudupptagningarna har enbart använts som ett arbetsverktyg under bearbetning och analys av materialet. Ljudupptagningarna har under arbetets gång förvarats på flyttbara lagringsenheter som har förvarats i ett låst kassaskåp.

En utmaning för fokusgruppsstudien som metod är att skapa ett bra samtalsklimat där deltagarna känner sig trygga och fria att dela med sig av sina tankar och åsikter (Wibeck, 2010). Deltagarna i våra fokusgrupper kände i de flesta fall varandra sedan tidigare och befann sig i en situation där de med stor sannolikhet skulle komma att samarbeta som kollegor även

i framtiden. Detta skulle i värsta fall kunna bidra till ett samtalsklimat där deltagarna upplevde det som svårt att tala fritt eller att uttrycka vissa åsikter. I bästa fall skulle det kunna föra med sig en känsla av samförstånd och gemensam utmaning som snarare skapar ett klimat av nyfikenhet och positivt erfarenhetsutbyte. I vår inledande presentation försökte vi bädda för ett positivt samtalsklimat. Vi betonade att vi inte var ute efter deltagarnas individuella åsikter eller ställningstaganden utan att vi istället var intresserade av att få syn på de olika tankegångar, förutsättningar och utmaningar som fanns representerade i deras samlade erfarenheter kring barnperspektiv i det praktiska sociala arbetet. Enligt vår erfarenhet var samtalstonen i fokusgrupperna respektfull och sansad. Delade meningar och olika erfarenheter behandlades snarare med en resonerande nyfikenhet än med upprörd argumentation.

I en fokusgruppsintervju går det inte att säkerställa någon konfidentialitet mellan deltagarna, hur noggranna vi än har varit med konfidentialiteten gentemot rapportens framtida läsare. De som själva deltog i respektive samtal har sannolikt även i efterhand en uppfattning om vem som har sagt vad och vem som står för vilka åsikter. Samtalsklimatet såväl som graden av konfidentialitet kan påverka både forskningens kvalitet och de deltagande individernas sårbarhet under och efter en intervjusituation. En fördel i den här studien har varit att fokusgruppsintervjuerna inte rörde sig kring ämnen som kan betraktas som särskilt känsliga eller privata. Detta, i kombination med att vi uppfattade samtalstonen under intervjuerna som både positiv och tillåtande, torde väga upp för den sårbarhet som en bristande konfidentialitet mellan deltagarna kan föra med sig.

RESULTAT

I denna del av rapporten presenteras resultaten från FoU-Nordvästs studie om barnperspektivet i den kommunala socialtjänsten¹⁹. Inledningsvis ges en kort sammanfattning av de metod- och teoriavsnitt som har presenterats i tidigare kapitel. Tanken med denna sammanfattning är att resultatdelen ska kunna läsas fristående. För den som vill få en mer fördjupad beskrivning av studiens tillvägagångssätt och teoretiska utgångspunkter hänvisas till kapitel två och tre.

Materialet i den här studien består av tre delar. I den första delen av resultatkapitlet presenteras en granskning av barnperspektivet i FoU-Nordvästs egna rapporter. Granskningen gäller alla rapporter som har publicerats på FoU-Nordväst från verksamhetsstarten 2001 fram till och med juli 2013. I den andra delen presenteras en granskning av hur barnperspektivet beskrivs och konkretiseras i nordvästkommunernas övergripande styrdokument. Här har ett urval gjorts av de dokument som kan antas vara relevanta för socialtjänsten och dess praktiska arbete med ett barnperspektiv. I den tredje delen presenteras resultaten från fyra fokusgruppsintervjuer med enhetschefer (eller motsvarande) för socialtjänsten i de åtta nordvästkommunerna. Grupperna delades in efter de verksamhetsområden som enhetscheferna förestod; en grupp med deltagare från missbruk och socialpsykiatri, en grupp med deltagare från försörjningsstöd, och två grupper med deltagare från barn/ungdom och familj. När det gäller barn/ungdom och familjegrupperna arbetade deltagarna i den ena gruppen företrädesvis gentemot ungdomar medan deltagarna i den andra gruppen företrädesvis arbetade gentemot mindre barn. Grupperna kommer härnäst att benämnas *Försörjningsstöd*, *Missbruk/socialpsykiatri*, *Barn* samt *Ungdom*. Det är denna tredje och sista resultatdel som utgör det så kallade huvudresultatet eller den mest centrala empirin för denna rapport.

I analysen har vi utgått från en teoretisk modell (de tre p:na) som kan användas för att beskriva innehållet i barnkonventionen. Modellen består av begreppen *Participation* (delaktighet), *Protection* (skydd) och *Provision* (tillhandahållande av grundläggande behov). Denna tankemodell kan användas som ”inspiration och teoretisk modell för att undersöka, analysera och diskutera hur barnkonventionen tillämpas i praktiken på olika samhälls-nivåer och i relation till olika problemställningar” (Rasmusson, 2003, s. 91). I denna rapport har vi använt begreppen för att på ett tydligare

---

¹⁹ Studien är genomförd i de åtta Nordvästkommunerna Ekerö, Järfälla, Sigtuna, Sollentuna, Solna, Sundbyberg, Upplands-Bro och Upplands Väsby.

sätt få syn på de spänningar och den mångtydighet som ryms i de studerade beskrivningarna av och diskussionerna kring barnperspektivet och dess praktiska tillämpning.

Kortfattat kan *participation* beskrivas som barns rätt till inflytande och medbestämmande, *protection* kan beskrivas som barns rätt till vuxnas skydd och *provision* kan beskrivas som barns rätt till trygga förhållanden och grundläggande behov (a.a.). I bakgrundsdelens finns en mer detaljerad beskrivning av begreppens innebörd, samt en diskussion kring hur de tre p:n:na kan relateras till de dilemman som kan uppstå i det praktiska arbetet med ett barnperspektiv i socialt arbete. I denna genomgång presenteras även ytterligare två p:n, *prevention* och *promotion*, som Rasmusson (2003, 2006) har fogat till de tre ursprungliga p:n:na.

Barnperspektivet i FoU-Nordvästs rapporter

I detta avsnitt presenteras resultatet från genomgången av FoU-Nordvästs egna rapporter. Denna text ska inte ses som någon djuplodad analys utan mer som en sammanfattning av hur FoU-Nordvästs rapporter behandlar barns situation och barnperspektiv som begrepp. FoU-Nordvästs rapporter är ämnesindelade enligt följande områden: *Försörjningsstöd och arbetsmarknad*; *Familj, barn och unga*; *Socialt arbete med vuxna, särskilt missbruk*; *Socialpsykiatri*; samt *Socialt arbete, allmänt*²⁰. Innehållet i rapporterna från respektive område kommer först att redovisas separat. Därefter presenteras en sammanfattande bild av FoU-Nordvästs rapporter och hur de olika ämnesområdena förhåller sig till varandra. I denna sammanfattande del görs även en koppling till tankemodellen ”de tre P:n:na”.

Försörjningsstöd/arbetsmarknad

Barn och barns situation förekommer i någon form i majoriteten av rapporterna inom området försörjningsstöd/arbetsmarknad. Rapporterna har inte som syfte att undersöka barns situation men barn kan sägas bli indirekt berörda i rapporterna. Begreppet barnperspektiv förekommer dock relativt sällan i dessa rapporter. När begreppet används så ges det inte någon förklaring till vad begreppet skulle kunna innebära utan det likställs ofta med barnets bästa eller konventionen om barns rättigheter. Vad barnets bästa kan innebära inom försörjningsstöds- eller arbetsmarknadsinsatser kan inte sägas bli belyst i rapporterna inte heller hur konventionen om barns rättigheter tolkas i det praktiska arbetet.

---

²⁰ Samtliga rapporter inom respektive ämnesområde finns listade i bilaga 2.

Den vanligast förekommande formen för hur barn presenteras i dessa rapporter är genom kartläggningar. Med detta menas att antalet barnfamiljer kartläggs i förhållande till den aktuella frågan. Ett exempel är att antalet familjer med barn redogörs för i en rapport som berör hyresrådgivning eller ekonomisk rådgivning. Detta skulle kunna visa på att författarna anser att det är av vikt att belysa dessa barns situation och att barnen påverkas då föräldrarna har en ekonomiskt problematisk situation. Här presenteras således barnen genom den vuxne. Det är den vuxne som har kontakt med den verksamhet för vilken kartläggningen/utvärderingen avser och det är genom den vuxne föräldern som det framkommer om det finns barn i dessa familjer. Det kan därför sägas vara den vuxnes syn som ges på barnet i dessa fall då barns röster inte kommer till tals.

Inom detta område finns det ett relativt stort fokus på unga personer och försörjningsstöd/arbetsmarknad. Med unga personer eller unga vuxna menas i rapporterna vanligtvis individer upp till 25 år. I denna grupp förekommer vid något tillfälle även barn, exempelvis som en verksamhet som riktar sig till unga personer där även barn från 16 år är inkluderade. Ett skäl till varför denna unga grupp får mer utrymme bland dessa rapporter än vad barn får skulle kunna bero på att arbetsmarknadsinsatser och försörjningsstöd berör dessa grupper på ett mer direkt sätt än vad de rör barn.

Något som framgår av rapporternas resultat är att det vid ett flertal tillfällen efterfrågas policydokument och lagstiftning som tydliggör hur och på vilket sätt man ska se till barnperspektivet i praktiken när man arbetar med vuxna personer. Denna efterfrågan kommer till största del från respondenterna som återfinns i rapporterna men även rapportförfattare påtalar detta behov efter att de undersökt den aktuella verksamheten.

Återigen ska det påpekas att området försörjningsstöd/arbetsmarknad riktar sig till vuxna. Det finns dock en rapport som fokuserar på barnets situation då föräldrarna erhåller försörjningsstöd och som presenteras under fältet försörjningsstöd/arbetsmarknad. Denna rapport skiljer sig på flera sätt från övriga rapporter. En av de påtagliga skillnaderna förutom att rapporten har ett uttalat fokus på barn är att författarna diskuterar vad det kan innebära för ett barn som lever i en fattig familj. De flesta andra rapporter inom detta område kartlägger antalet barn i de aktuella familjerna men diskuterar inte vidare vad det kan innebära för dessa barn eller hur man kan arbeta vidare med barn i dessa situationer.

Socialt arbete med barn, unga och familj

Inom detta tema är barns situation i fokus på olika sätt, ett återkommande sätt att genomföra rapporterna är som utvärderingar, uppföljningar och kartläggningar av verksamheter som riktar sig till familjer, barn och ungdomar. Sammantaget för dessa rapporter är att de tar upp olika sätt att se på barns perspektiv, barnperspektiv eller ett barnorienterat arbetssätt. Rapporternas syfte går dock sällan ut på att ta reda på hur ett barnperspektiv kan tolkas eller användas i praktiken. Begreppet barnperspektiv används i stor utsträckning med självklar innebörd och förklaras ofta inte närmare i rapporterna. I några rapporter framställs barnperspektivet som en motpol till ett familjeperspektiv. Det skulle då innebära att fokus på familjen/föräldrarna kan leda till att barnet ”försvinner” och därmed försvinner även fokus på barnets situation och ett barnperspektiv. Ofta kopplas denna motsättning mellan barn- och familjeperspektiv, i rapporterna, till att socialtjänsten i hög utsträckning bedriver ett arbete med barn utifrån ett familjeorienterat synsätt, vilket kan bli problematiskt vid exempelvis ärenden som rör hedersrelaterat våld.

Även om begreppet barnperspektiv många gånger används med en självklar innebörd så finns det flera beskrivningar av begreppet inom detta område, så som att prata med barnet, lyfta barnets egen röst och använda barnets åsikter i bedömningar av barnets situation. Dock är det ovanligt att rapporterna själva lyfter barns röster oavsett vad rapportens syfte är och om barnets medverkan kan tyckas ligga närmare till hands eller mer avlägset. Inte i någon rapport får barnets röst stå ensamt som empiriskt material, i de rapporter då barnets röst görs hörd så har rapporterna alltid med en ytterligare ”vuxen kunskapskälla”. Detta kan ses i förhållande till att majoriteten av rapporterna endast gör vuxnas röster hörda utan att barn finns med som respondenter eller kunskapskälla.

Socialt arbete med vuxna, särskilt missbruk

Inom detta område förekommer inte barns situation eller barnperspektiv i någon av rapporterna som syfte för utförandet av rapporterna. Den absoluta majoriteten av rapporterna rör uppföljning och utvärdering men även kartläggningar i viss mån. Vid uppföljningar och utvärderingar är det en rapport som utvärderar en verksamhet där även barn ingår men som har sitt huvudsakliga fokus på unga vuxna. När det gäller kartläggningar så har barn en något mer framträdande roll då två av rapporterna kartlägger hur många barn som finns i de familjer där föräldrarna har tagit del i någon av socialtjänstens verksamheter. Här kan därför sägas att det finns ett syfte att se till hur många barn som indirekt berörs av socialtjänstens arbete. Dessa

rapporter har dock inte som syfte att se till barnets situation i sig utan det är ett delmoment i utvärderingen/uppföljningen av den aktuella verksamheten. I en rapport framgår barns situation i större utsträckning än i övriga rapporter. Denna rapport berör boendestöd och i detta sammanhang nämns begreppet barnperspektiv och att hänsyn måste visas till barnperspektivet i och med vräkningar av barnfamiljer. Ytterligare ett framträdande tema för dessa rapporter är samverkan, både inom kommunernas verksamheter men framförallt mellan kommun och landsting. Samverkansrapporterna går till övervägande del ut på att utvärdera samverkan och samverkansprojekt som ett led i att åstadkomma och förbättra samverkan. Dessa rapporter har således som övergripande syfte att utvärdera och följa upp verksamheter som rör vuxna. Generellt för rapporterna kan sägas att de har ett stort brukarperspektiv och många av rapporterna berör brukarnas egna uppfattningar om de verksamheter som de deltagit i. Brukarperspektivet förekommer dock oftast i kombination med de professionellas röster och eftersom detta område främst berör vuxna personer så är det vuxnas röster som framgår i rapporterna. I viss utsträckning berörs barn genom föräldrars röster, ett exempel är att missbrukande föräldrar lyfter fram deras barn som motivering till behandling eller att hemlösa föräldrar talar om sina barns situation. Det ska dock påpekas att när barn nämns i dessa sammanhang så är det utifrån föräldrarnas perspektiv och att det är jobbigt för föräldern eftersom de vet att deras barn drabbas genom deras missbruk, det innebär att även om barn nämns så är det utifrån den vuxnas känslor och upplevelser.

Socialpsykiatri

Likt föregående områden fokuserar dessa rapporter kring kartläggningar och utvärderingar och berör nästan enbart vuxna. Ungefär fyra av rapporterna (totalt 11 rapporter) berör barn indirekt då föräldrar som deltar i vissa verksamheter uppger om de har hemmavarande barn. På så sätt kartläggs hur många barn det finns i familjer där föräldrarna behöver någon typ av stöd från socialpsykiatrin. I ytterligare en kartläggning framgår det huruvida föräldrar har fått det stöd som de anser sig behöva i förhållande till deras barns behov. I övriga rapporter berörs inte barns situation utan rapporterna fokuserar på hur vuxna individer har upplevt deltagande i olika verksamheter.

Socialt arbete, allmänt

Detta tema innefattar endast tre rapporter. Två av dessa rapporter kan sägas ligga under temat integration och en behandlar ämnet handledning. Den ena

av de studier som handlar om integration studerar de introduktionsåtgärder som nyanlända kvinnor möter och berör således endast vuxna. Den andra rapporten är en kartläggning av den grupp som flyktingsekreterare möter. I denna rapport står de vuxna i fokus men barn förekommer även utifrån hur de påverkar sin förälders integration och möjlighet till arbete. Det är således inte barnets situation som beskrivs utan föräldrarnas situation utifrån barnet. Den tredje rapporten berör inte barn och eftersom att detta tema innehåller så få rapporter är det svårt att dra några generella slutsatser kring hur barns situation behandlas förutom att det inte är fokus för dessa rapporter.

Sammanfattande reflektioner – FoU-rapporter

Nedan följer en sammanfattning för alla ämnesområden. Generellt kan sägas att det är vuxnas röster som kommer till uttryck om barn och barns situation och i de rapporter som inte ingår i temat *barn, unga och familj* så kan barns situation sägas bli berört indirekt förutom i ett fåtal rapporter. Med indirekt menas att antalet barn beskrivs i familjer där föräldern tar del av någon av socialtjänstens verksamheter. Vidare knyts inte an till barns situation i familjer där föräldrarna har någon typ av problematik som föranleder kontakt med socialtjänsten. Då begreppet barnperspektiv används görs det ofta som att begreppet har en självklar innebörd och definieras inte vidare. Inom området socialt arbete med *barn, unga och familj* förekommer fler förklaringar till begreppet, det beskrivs bland annat som en motpol till ett familje- eller föräldraperspektiv och som att göra barnets röst hörd.

Utifrån de fem P:na så som de är presenterade i Rasmusson (2006) är det främst begreppet provision, tillgång till välfärd, som kan kopplas till de rapporter som har producerats på FoU-Nordväst. Eftersom FoU-rapporterna till stor del består av uppföljningar, utvärderingar och kartläggningar så kan dessa beskrivas som ett sätt att se till att de som deltar i den aktuella verksamheten får det som de behöver. De kartläggningar som genomförts och där gruppen barn lyfts fram kan även ses som ett sätt att synliggöra hur många barn som är aktuella för att kunna möta gruppens behov på ett adekvat sätt. Begreppet participation framträder även i de fall då barnets röst kommer till uttryck i rapporterna, främst utifrån temat *barn, unga och familj*.

Utifrån denna sammanfattning kan FoU-Nordvästs rapporter fram till juli 2013 sägas inta ett vuxenperspektiv. Det är betydligt vanligare att det är de vuxna som kommer till tals kring barnets situation än att barnet själv får uttala sig. Att intervjua barn kan dock innebära en del praktiska svårigheter.

Frånvaron av barns röster i FoU:s rapporter behöver därför inte nödvändigtvis bero på ett ointresse av att öka barns delaktighet i forskningen, utan kan också härledas till bristande praktiska möjligheter att genomföra barnintervjuer. Både föräldrars och barns medgivande att genomföra intervju krävs samt etiska överväganden om det är känsliga frågor som ska besvaras. Detta måste således vägas i förhållande till rapportens syfte och vilket tidsutrymme som finns för att genomföra undersökningen samt de etiska aspekterna kring att intervjua barn.

Barnperspektivet i kommunernas styrdokument

I det följande presenteras resultatet från genomgången av de kommunala styrdokumenterna. Dessa har delats in i tre övergripande kategorier utifrån vilken funktion de fyller och vem/vilka de riktar sig till. Detta avsnitt börjar med en kort beskrivning av de dokument som återfinns inom de tre kategorierna, vilka är *kommunövergripande dokument*, *förvaltnings-specifika och förvaltningsövergripande dokument*, samt *information som riktar sig direkt till barn*. Den tredje kategorin skapades då den här typen av information i vissa fall inte självklart kunde kategoriseras in under de två första dokumenttyperna. Efter denna inledning redovisas hur barnperspektivet beskrivs och problematiseras i dokumenten samt hur de kan relateras till de tre P:na och slutligen hur barnperspektivet kan förstås ur ett samverkansperspektiv. Vidare är det viktigt att ta med sig att denna genomgång av policydokument inte är en direkt avspeglning av hur arbetet med ett barnperspektiv bedrivs i respektive kommun utan visar på de ramor och strukturer som omger arbetet.

Kommunövergripande dokument

- I tre av nordvästkommunerna (sammanlagt åtta dokument) presenteras på respektive hemsidor ett kommunövergripande och processinriktat arbete i flera delar. Detta rör utarbetande av en gemensam syn på barnperspektivet, med tydliga fokusområden och exempel på samverkan över förvaltningsgränserna för barns bästa. I en kommun genomförs separata årliga bokslut om arbetet med barnperspektivet. I en annan kommun görs årliga uppföljningar om trygghet och behov av stöd hos den personal som arbetar i direktkontakt med barn och unga i kommunen (till exempel lärare och fritidspersonal).
- I två av kommunernas övergripande budgetdokument för 2013 återfinns en beskrivning av barnperspektivet.

- En kommun har redovisat en politiskt antagen barnchecklista som är kommunövergripande, vilken ska användas obligatoriskt i samtliga förvaltningar som vägledning inför alla beslut som rör barn.

Förvaltnings specifika och förvaltningsövergripande dokument

- I fyra av kommunerna (sammanlagt sex dokument) redovisas förvaltningsspecifika riktlinjer för handläggning och dokumentation samt tillämpningsregler, främst med fokus på den praktiska myndighetsutövningen i den sociala barnvården.
- I en kommun återfinns en politiskt antagen (gemensam över partigränserna) och beslutad viljeinriktning för det sociala arbetet rörande barnperspektivet inom hela individ- och familjeomsorgen.
- En av kommunerna redovisar barnperspektivet i en förvaltningsövergripande kvalitetsdeklaration.

Tilltal direkt till barnen

- Flertalet av nordvästkommunerna väljer också att direkt vända sig till barnen på sina hemsidor, där man presenterar vilka olika former av stöd till barn och unga i olika åldrar och livssituationer som man kan erbjuda.
- Även den förvaltningsövergripande kvalitetsdeklarationen (se ovanstående rubrik) riktar sig direkt till de barn som bor i kommunen, samt även till deras föräldrar.

Behandling av barnperspektivet

Begreppet barnperspektiv återkommer flitigt i dokumenten, ofta med hänvisning till FN:s barnkonvention. Begreppet beskrivs som komplext och tudelat och det skrivs inte fram exakt vad ett barnperspektiv ska innebära i det praktiska arbetet i kommunerna, även om vikten av att ha ett barnperspektiv betonas.

Det finns ingen allmänt accepterad definition av begreppet barnperspektiv. Det kan handla både om barns perspektiv och om vuxnas perspektiv på barn.

Barnperspektivet formuleras även ibland som tredelat och då har man valt att ta avstamp i den syn på barnperspektiv som har presenterats i barnmisshandelsutredningen (Kommittén mot barnmisshandel, 2001). Denna

uppdelning mellan barnets egen uppfattning, vuxnas barnsyn och den miljö som barn befinner sig i illustreras i nedanstående citat.

Barnets eget perspektiv, det vuxna barnperspektivet och samhällets barnperspektiv. Utifrån barnets eget perspektiv har varje barn sitt eget perspektiv på sig själv och sin situation beroende på vad det ser, upplever och känner i den sociala miljö där det befinner sig. Det vuxna barnperspektivet präglas av vuxnas egna barndomserfarenheter, kunskaper och kulturella sammanhang. I varje samhälle finns det också ett kollektivt barnperspektiv, grundat på samlade kunskaper och värderingar, kultur och synsätt om barn och ungas rättigheter och behov.

Definitionerna är ofta otydliga och de kan vara svåra att använda som konkreta arbetsverktyg. Men några policydokument visar också på en annan linje, med något tydligare inriktning, en fastslagen hållning och en signal till praktikerna. Några policydokument visar på barnets stärkta ställning och det enskilda barnet framhålls i arbetet med ett barnperspektiv istället för att exempelvis fokusera på föräldrarna. Här framträder en bild av barn som aktörer och aktiva subjekt.

I ... kommun ska det i alla ärenden som rör barn framgå tydligt att beslut grundar sig på barnperspektiv utifrån barnets eget perspektiv. Barnet ska ses som ett subjekt med egen kunskap och upplevelse av sin situation.

Även om detta perspektiv är rådande i såväl de kommunövergripande som i de förvaltningsspecifika och förvaltningsövergripande dokumenten så framträder emellanåt också ett perspektiv där barn betraktas mer som objekt, det vill säga som tillhörande en grupp i behov av vuxnas skydd och omsorg.

Barnperspektivet tydliggörs av att barndomen har ett värde i sig själv och att barnet kan behöva särskilt skydd. Barnperspektivet ska tillgodoses genom barns rätt till likvärdiga villkor, att barns bästa sätt i fokus, barns rätt till liv och utveckling samt barns rätt att komma till tals.

Barns bästa och barnet i centrum återfinns också som begrepp i flera av de förvaltningsspecifika dokumenten och beskrivs till exempel i riktlinjerna för myndighetsutövningen. Återigen kan den aktiva aktörsrollen tillskrivas den barnsyn som framgår i dokumenten.

Barn ska behandlas som subjekt med egna rättigheter. Varje beslut och åtgärder som rör ett barn måste grunda sig på en bedömning om vad som är bäst för just det barnet. För att kunna göra en sådan bedömning måste det enskilda barnet göras synligt och sättas i fokus i all handläggning och dokumentation.

De tre P:na – hur synliggörs de i dokumenten?

Rasmusson (2006) har pekat på den dubbla målsättningen i svensk lagstiftning och det spänningsförhållande som handlar om att dels arbeta för barns generella välfärd (*child welfare*), dels skydda barn mot övergrepp och oacceptabla uppväxtvillkor (*child protection*). Detta spänningsförhållande kommer även till uttryck i kommunernas styrdokument rörande barnperspektiv. Kommunernas styrdokument har bearbetats och analyserats utifrån denna dubbla motsättning, samt utifrån de tre P:na (provision, protection, participation).

Grovt sett kan de kommunövergripande dokumenten främst hänföras till *child welfare (provision)* medan de förvaltningsspecifika rutinerna och riktlinjerna främst behandlar *child protection*. Gemensamt för kommunerna är också det direkta tilltalet till barnen och ungdomarna på hemsidorna, vilket uppmuntrar och uppmanar till delaktighet, *participation*, att betrakta och behandla barnet som aktivt subjekt med egen rätt till inflytande över och att fatta egna beslut om sin situation. Olika metoder och verktyg för delaktighet tar sig närmast uttryck i de förvaltningsspecifika dokumenten.

Nedan följer några exempel som via citat från kommunernas hemsidor och styrdokument visar på hur de tre P:na synliggörs i de granskade dokumenten.

Att stärka barns välfärd (Child welfare)

Provision handlar om barns rätt till trygga förhållanden och grundläggande behov och därmed tillgång till välfärd. Under denna rubrik finns även inslag av *prevention* som primärt behandlar det förebyggande perspektivet. Detta är två perspektiv på barnsyn som går igen framförallt i de kommunövergripande styrdokument. I det första citatet kan exempel på både provision och prevention ses då försörjning och bostad samt förebyggande arbete lyfts fram som viktiga. I det andra citatet synliggörs ett fokus på relationer som en del av det förebyggande arbetet gentemot barn, i och med detta betonas familjen och vikten av nätverk.

Förebyggande insatser ska prägla omsorgsarbetet. Barnperspektivet ska vara i fokus. Vi har ambitionen att utveckla modellområden som syftar till att förbättra ungas psykiska hälsa(...) Målet är att de förebyggande insatserna ska leda till att färre hamnar i utanförskap eller behöver långvariga insatser. Vi utgår ifrån att en egen bostad och en egen försörjning är viktiga delar i det förebyggande arbetet.

I alla utredningar, beslut och insatser ska strävan vara att satsa på tidiga, förebyggande åtgärder, hitta hemma-planslösningar, stärka familjen och det egna nätverket.

Att stärka barns rätt till skydd (Child protection)

Protection står för barns rätt till vuxnas skydd. Skyddsaspekten för det enskilda barnet visar sig i granskningen vara det dominerande perspektivet i kommunernas förvaltningsspecifika riktlinjer och tillämpningsregler för myndighetsutövning. Under denna rubrik finns även inslag av *promotion* som handlar om att, ur ett långsiktigt och mer övergripande perspektiv, skydda och främja barns hälsa och levnadsvillkor. I begreppet *promotion* ingår även vad man skulle kunna kalla ett marknadsföringsarbete kring barns rättigheter, vilket kan betraktas som en form av utbildningsinsats till skydd för barnen.

Arbetet med barn och ungdomar ska prioriteras. Med detta menas att alla ärenden där barn och unga är involverade ska vid hög arbetsbelastning handläggas först. Barn och ungdomar med flera riskfaktorer, till exempel bristande omvårdnad, känslomässig torftighet, föräldrars missbruk eller psykisk sjukdom och därtill få skyddsfaktorer bland annat litet eller inget familjenätverk, få kamrater, avsaknad av fritidsaktiviteter ska ägnas särskild uppmärksamhet.

Särskilt ärenden som rör barn som misstänks fara illa i hemmet eller genom eget skadligt beteende kan vara i behov av skydd ska handläggas med förtur.

Genomföra kampanjer som gör kommunens mål, ambitioner och insatser för att barn inte ska fara illa kända bland barn, föräldrar, personal och övriga medborgare, bland annat kampanjer för barn- och kvinnofrid.

Kommunens förebyggande insatser inom det kommunala systemet ska inriktas på att informera barnen i förskola och skolan om Barnkonventionen och om agalagstiftningen. Utbilda personal i Barnkonventionen och aktuell lagstiftning, om signaler och kännetecken på tidig upptäckt och om anmälningsskyldighet, om forskningsresultat och metoder för utvärdering.

Att stärka barns delaktighet

Participation handlar om barns rätt till inflytande och medbestämmande. Hur och på vilket sätt barn ska/kan göras delaktiga inryms främst i de förvaltningsspecifika dokumenten. Här talar man bland annat om vikten av metodutveckling för att stärka barns delaktighet och olika former av verktyg som kan användas för att tydliggöra barnets situation. Återigen

lyfts barnens aktörskap fram genom att på olika sätt fokusera på att lyfta fram barnets röst och att möjliggöra barns inflytande.

Socialtjänsten ska göra sitt yttersta för att komma till tals med de berörda barnen för att få del av deras berättelse.

Socialtjänsten har särskilt ansvar för att utveckla metoder så att barn och unga blir involverade och uppmuntrade till delaktighet och inflytande.

Samtalen med barn inom ramen för utredning syftar till att lyfta fram barnet och dess situation, ur barnets eget perspektiv (...). I kontakt med barn kan med fördel olika hjälpmedel användas såsom papper och färgpennor, nallekort, nätverkskartor, dockor, skalor och önskefrågor.

Det direkta tilltalet till barn och unga som återfinns på i princip alla nordvästkommunernas hemsidor, där olika former av råd och stöd presenteras, uttrycker också en form av delaktighet, att komma till tals med dem som direkt berörs. På hemsidorna försöker man bland annat nå ut till barn vars föräldrar har psykisk sjukdom eller missbruksproblematik och uppmuntrar barnen att ta kontakt med kommunen i egenskap av anhörig. Kommunens hemsidor vänder sig även till barnen utifrån vad de själva upplevt, utsatts för eller erfarit så som mobbing eller vid olika diagnoser och tillstånd. Kommunerna använder även sina hemsidor för att rikta sig direkt till familjerna med tanke på de eventuella stödbehov som kan uppstå där. Det samma gäller för hur den förvaltningsövergripande kvalitetsdeklarationen till barn, ungdomar och föräldrar är utformad.

Samverkan kring utsatta barn

Ett annat gemensamt tema i styrdokumentet, oavsett om de är kommunövergripande eller förvaltningsspecifika/förvaltningsövergripande, är betoningen på samverkan och helhet i allt socialt arbete. En särskild betoning på samverkan görs kring barnavårdsarbetet. Det kommunövergripande och processinriktade arbetet som just nu pågår i flera kommuner rörande olika sätt att se på barnperspektivet och utarbetande av en gemensam syn tar tydligt avstamp i ett utökat samarbete med målet att utveckla en samsyn, medan de förvaltningsövergripande och förvaltningsspecifika dokumenten mer betonar samverkan ur det enskilda barnets perspektiv.

Helhetstänkandet innebär att det är den enskildes behov som gäller – inte hur vi organiserar arbetet inom en viss enhet eller grupp i förhållande till en annan... vi samarbetar för att nå ett gemensamt mål för klienten. Ett mål som klienten varit delaktig i att formulera.

Samverkan mellan olika enheter inom förvaltningen och med andra förvaltningar ska stärkas och formaliseras.

Utifrån den sociala planen ska samarbete mellan kommunens olika verksamheter grundas på ett helhetsgrepp utifrån barnets perspektiv.

Sammanfattning – kommunala dokument

Som framgick ovan kan kommunernas styrdokument indelas i de kommunövergripande dokumenten, vilka främst är riktade mot Child Welfare och de förvaltnings specifika rutinerna och riktlinjerna, som närmast behandlar Child Protection.

Generellt kan man säga att de kommunövergripande dokumenten ger mer eller mindre tydliga signaler till socialarbetarna/praktikerna om vilken barnsyn som ska råda i det praktiska arbetet. Att dokumenten är kommunövergripande indikerar att de bör betraktas som en väsentlig angelägenhet och de har även en värdegrunds betonad karaktär ofta baserad på FN:s konvention om barns rättigheter. Vikten av samarbete/samsyn och helhets-syn över förvaltningsgränser, kommungränser och mellan huvudmän lyfts fram och poängteras starkt. Men också att samverkan i sig inte är ett mål utan ett medel. Målet är att främja barn och ungas uppväxtvillkor i kommunerna.

Några exempel på modeller, metoder och arbetssätt, förekommer även i de kommunövergripande dokumenten. Barnchecklistan är till exempel ett väldigt konkret arbetsverktyg för alla medarbetare om och hur barnperspektivet beaktas inför alla beslut i kommunen som rör barn.

I de förvaltnings specifika dokumenten dominerar riktlinjerna, som däremot är konkreta och handfasta vad det gäller utövandet av barnperspektivet i handläggning och dokumentation inom ramen för myndighetsutövningen. Riktlinjerna är dessutom ofta kombinerade med rutiner och checklistor för att kvalitetssäkra den processen.

Exempel på hur barn och unga mer direkt involveras återfinns främst på kommunernas respektive hemsidor där råd och stöd i olika former och i olika livsfaser presenteras i direkt tilltal, samt i den kvalitetsdeklaration vi tagit del av.

Barnperspektivet i fokusgruppsintervjuerna

I denna del av rapporten presenteras resultaten från fokusgruppsintervjuerna. Resultatet presenteras under ett antal huvudrubriker. De första två rubrikerna; *Ett barnperspektiv – vad innebär det?* samt *Barnperspektivet i praktiken* svarar direkt mot det dubbla intresse som vi har haft i fokusgruppsstudien, det vill säga dels på deltagarnas resonemang kring barnperspektivet som begrepp, dels på deras beskrivningar av det konkreta barnperspektivarbetet. Under den tredje rubriken; *Förutsättningar för ett barnperspektivarbete* har vi samlat deltagarnas beskrivningar av och resonemang kring hur de praktiska förutsättningarna för ett barnperspektiv ser ut i deras arbete. Slutligen, under rubriken *Önskebilder*, lyfter vi upp de olika fokusgruppernas beskrivningar av hur ett barnperspektivarbete skulle kunna se ut och vilka förutsättningar som skulle råda – om de fick önska.

Under huvudrubrikerna presenteras materialet utifrån ett antal teman som har utkristalliserat sig under arbetet med fokusgrupperna. Redan under genomförandet av intervjuerna blev det tydligt hur de olika grupperna fokuserade olika typer av frågor i sina resonemang kring barnperspektivet. Försörjningsstödsgruppen hade ett tydligt fokus på *barns välfärd*; ett barnperspektiv handlade i hög grad om alla barns rätt till bostad, till en trygg ekonomisk situation och till socialt välfungerande föräldrar. I missbruk/socialpsykiatrigruppen rörde sig diskussionen om barnperspektiv till stor del kring frågor om *barns relationer*, inte minst kring betydelsen av barnets relation till sina föräldrar. Barn- och ungdomsgrupperna var de som tydligast och mest genomgående fokuserade på frågor kring *barns delaktighet*. Dessa mönster var inte renodlade – exempelvis diskuterades barns delaktighet flitigt i alla grupperna – men de tydliggjorde ändå hur frågor om barnperspektivet kan fokuseras på olika sätt utifrån olika perspektiv och utgångspunkter. Under de två första huvudrubrikerna i kapitlet har dessa teman – *barns välfärd*, *barns relationer* och *barns delaktighet* – fått utgöra den bärande strukturen för resultatpresentationen. Under de efterföljande rubrikerna behandlas frågor som på många sätt spänner över alla dessa teman, varför uppdelningen i underrubriker här ser annorlunda ut.

Ett barnperspektiv – vad innebär det?

Alltså det är ett begrepp. Man säger 'barnperspektivet'. Men just det där, att man faktiskt alltid tänker efter vad man faktiskt menar när man säger det, för det är lätt att säga 'barnperspektiv' men att; Vad menar du? Vad menar jag? Och vad betyder det i den här situationen? Så. Alltså man kan aldrig, man måste göra det hela tiden. Så.

Det första temat som fokusgrupperna fick diskutera var vad begreppet barnperspektiv innebar för dem. Alla fokusgrupper talade om att barnperspektivet kan ha många olika innebörder beroende på situation och "ur vems ögon" barnperspektivet ska ses. Ett exempel som lyftes fram var skillnaden mellan ett kortsiktigt och ett långsikt barnperspektiv.

Men sen är det ju det som är svårt med barnperspektivet... man tänker så här direkt hjälp, när man ska placera bort barnen men sen då, vad händer i resten av deras liv? Och är barnperspektivet kort- eller långsiktigt. Kortsiktigt är det jättebra att plocka bort kanske, hedersrelaterat då, eller någon som har det jättejobbigt i en familj, men långsikt då, om de förlorar allting?

Ja, men det var ju ändå barnperspektivet att placera ett sådant barn kan man tycka då, spontant, direkt, barnet ska skyddas! Är det barnperspektivet? Att barn ska skyddas?

Ytterligare ett exempel på komplexiteten i begreppet barnperspektiv som lyftes fram i såväl barn- som ungdomsgruppen var att man kan se barnperspektivet utifrån tre ben eller perspektiv. Dels kan barnperspektivet ses som barns perspektiv, vad barnet tycker, och dels kan barnperspektivet vara den vuxnes perspektiv på barnet men det kan även vara att se till barnets perspektiv ur ett barnrättsperspektiv. Barngruppen lyfter dock fram att det är svårt att veta vad man själv och andra menar med barnperspektiv och de olika varianter som begreppet inrymmer. Avslutningsvis så kan det även innebära att sätta barnets situation i sitt sammanhang, att förstå kontexten som barnet befinner sig i och på så sätt avgöra vad som utgör ett barnperspektiv i den aktuella situationen.

Det finns tre inriktningar. Jag sitter just och funderar på vilken som.. det är barnets perspektiv, barnperspektivet och så finns det ett begrepp till barnrättsperspektivet. Och där ja alltså definition, vad betyder det? Och det tycker jag, det är inte så lätt att hålla isär de där begreppen. Vad menar vi verkligen?

I både barngruppen och ungdomsgruppen lyfter man upp att det är skillnad på barnperspektivets innebörd beroende på vilket begrepp som används och utifrån vilken infallsvinkel begreppet beskrivs.

Jag tänker också att det beror på vems barnperspektiv man tänker på, är det barnets, är det den vuxnes barnperspektiv som tittar på barnet eller om det är myndighetsutövarnas sätt att se på barnperspektiv, man kan ha olika infallsvinklar när det gäller barnperspektiv. Det som barnet anser behöver inte vara det som den vuxna anser och inte alls det som myndighetsutövarna anser, olika infallsvinklar.

Frågan om vad ett barnperspektiv innebär och vilken betydelse man lägger i begreppet tas även upp i missbruk/socialpsykiatrigruppen.

Men jag tycker att det är ett svårt begrepp, för det är just det här, ur vems perspektiv.

Missbruk/socialpsykiatrigruppen lyfter även fram barnperspektivets många betydelser och komplexiteten i begreppet.

Men att man, alltså det skiljer sig ofta åt också inom socialtjänsten tycker jag, alltså olika enheter men också olika individer, alltså hur man tänker på det här vad barn behöver och om man tittar på forskning så visar det sig nånting annat, kanske, än det man tror är det bästa för den enskilda. Så det är otroligt många komponenter tycker jag som påverkar. Alltså det finns inte en förklaringsmodell, liksom, utan det är, det är ett svårt begrepp tycker jag.

Det är inte bara de professionellas många betydelser av begreppet som styr innebörden av barnperspektivet utan det är även beroende av vilket barn som är i fokus. Barnperspektivet beskrivs som individbundet och att individuella bedömningar måste göras i varje enskilt ärende.

Men för det här barnet så kanske det här är helt förkastligt hur vi brukar göra medan för tio andra barn skulle det vara helt okey. Men att man, det här med individuell bedömning att man också tittar på individuella barn och så. Sen är det lättare sagt än gjort.

Ja men då måste man ju se till varje individ, det är ju så hela tiden, varje individs behov.

I flera av fokusgrupperna framgår att det kan vara svårt att avgöra vem som är att beakta som barn och vilka som barnperspektivet är till för. Särskilt tydligt blir detta resonemang i missbruks/socialpsykiatrigruppen och deltagarna resonerar kring om man ska sluta anta ett barnperspektiv så fort barnet fyllt 18 år eller om man kanske ska förhålla sig utifrån ett barnperspektiv även med äldre personer men som mognadsmässigt fortfarande kan ses som barn.

Sen tänker jag, barnperspektiv tycker jag också är såhär, jag jobbar ju med dem som är 18-25, men de är ju många gånger som barn. Alltså det är ett annat, alltså vi delar in det i ålder, och så kräver vi när de är 18 att de ska

göra vissa saker. Och så är de kanske liksom som en 14-åring. Det blir ju jättesvårt att få mötas som 14-åring fast man är 18. Alltså det krockar. Och då tänker jag såhär, hur tänker vi kring, vem är barn? Alltså när är man barn, är det med åldern eller är det vi möter, svårigheterna.

Det framkom också i barn- och ungdomsgrupperna att det krävs en viss kunskap för att kunna förhålla sig till barnperspektivet på ett professionellt sätt.

Jag tänker för att kunna ha ett barnperspektiv så måste man också ha något slags grundläggande barnkunskap, alltså normalutveckling för barn och ungdomar.

Fokus på barns välfärd

Mycket av det som försörjningsstödsgruppen resonerade kring i förhållande till begreppet barnperspektiv var att både generellt och specifikt arbeta för att förbättra fattiga barns situation. Ett sätt att arbeta generellt är att alla barn till exempel erhåller SL-kort på helger och kvällar.

Och det betyder ju att vi gör, väcker frågor om, ja, gratis SL-kort, gratis som ska gälla alla barn, eftersom det bara är en mindre del av alla... för det är ju nästan inga barn som har skolkort i Sundbyberg eftersom det är en sån liten yta. Men sex kilometer kan vara ganska långt för barn... och det är många såna frågor som har bäring på barnfattigdom som också är barnperspektivet i försörjningsstöd. Så vi driver mer generella frågor.

Att arbeta specifikt mot gruppen fattiga barn uttrycker deltagarna som att ge särskilda insatser till barnfamiljer som erhåller försörjningsstöd.

Ytterligare ett sätt att se på barnperspektiv inom försörjningsstödsgruppen är att barn har tillgång till bostad, arbetande föräldrar och att barnet själv har sommarjobb och möjlighet att delta i fritidsaktiviteter. Att föräldrarna hade tillgång till arbete och bostad för sin familj lyftes fram som att uppfylla de mest grundläggande behoven hos både familjen som helhet och för barnen. Det blev därför av central betydelse för de som arbetar inom försörjningsstödsenheten att hjälpa föräldrar att behålla arbete och bostad för att uppfylla de mest grundläggande behoven i förhållande till ett barnperspektiv. Detta barnperspektiv beskriver försörjningsstödsgruppen som både en grundläggande trygghet för barnen och att föräldern kan ses som en god förebild för barnen om de har arbete och kan tillhandahålla en bostad för barnen.

Om man jobbar med deras behov utifrån ja, om en arbetslös till exempel ska komma ut i arbete, det är i högsta grad att beakta barnperspektivet. Så tänker jag.

Men jag tänker också att det har med hur de beslut vi fattar, hur de påverkar barnens situation. Det brukar vi tänka på och det gäller ju framförallt i bostadsfrågan. Men även annars. Ja, hur besluten påverkar barn på både kort och lång sikt.

Försörjningsstödsgruppen beskriver även betydelsen av att arbeta med föräldern för att denne ska kunna vara en förebild som klarar av att ta ansvar för sitt eget och familjens liv genom arbete, försörjning och bostad.

För mig är det inte det (enbart fokus på ekonomiskt bistånd). Det är mycket mer övergripande och komplex. Hembesöken som man kan göra, jag tycker det är ett led i det här kunna observera hur barnen har det hemma och sen att kunna tänka till exempel, barnens förebild är föräldrarna.

Det är väl där barnperspektivet kommer fram oftast nuförtiden, alltså i skarpt läge. Det är i bostadsbristen i Stockholm.

Det framgår även av deltagarnas svar i försörjningsstödsgruppen att deras arbete handlar om mer än bara den vuxnes ekonomi och att de ser sitt arbete som mer övergripande för familjens situation.

Ja, man frågar ju numera även den vuxne som då kanske inte har vårdnaden om barnet, som barnet inte bor hos jämt i alla fall, så frågar man i alla fall om deras barn. Var går ditt barn i skolan, hur går det på dagis. Alltså, vanliga, allmänna frågor. Det säger ju också en del om både den personen och om hur det är för barnet.

I barn- och ungdomsgrupperna lyfts även att föräldrarna kan användas som informationslänk till barnen om till exempel extrajobb till barnet. Ett barnperspektiv lyfts då fram som att informera om möjligheter och förklara för föräldern vad barnet behöver om barnet exempelvis ska få ett sommarjobb. Försörjningsstödsgruppen resonerade vidare kring att ett sätt att ta hänsyn till barnperspektivet kan vara att se till att föräldrarna får pengar till sin försörjning vilket gör att föräldern kan frigöra tid till barnet. Detta är framförallt aktuellt när barnet har särskilda behov av något slag då de kan vara i extra behov av tillgång till föräldern och att föräldern därmed kan fokusera mer på barnet istället för att fokus hela tiden ligger på att hitta försörjning.

Något som missbruks/socialpsykiatrigruppen tar upp som ett sätt att se till att barnen får tillgång till insatser så som barnstödsgrupper är att informera och motivera föräldrarna om de insatser som finns tillgängliga för barnet.

Problemet är, upplever vi, att försöka motivera våra mammor och pappor som vi arbetar med, att deras barn faktiskt har det här behovet och kan bli hjälpta av att gå i de här grupperna.

Detta kan både ses som ett sätt att arbeta för att barn till dessa föräldrar ska kunna ta del av välfärden men det kan även ses som att handläggarna arbetar med ett föräldraperspektiv för att nå barnet, detta skulle således även kunna tematiseras under nästkommande tema.

Fokus på barns relationer

Inom barngruppen lyfte deltagarna fram att en förutsättning för barnets delaktighet är föräldrarnas delaktighet. Om föräldern inte vill samarbeta och tillåta att socialsekreterarna har kontakt med barnet själv då kan det vara ett hinder för barnets delaktighet. Således kan sägas att barnet i viss mån är beroende av föräldrarnas samarbete för att barnets möjligheter till deltagande och delaktighet ska bli möjlig.

Det framgick tydligt i fokusgruppen försörjningsstöd att de hade resonerat kring vad ett barnperspektiv kan innebära i sitt arbete och på sina enheter. Den svåra balansgång det kan innebära att arbeta med vuxna personer och ändå ta hänsyn till barnperspektivet när det finns barn i familjerna framgick i såväl försörjningsstödsgruppen som missbruks/socialpsykiatrigruppen.

Och jag tycker att ibland upplever jag i alla fall att vi är mer, har mer perspektiv i att de ska funka som en förälder, om det så är en telefonförälder en gång i månaden så ska man kunna funka som förälder, för det här barnet kan behöva det.

Nu utvecklar man ju det mer ändå på ett annat sätt genom att man frågar mer om barnens situation även när människor söker försörjningsstöd. Sedan får man ju hitta någon lagom nivå för man ska ju inte utreda folks barn.

Barnperspektivet beskrivs av försörjningsstödsgruppen exempelvis som att resonera med föräldrarna kring barnets situation genom de professionellas medvetenhet om hur det är att leva i en fattig familj. Personalen lyfter därmed barnets situation genom föräldern. Deltagarna tar upp att det dock kan vara svårt att prata med föräldern om barnets situation då föräldern kan uppleva att deras föräldraförmåga ifrågasätts.

Just det här att ställa frågan kring "Har du barn"? Alltså det kan vara ganska känsligt många gånger också för det att en del handläggare kan tycka det är jobbigt för att det är så laddat det här att man är tvungen att komma till socialtjänsten och söka om ekonomiskt bistånd och att man då ska dra in barnen i det här.

Deltagarna i missbruk/socialpsykiatrigruppen beskriver barnperspektiv delvis utifrån ett föräldraperspektiv. De lyfter fram att det är genom arbetet med föräldern som de kan tillgodose barnperspektivet genom att barnet får

tillgång till en välfungerande relation med föräldern. Detta beskrivs av missbruk/socialpsykiatrigruppen som ett långsiktigt perspektiv och att arbetet med föräldern ska bidra till att föräldern ska finnas kvar för barnet i framtiden även om barnet inte kan ha kontakt med föräldern i nuläget.

Barn- och ungdomsgrupperna lyfter också fram att barnperspektivet bland annat kan innebära att ta hänsyn till barnets nätverk. Ett barnperspektiv beskrivs då som att arbeta med barnet och dess familj utifrån de relationer som barnet beskriver som viktiga. Denna fokusgrupp påpekar även att ett barnperspektiv innebär att det är barnets rätt till föräldern och inte föräldrarnas rätt till barnet som står i fokus.

Men jag tjarar jättemycket om nätverkskartor, ni (handläggarna) måste rita nätverkskartor. Och det är när ni har ritat nätverkskartor det är då ni kan se hur barnets liv ser ut. Sen tycker jag att det är jättebra om man ritar, så här ritar barnet sin nätverkskarta och barnet i mitten och sen på föräldrarnas sida en nätverkskarta hur de tror att barnets nätverkskarta ser ut.

Fokus på barns delaktighet

Barngruppen lyfte fram barnperspektivets innebörd framförallt som att barnet är delaktigt och att man pratar med barnet. Det framgick dock av deltagarna i barngruppen att det inte var självklart på vilket sätt barnet skulle vara delaktigt. De lyfte fram att delaktighet kunde innebära att barnet informerades men också om att handläggarna engagerar barnet i utredningen.

Det är väl mer det jag vill ge uttryck för att vi jobbar på ett helt annat sätt med barn idag och involverar dom och informerar dom framför allt.

Ytterligare ett sätt att se på delaktighet var delaktighet genom dokumentationen. Detta kunde delvis ske genom att barnet hade inflytande över vad som skrevs i dokumentationen men även att handläggaren arbetade aktivt med dokumentationen så att barnet skulle kunna känna igen sig om denne begärde ut sina akter som äldre.

Jag tänker det är därför det är viktigt att involvera familjerna i dokumentationen. Vi försöker göra det mer och mer. Där man använder dokumentationen som en del i samtalet. Vad är det viktigaste vi har pratat om?(...) Jag tycker att det här också är viktigt. För det man gör med delaktigheten där, det är ju att människor känner sig delaktiga i det som skrivs.

Vilket gör att dom känner ju igen varenda sak som står i dokumentet. För dom har ju varit med och skapat det själva.

Något som lyfts fram i barn- och ungdomsgrupperna är vikten av hur lokalerna som barn möter ser ut. Barngruppen lyfter fram detta som en

viktig del i barnets delaktighet, att lokalerna upplevs som välkomnande kan inbjuda barnet till delaktighet. Barn- och ungdomsgrupperna lyfter fram att de ska göra om sina lokaler efter att de har tagit del av barns röster om vad som utgör en bra socialtjänst.

Ja det ska pimpas, det ska vi också göra (...) besöksrummen ska pimpas...

I försörjningsstödsgruppen framgick tydligt att barns rätt till delaktighet kan vara rätten att avstå från delaktighet. Deltagarna beskriver det som att barnet bör ha frihet från att delta och att barnet har rätt att skyddas från att behöva ta ansvar för familjens ekonomi. Gränsen för att barnets delaktighet ska övergå från rätt att avstå från deltagande till rätt att delta menar fokusgruppsdeltagarna förflyttas ju äldre barnet blir. Försörjningsstödsgruppen menar att på samma sätt som det är viktigt att barnet ska slippa ta ekonomiskt ansvar i tidig ålder så är det viktigt att barnet tillåts ta ansvar exempelvis för att tjäna lite egna extrapengar eller ta ansvar för veckopeng/månadspeng. Detta anger deltagarna ger barnet både bättre egna meriter och en ekonomisk kompetens för framtiden.

Men jag tycker ändå annars att man försöker att undvika att ha barn med på besök så faktiskt för det är ändå, ja, ansvaret ska inte läggas på dem.

Så tänker jag i diskussionen kring med stigande ålder också jag menar att är man 15 år så tycker jag, då menar jag att då ska man sommarjobba. Alltså, det är nånting, det gör dom flesta ungdomar från 15 år och uppåt. Men det är inte självklart när man har föräldrar som går på socialbidrag. Då ska man vara ledig hela sommaren för att man har det jobbigt i skolan och behöver få vila. Alltså, just det här att man ändå liksom får prata med den ungdomen och tala om att, hur, kan du söka arbete, eller behöver du ha hjälp att göra det?

Barngruppen lyfter fram att det kan vara lätt att tappa bort barnet och barnperspektivet när man använder BBIC då det är så många blanketter som tar fokus från barnet.

Men ett tag tyckte jag att alla sa att vi tappar barnen, utifrån BBIC ska ju vara barns behov i centrum, men det är ändå många som sa att; vi hinner inte träffa barnen i utredningarna för att vi har så fullt upp med dom här blanketterna.

I barn- och ungdomsgrupperna framgick istället att deltagarna ansåg att det har blivit mer fokus på barnperspektivet och barnet i och med BBIC.

Men det var ju som du sa förut att BBIC har ju vänt upp och ned på... När man gick de första BBIC-utbildningarna, just att man skriver barnets namn först och inte föräldrarnas i en utredning, bara att man vände på begreppet så. Det gör ju stor skillnad.

Ja när BBIC kom så blev det ju mycket mer fokus på barnens delaktighet och att barnet ska vara i fokus och ja hela utredningsförfarandet med BBIC förstärker ju barnperspektivet.

Barnperspektivet i praktiken

Vi pratar om att vi har barnperspektiv, försörjningsstöd ska ha det, alla ska ha det, men det är ju bara ett ord. Jag tycker inte alltid att vi lever upp till det, alls. Nej, men lite så kan jag tänka... det låter ju väldigt bra att vi ska ha barnperspektiv, men i praktiken då?

I flera av fokusgrupperna berättar deltagarna om hur barnperspektivet i deras arbete har förändrats och förstärkts under de senaste årtiondena. Barnets perspektiv och barnets situation ska idag stå i fokus både i utrednings- och behandlingsarbete. Framförallt lyfts barnens ökade delaktighet upp som ett viktigt exempel på hur det praktiska barnperspektivarbetet har förbättrats; barnperspektivet tar sig främst uttryck i att man idag samtalar mer direkt med barnen. Men även samtal om barn (exempelvis med barnens föräldrar) lyfts fram som exempel på en ökad fokusering på barnperspektiv under de senaste årtiondena.

Nu utvecklas ju det mer ändå på ett annat sätt genom att man frågar mer om barnens situation även när människor söker försörjningsstöd. Sedan får man ju hitta någon lagom nivå för man ska ju inte utreda folks barn. Men det har ändå hänt nåt tycker jag.

I barngruppen och ungdomsgruppen kopplas den ökade fokuseringen på barnperspektiv och barns delaktighet samman med införandet av BBIC. Med BBIC har det blivit självklart att utgå från barnet; att barnet ska vara delaktigt, att barnet ska komma till tals och att barnets röst ska dokumenteras.

Ja, jag tänker ju på BBIC då och barns behov, barns bästa, ja när BBIC kom så blev det ju mycket mer fokus på barnens delaktighet och att barnet ska vara i fokus och ja hela utredningsförfarandet med BBIC förstärker ju barnperspektivet.

Samtidigt bör det betonas att grupperna även lyfter upp svårigheter med BBIC. En komplicerad och omfattande dokumentation riskerar att leda till att handläggarna inte hinner träffa barnen i den utsträckning de skulle vilja.

Ett tag tyckte jag att alla sa att vi tappar barnen, utifrån BBIC ska ju vara barns behov i centrum, men det är ändå många som sa att; vi hinner inte träffa barnen i utredningarna för att vi har så fullt upp med dom här blanketterna.

Det lyfts även upp erfarenheter av att förlora nätverks- och helhetsperspektivet, på bekostnad av ett alltför fokuserat individperspektiv på barnet.

Då tycker jag ibland i utredningar med BBIC att barnet ibland kan bli utlyft och det är inte ett barnperspektiv för mig.

Fokusgruppen barn berättar att arbetet med barnperspektivet bedrivs på olika sätt och på olika nivåer inom ramen för den egna organisationen; verksamhetscheferna antar ett barnperspektiv på en mer abstrakt och teoretisk nivå; samordnare, handledare och gruppleddare arbetar tillsammans med handläggarna för att planera barnsamtalen; socialsekreterarna i sin tur arbetar mer konkret i direkta möten med barnen. En verksamhetschef uttrycker det såhär:

Om jag går ut hos handläggarna så ser jag barnen. Men om jag går in i mitt sammanhang med mina kollegor, då ser jag inte ett enda barn.

Arbete för att stärka barns välfärd

Det generella arbetet för att stärka alla barns välfärd tas upp i samtliga fokusgrupper men blir som allra tydligast i grupperna försörjningsstöd, barn samt ungdom. Från försörjningsstöd pekar man på uttalade hinder i form av brister i välfärdsstaten; arbetslösheten, bostadsbristen och svårigheten att kunna kvalificera sig som hyresgäst, ofta som en följd av bristen på arbete. Fokusgruppen försörjningsstöd talar mycket om att stärka föräldrarnas möjligheter på arbetsmarknaden och på bostadsmarknaden medan barn- och ungdomsgrupperna generellt vill förstärka alla barns möjligheter att lyckas i förskola och skola. Man är överens om vikten av att satsa mycket och tidigt.

Bostad och arbete

Det viktigaste för att praktiskt stärka barns välfärd är enligt försörjningsstödsgruppen att på olika sätt försöka få in föräldrarna på arbetsmarknaden och på bostadsmarknaden. Flera av nordvästkommunerna har möjligheter att erbjuda anställning istället för bidrag, en insats som är särskilt riktad till barnfamiljer och unga vuxna. Insatsen innebär att man kan få ett arbete med lön från sex upp till åtta månader. Det långsiktiga målet är att bli självförsörjande, men insatsen öppnar också möjligheter att komma in i det sociala skyddsnetet. Genom insatsen får även familjen en chans att komma in på bostadsmarknaden eftersom ett arbete gör det lättare att få ett hyreskontrakt. Flera barnfamiljer har på det sättet fått egna lägenheter då de har kunnat visa att de har en inkomst. Genom insatsen 'arbete istället för bidrag' blir också föräldrarna en bättre förebild för barnen, menar försörjnings-

stödsgruppen; man visar barnen att man är en kompetent förälder som har bostad och försörjning via arbete.

Då sa en förälder till mig så här: När hon och hennes man gick på praktik, barnet var jättestolt att föräldrarna går ut och jobbar, båda två har jobb. Men när hon blev av med praktiken, vilket var långa perioder, dom hade gått på praktik så tyckte hon det var... vad ska man säga, sorgligt för barnet... föräldrarna, oj, dom går ingenstans, dom är hemma.

Försörjningsstödsgruppen uttrycker också tydligt dilemmat när man ytterst tvingas att agera både bostadsförmedling och arbetsförmedling. De stora frågorna inom försörjningsstöd rör just bristen på bostäder och arbeten, vilket enligt gruppen påverkar de grundläggande möjligheterna att vara en bra förälder som stärker sina barns villkor och välfärd. Gruppen beskriver flera exempel på barn som sitter i väntrummen tillsammans med sina familjer och är bostadslösa. Man beskriver den svåra balansgången mellan hur man kan både hjälpa och stjälpas genom att ”ge” bostad. Ett beslut om att neka föräldrar betalning av hyra kan i värsta fall leda till att familjen vräks. Alternativet som då står till buds är boende på vandrarhem och hotelljourer, vilket enligt fokusgruppsdeltagarna inte är något lyckat boende för barn med tanke på barnperspektivet

Och man säger nej och vad händer? Det är barnen då återigen... då hade gruppledaren sagt; nej, du har gjort det här och det här och det här och du har inte själv tänkt på dina barn, så tyvärr vi kan inte hjälpa dig. Vad ska vi hjälpa henne med? Vandrarhem? Är det lämpligt för barn? Och sedan efter det vad händer? Hur länge ska man bo på vandrarhem? När kan man få en lägenhet? Det är alla dom här delarna... Barnenheten, går in, tycker ändå utifrån barnperspektivet, var ska barnen bo?

Men att ställa tydliga krav på föräldrar att själva ordna bostad kan även visa sig vara positivt och leda till att föräldrarna klarar av uppgiften och på så sätt höjer både sin egen kompetens och självkänsla och också blir bättre förebilder för barnen.

I bostadsfrågan ser vi faktiskt många gånger... när vi säger: nej tyvärr, vi kan inte gå in och du får ju göra det här och du kan det här... Så rätt som det är kommer man med hyreskontrakt. Det kan vara i andra hand, men man har fixat det.

Det andra alternativet – att socialtjänsten betalar familjers hyresskulder, kanske till och med flera gånger, med hänvisning till barnperspektivet – kan istället leda till att föräldrarna känner sig försäkrade och övertygade om att de inte behöver betala även om de skulle ha möjligheten. Barnen blir då

ett alibi och en bevekelsegrund för att familjen under alla omständigheter ska få behålla bostaden, menar försörjningsstödsgruppen.

Kanske minst fem gånger gick man in och räddade hyresskulden, på grund av barnen, för att familjen inte ska bli vräkt och sedan till slut tänkte vi; nej det här går inte och hon sätter sig på tvären hela tiden och vill inte göra någon insats, vill inte komma ut och jobba, inte nån praktik ingenting och hela tiden säger hon; ja, men ni får ta barnen. Och sedan, barn och ungdom vad finns där? Ingenting, 'hon är ändå bra mamma'.

Det förekommer också, enligt försörjningsstödsgruppen, föräldrar inom socialtjänsten som är beredda att leva på mycket låg levnadsnivå i den fasta förvisningen om att socialtjänsten ändå ytterst tar hand om barnen.

Man lägger sitt ansvar nån annanstans. Man plockar bort sitt eget ansvar i det hela.

Föräldrar som agerar på det här sättet brister enligt försörjningsstödsgruppen i eget ansvar när de på olika sätt ”använder” barnen som bevekelsegrund och upplevs också som ett hinder när det gäller att förhålla sig till barnperspektivet.

Då kan man ju fråga sig om ett barnperspektiv är bra för alla? Eller vad är ett barnperspektiv? Vilket barnperspektiv är bra för alla? Eller inte bra.

Särskilt stöd till barnfamiljer

Att räkna med och räkna in barnens behov i biståndsbedömningarna är ett annat sätt att stärka barns välfärd. Här påpekar man från fokusgrupperna för försörjningsstöd och missbruk/socialpsykiatri vikten av att prata med föräldrarna om barnen och deras behov – ”att föra barnen på tal”. Barnfamiljer kan få extra bistånd för att tillgodose barnens behov, genom bidrag till fritidsaktiviteter och till rekreationsresor för hela familjen eller till datorer för familjer med skolbarn, för att nämna några exempel. Specifikt för de barn som lever i familjer som uppbär försörjningsstöd över lång tid lyfts olika möjligheter att uppmärksamma och fokusera på barnens behov, liksom för särskilt riskutsatta barn.

Ett sätt att utröna barnens behov och kunna stärka deras välfärd kan vara att göra hembesök hos familjerna för att få en bild av hur barnen har det i sin vardag. Många är till exempel trångbodda, vilket kan vara svårt för barnen, men hembesöken ger också möjlighet att se det som fungerar bra.

Man får liksom inte utgå från att barn som finns hos oss alltid har det dåligt; alla föräldrar är värdelösa. Tvärtom faktiskt! Och det är väl också något som jag tycker ingår i barnperspektivet också, att se det som fungerar. Att man kanske inte har så stort och så fint men man har gjort en

bra liten hörna där barnet har sina saker och kan sitta och jobba och liksom, vad bra. Man tänker, ser att föräldrarna tänker på barnen.

Om särskilda behov upptäcks under samtal och utredning kan det också vägas in i biståndsbedömningen, berättar försörjningsstodsgruppen. Det kan till exempel vara omständigheter som av olika skäl gör det svårt för föräldrarna att arbeta heltid och som påverkar vilka krav man ställer på att föräldrarna ska söka arbete. Missbruk/socialpsykiatrigruppen menar också att man kan göra speciella bedömningar när det gäller insatser i missbruksvården med hänvisning till att det finns barn i familjen.

Fokusgruppen med inriktning försörjningsstöd uttrycker svårigheter med att bedöma vilket ekonomiskt utrymme barnens behov i de familjer som uppbär försörjningsstöd får ta i anspråk. Det gäller att hela tiden försöka jämföra med vilken välfärdsnivå andra barnfamiljer med små ekonomiska marginaler har möjlighet att erbjuda sina barn.

Att man försöker tänka att det ska vara lika, att man ska kunna göra ungefär samma saker som andra barn som är i ungefär samma situation.

Man måste ju tänka hela tiden, vad en vanlig inkomstagare har råd med?

Försörjningsstodsgruppen diskuterar på olika sätt vad som är skälig levnadsnivå inom försörjningsstöd. Till exempel; hur ser familjerna på att handla second hand? Kan man handla begagnat eller ska allt vara nytt?

Kanske man ändå kan försöka köpa en begagnad cykel. Men när man går på försörjningsstöd, ska man ha en ny cykel?

Man är överens i försörjningsstodsgruppen om att stigmat att vara fattig gör att sociala markörer som märkeskläder och telefoner är viktigare för familjer som inte har möjligheten att välja. Second hand och begagnat är därför oftast inga alternativ för de här familjerna.

Fattiga familjer, dom ger sina barn saker som jag inte ger mitt barn för att jag har inget problem med att nån ska säga nåt om det. För jag har ju valt bort det.

En motsättning mellan enheterna för försörjningsstöd och barn och familj kan skönjas här, enligt försörjningsstodsgruppen; hur olika ser man på barnperspektivet?

Vi jämför också vad låginkomstagare i kommuner, som inte har socialbidrag, har möjligheter att göra eller inte göra, att köpa och inte köpa. Där är ju inte alltid barn och ungdom, utan dom jämför litegrann med sig själva och sina egna barn.

Information

Försörjningsstödsgruppen talar mycket om att vikten av att tydligt informera föräldrar om rättigheter och möjligheter som i förlängningen kan stärka barnens välfärd. Många familjer har inte tillgång till samhällsinformation, har inte kontaktnäten, vet inte vilka möjligheter som finns och ställs därmed utanför gängse utbud. Det kan till exempel gälla information om möjligheter till vissa extrainkomster vid sidan av försörjningsstöd²¹; information till föräldrar men även till äldre barn och ungdomar om olika sätt att skaffa ett sommarjobb, där även vissa kommuner erbjuder sommarjobb åt alla.

Man kan också, enligt försörjningsstödsgruppen, fungera som ett extra stöd till föräldrarna när det gäller att få i gång sina äldre barn och ungdomar; genom att informera om vad det finns för särskilt riktade verksamheter till unga vuxna för att komma in i arbetslivet och initiera värdefulla kontakter.

Arbete för att stärka barns relationer

När det gäller att medvetet arbeta för barnperspektivet genom att stärka barns relationer betonas detta starkast i fokusgruppen missbruk/socialpsykiatri, men även i ungdomsgruppen. I materialet kan vi urskilja framförallt två olika utgångspunkter för hur grupperna beskriver arbetet med barns relationer. I vissa fall är det relationen mellan barnet och nära familjemedlemmar, oftast föräldrarna, som står i fokus. I andra fall fokuseras de relationer som barnet själv lyfter upp som betydelsefulla, vilket ofta innebär att arbetet riktar sig mot en vidare krets i den ungas nätverk.

Föräldrarna och familjen som utgångspunkt

Fokusgruppen med inriktning missbruk/socialpsykiatri betonar i första hand betydelsen av att stärka relationen mellan barn och deras föräldrar. Exempelvis beskriver de hur de i vissa fall kan vara mer generösa än brukligt med att bevilja olika typer av behandlingsinsatser för missbruksproblematik om personen med missbruksproblematik är förälder.

Kan vi göra mer på vuxensidan så gynnar det också barnet. Alltså man måste ju liksom tänka hela ledet, så. Även liksom på lång sikt. Även om man liksom inte kan vara en fungerande förälder eller knappt en telefonförälder

---

²¹ Jobbstimulans. Den 1 juli 2013 infördes en särskild beräkningsregel, "jobbstimulans" inom det ekonomiska biståndet. Det innebär att 25 procent av en sökandes nettoinkomst från arbete under vissa förutsättningar inte ska räknas med vid beräkningen av rätten till ekonomiskt bistånd

ibland, så helt plötsligt så kanske det liksom finns ett behov, hos det barnet, att få nån kontakt med sin förälder. Och det tycker jag också att man måste väga in i ett barnperspektiv.

Ett ytterligare exempel som beskrivs för att stärka barns relationer är möjligheten att bevilja bistånd till föräldrarna i form av boendestöd inom missbruk och socialpsykiatri (i vissa fall även inom försörjningsstöd), som arbetar direkt i hemmet främst med föräldrarna som utgångspunkt men i vissa fall även med barnen och hela familjen.

I en kommun har man infört som rutin att dela ut foldrar med information till föräldrar aktuella inom missbruksenheten; *Hur tar jag hand om mina barn?*, *Vad är det för fel med våra föräldrar?* och *Hur hjälper jag mitt barn?* Vissa av dessa foldrar delas också ut till barn och ungdomar i familjer där det finns missbruk. Det finns även en liten bok som på ett enkelt sätt beskriver de tolv vanligaste psykiska sjukdomarna, som missbruk/socialpsykiatrigruppen menar passar bra att dela ut till barn och unga i familjer med psykisk ohälsa. Även denna information kan betraktas som ett medel för att stärka barns relationer till sina föräldrar och sina familjer.

Missbruk/socialpsykiatrigruppen betonar att de i sitt arbete utgår från ett långsiktigt relationsperspektiv. Vid några tillfällen ställer de också detta perspektiv i kontrast mot vad de beskriver som barnenhetens fokus på ett mer kortsiktigt skyddsperspektiv och på skyddsbedömningar. De menar att ett sådant skyddstänkande i vissa fall kan fungera som ett hinder mot det långsiktiga målet att stärka barns relationer.

De (barnenheterna) har ju ett annat perspektiv... de är ju så fokuserade på skyddsbehovet, medans... För där tycker jag också att det krockar, att vi tänker fortfarande på vår klients bästa, mamma eller pappa, och självständighet vidare i livet, vad innebär det? Jo, det innebär att vara en god förälder. Och hur ska vi kunna få in det i planeringen liksom, framtidstänkandet. För det är ju det vi är ute efter, eller som de ofta uttrycker också, att de vill vara en god förälder. Och då jobbar vi mot det, medans barnenheten har ju ett helt annat, kanske en annan prioritet. För de måste se, ja men skyddsbehovet är ju prio ett, det är ju så.

Barnenheterna borde ha lite mera av ett vuxenperspektiv eller ett familjeperspektiv och arbeta för att utforma ett bättre samordnat stöd runt föräldrarna, anser man i fokusgruppen missbruk/socialpsykiatri.

Men man kanske kan säga att de (barnenheterna) också skulle ha lite mer vuxenperspektiv ibland faktiskt, alltså, nämen faktiskt tycker jag det. Och ett perspektiv på en familj och just också den här kunskapen om att det är väldigt många barn som faktiskt mår bättre av att vara kvar i sina familjer

till exempel, alltså så, även om de har stora problem. Och just det här att samordna stödet runt de här vuxna för att de ska kunna funka med sina brister. Där tycker jag att vi inom socialtjänsten brister.

Barnen har två föräldrar, oavsett om de finns med i bilden eller inte, eller hur de finns med i bilden, om de finns i livet eller inte, så är det ändå, man är barn till någon vad man än gör. Och det är det... man måste tänka på.

Även fokusgruppen ungdom tar i vissa fall familjen och föräldrarna som utgångspunkt när det gäller att stärka barns relationer. Genom att remittera barnfamiljer till familjecentraler/centrum och marknadsföra deras olika gruppverksamheter och möjligheter till kuratorskontakter kan man också indirekt stärka barns relationer via familjearbete. Familjecentraler/centrum erbjuder olika typer av gruppverksamheter med fokus på kommunikation och anknytning. Flera kommuner erbjuder föräldragrupper som arbetar utifrån exempelvis Komet²² eller ABC²³ för familjer med barn i olika åldrar. Grupperna utgår från relationen mellan föräldern och barnet och fokuserar på det positiva samspelet, att förstå och respektera barnet. Man kan också erbjuda särskilda stödgrupper för föräldrar och anhöriga till barn och ungdomar med särskilda behov.

Andra arbetsformer som fokuserar på att stärka barns relationer och anknytning till sina föräldrar och som också används flitigt i vissa kommuner är Marte Meo²⁴ och ICDP²⁵ – vägledande samspel, vilket man beskriver i ungdomsgruppen. Flera kommuner har satsat stort på ICDP genom att utbilda över förvaltningsgränserna, bland annat till stora delar av förskolans, skolans och fritidsgårdarnas personal för att dessa själva sedan

---

²² Komet är en förkortning för KOMmunikationsMETod och är ett utbildningsprogram som riktar sig till föräldrar och lärare. Målet är att ge verktyg som leder till mindre bråk och konflikter hemma och i skolan. Programmet bygger på att lära föräldrar och lärare bättre sätt att kommunicera med barnet.

²³ ABC – Alla Barn i Centrum är ett föräldrastödsprogram som riktar sig till alla föräldrar. Syftet är att tydliggöra barnets perspektiv, reflektera kring hur barn upplever olika situationer, att visa kärlek till sitt barn utifrån barnets behov och att bekräfta barnets känslor.

²⁴ Marte Meo – betyder ”av egen kraft”. Marte Meo-metoden innebär att lära sig de grundläggande byggstenarna i fungerande kommunikation och att se och stödja människors utvecklingsbara initiativ och förmågor.

²⁵ ICDP – International Child Development Programme. Vägledande samspel ICDP är ett hälsofrämjande program som fokuserar på det positiva samspelet. Programmet utgår från var och ens förmågor och möjlighet till utveckling. Vägledande samspel betonar betydelsen av nära och tillitsfulla relationer och avser att vidga lyhördhet och empati i tanke och handling.

ska kunna leda föräldragrupper. Man har i sina organisationer tillgång till både experter med fördjupade kunskaper, men många anställda har även basutbildats för att få en bättre förståelse för vad ett barn behöver för att utvecklas positivt och för att bättre förstå kommunikationen, anknytningen och relationens betydelse.

Jag tänker att även om man inte filmar så om man har Marte Meo kunskap, om vi nu ska kalla det de, så kan varenda socialsekreterare behöva det som bas, veta; vad behöver ett barn? Och det är ju ICDP tänker jag, vad är det minsta ett barn behöver för att ändå kunna utvecklas positivt?

I missbruk/socialpsykiatrigruppen beskrivs hur man initierar ”föra barnen på tal”- samtal med föräldrar som är aktuella inom missbruks- och socialpsykiatrienheterna. Här arbetar man också med att uppmana till deltagande i Al-Anon och Alateens²⁶ olika gruppverksamheter.

Ungdomsgruppen beskriver hur man har utvecklat den familjebehandling som erbjuds i egen regi med syfte att stärka barns relationer. Ett exempel på kompetensutveckling inom området är den fördjupningsstudie som familjebehandlare har genomfört via FoU, *Vad är verksamt i familjebehandling?*. Man konstaterar också att den BOF-utbildning²⁷ som flera kommuner har satsat på har stärkt barnens relationer och gjort barnen mer delaktiga i familjebehandlingen. Här sätts fokus i familjesamtalen på barnen i familjen. Man arbetar med hela systemet och dess relationer, gärna i lekform, och får i utbildningen också med sig olika tekniker som till exempel videospelningar och handfasta verktyg som ungdomsgruppen menar även kan användas i en utredningssituation för att stärka familjens och barnens relationer.

Barnet, ungdomen och nätverket som utgångspunkt

Att kunna erbjuda olika typer av gruppverksamheter för barn och ungdomar lyfts fram i flera av fokusgrupperna som en möjlighet för att stärka barnens relationer. Här riktas fokus mot relationer även utanför den egna familjen. Exempel som tas upp är; grupper för barn till missbrukande föräldrar, grupper för barn i familjer där det finns psykisk ohälsa, grupper för barn

---

²⁶ Al-Anon och Alateen – Al-Anon är den enda världsomspännande organisation som erbjuder ett program för tillfrisknande, med hjälp till självhjälp för familjer och vänner till alkoholmissbrukare. Al-Anon är en gruppverksamhet för anhöriga och vänner och Alateen är en gruppverksamhet för ungdomar som har en nära anhörig som missbrukar alkohol.

²⁷ BOF – Barnorienterad familjeterapi

som har bevittnat våld eller som lever med skilda föräldrar och/eller befinner sig i svåra vårdnadskonflikter.

Flera av fokusgruppsdeltagarna upplever dock svårigheter med att lyckas motivera föräldrarna att lämna acceptans för barnens deltagande i de olika gruppverksamheter som erbjuds. Man försöker ta upp och marknadsföra barngrupperna bland annat i öppenvårdsbehandlingen inom missbruk/socialpsykiatri, man informerar genom samtal, delar ut foldrar och peppar föräldrarna att låta barnen delta. En möjlighet som man har upptäckt är att använda fritidsverksamheter och fritidsgårdar som rekryteringsbas till barn- och ungdomsgrupperna. Det upplevs som mindre laddat när personalen där tar upp frågan om deltagande i gruppverksamheter med besökande barn och ungdomar. Dilemmat att föräldrarna ändå måste lämna sitt godkännande för barnens deltagande kvarstår dock.

I ungdomsgruppen talar deltagarna mycket om betydelsen av att arbeta med de ungas hela nätverk. Införandet och implementeringen av BBIC som utredningsmodell har på många sätt stärkt barnperspektivet och satt barnet i centrum, som tidigare beskrivits, men det har också inneburit att nätverkets betydelse har tonats ned, menar man bland annat i ungdomsgruppen. Barnet riskerar att bli utlyft ur sitt sammanhang, vilket också kan påverka barnperspektivet och arbetet med att stärka barnets relationer negativt. Bland annat därför har man på flera håll i kommunerna medvetet valt att satsa på nätverksutbildning och att ha anställda nätverksledare, berättar man i både barn- och ungdomsgrupperna. Metoden som praktiskt används för ändamålet att stärka barns relationer är framförallt att genomföra nätverksmöten, men även att direkt i samtalsbehandling och i utredningssituationer systematiskt använda sig av nätverksskator och livslinjer som är ett verksamt medel för att belysa den ungas relationer.

Jag tjarar jättemycket om nätverksskator, ni måste rita nätverksskator... det är då ni ser hur barnets liv ser ut.

När det gäller att stärka barnens relationer finns det ibland en tendens till att syskon till socialtjänstens aktuella barn glöms bort, menar barngruppen. Man måste vidga perspektivet i BBIC, som fokuserar på det aktuella barnet och på föräldrarna. Syskon är en mycket viktig del av barnets relationer. Här är det återigen viktigt att komma ihåg att arbeta med hela nätverket, resonerar man i barngruppen. Återigen beskrivs alltså arbetet med barns relationer som ett exempel på ett barnperspektivarbete.

Det här är jätteviktigt med äldre syskon, de tror jag kan ha jättemycket bra att säga om hur det här barnet har det i den här familjen och vem den här personen är, Kalle 15 år, vem är han egentligen? Varför betar han sig som

han gör, vad tror du som 21 årig storasyster, vad vet du om Kalle? Vad har du att ge? Man måste ju vidga perspektivet.

Resonemang om styvfamiljer, betydelsen för barnet av relationen med styvsyskon, styvmammor och styvpappor och äldre syskon som inte längre bor hemma, tas också upp i ungdomsgruppen.

Sen är det ju också det här med styvpappa eller styvmamma som många gånger försvinner, barnet har ju ingen rätt till umgänge med sin styvpappa eller styvmamma även om man har bott ihop i många år. Eller styvsyskon.

I några fokusgrupper betonas även vikten av att stärka äldre ungdomars (eller 'vuxna barns') relationer. Genom olika former av öppenvård på vuxensidan beskriver man i missbruks/socialpsykiatrigruppen hur man erbjuder både familjesamtal och anhörigsamtal framför allt med äldre ungdomar.

Arbete för att stärka barns delaktighet

I alla grupper, framförallt i barngruppen, betonas barns delaktighet som ett genomgående tema i samtalen kring barnperspektiv. Framförallt betonas barns delaktighet i samtal och i utredningar – i alla grupper framhålls vikten av att prata med barnen – men även andra former av delaktighet lyfts upp.

Delaktighet i samtal

Ett sätt att stödja och öka barns delaktighet är att socialsekreterarna får möjlighet att lära sig olika tekniker och får tillgång till hjälpmedel och verktyg för att känna sig bekväma. Praktiska exempel som ges i barn- och ungdomsgrupperna är till exempel BOF, tejpning²⁸, dockor, nallekort, rita och berätta, och Touch Survey²⁹. Fokusgruppen för barn uppehåller sig särskilt vid införandet av metoden Signs of Safety och möjligheterna som denna metod ger när det gäller att sätta fokus på barnet.

Vi har ju infört Signs of Safety hos oss och det bygger ju... det är ett sätt att kommunicera med brukarna och skapa delaktighet, bygger på att barnet finns med i rummet. Man jobbar väldigt mycket tillsammans med barnet ... man har olika metoder för att hur man kan samtala med barn.

Införandet av särskilda barnhandläggare som blir speciellt skickliga i att samtala med barn är en annan möjlighet som man ser i barngruppen.

---

²⁸ Tejpning är en metod för att samtala kring barnets livssituation där barnet via lek får hjälp att kunna berätta om sina upplevelser.

²⁹ Touch Survey är en systematisk screening för barnmisshandel och ett sätt att intervjua barn om sexuella övergrepp.

Det här med barnhandläggare som kom lite mer skärpning kring. Det har vi haft ganska länge, det ser jag också som en möjlighet. Jag tycker faktiskt att de har blivit väldigt duktiga, särskilt i familjehemsvården, att följa upp barn och prata med barn. Som dom har använt också i samtal med barn och där det också har visat sig att barn har haft förtroende för handläggarna och berättat om svåra saker... För jag tänker att när barn berättar om svåra saker, då är det ändå, på nåt sätt, känner man ju ett förtroende och ser det som en möjlighet.

Stora utbildningssatsningar har gjorts för att öka handläggarnas kompetens i barnsamtal. En utbildning som särskilt nämns i fokusgrupperna barn och ungdom är den som hålls av Ovreeide/Redmo, som grupperna menar leder till att utredningar nu genomförs och skrivs på ett nytt och bättre sätt.

Det blir verkligen rakt; det är barnet vi pratar om så det är inte nånting annat.

Utbildningarna har också inneburit nya sätt att se på barnsamtal. I fokusgrupperna beskrivs hur man kan prova att gå ifrån de traditionella 45-minutersamtalen, till att istället avsätta hela dagar med aktiviteter. Man väljer redan olika platser för barnsamtalen; går ut och fikar, tar en biltur, går en promenad, går och bowlar, åker till Skansen, eller ritar och arbetar med livslinjer.

Utbildning och handledning fungerar också som en avdramatisering av barnsamtalen, som en del, ofta mindre erfarna, socialsekreterare kan uppleva som svåra, enligt barngruppen. Tillgång till kontinuerlig handledning är idag en naturlig del i arbetet. Det är också viktigt att prata om olika perspektiv och arbetssätt och att ha tillgång till nära arbetsledning och erfarna kollegor. I barngruppen slår man fast att barnets delaktighet har ökat väsentligt i takt med utbildning och införande av nya metoder.

Vi jobbar på ett helt annat sätt med barn i dag och involverar dom och informerar dom, framför allt. Så att... det är en skillnad.

Även i försörjningsstödsgruppen förs ett resonemang om att avdramatisera samtal med barn.

Ja, ett barn är ju inget konstigt, dom är ju bara små.

Missbruk/socialpsykiatrigruppen betonar också vikten av att det gäller att vara trygg i sin yrkesroll för att våga tala om svåra ämnen med barn, som till exempel om föräldrars psykiska sjukdom eller om missbruk.

Det lyfts upp olika sätt att prata med barn i fokusgrupperna; dels samtal för att informera, dels samtal för att ge delaktighet och inflytande. Här betonar

grupperna åter vikten av att vara tydlig med att informera om varför vi pratar med barnen.

Jag tänker också det här med att rama in saker och ting alltså. Rama in ett samtal. Vad är det vi ska prata om idag? Och varför ska vi prata om det? Vilka är det som ska prata om det och vart tar informationen vägen. Alltså att göra det tydligt, så tydligt det bara... och där kan man aldrig bli för tydlig utan man måste hela tiden tala om det. Det blir nästan det viktigaste. Att vara tydlig kring ramarna snarare än innehållet i det.

Specifika metoder för barnsamtal och speciella verktyg för att känna sig bekväm i samtalet lyfts upp i fokusgrupperna barn och ungdom, liksom Harry Shiers delaktighetstrappa.

Det fanns en sån där trappa... det första steget handlade om att bli informerad, alltså handlade om; hur mycket skulle man involvera barnet och när det var högst upp på den där trappan då... hade barnet full medbestämmanderätt. Och det tyckte jag var... en himla bra bild...

Jag tror att det måste man ha klart för sig var man befinner sig, vilken nivå, vilket trappsteg är vi på nu, och att kommunicera det också med barnet. Vad kan barnet vara med i och vad kan det bestämma över? Att vara tydlig också.

I försörjningsstödsgruppen visar sig delaktigheten för de lite äldre barnen/ungdomarna genom att man tydligt informerar direkt till dem om möjligheter till och betydelsen av att få sommarjobb samt genom sina särskilda satsningar på unga vuxna när det gäller att få arbete och bostad. ”Unga på gång” är ett konkret exempel på uppsökande arbete anpassat till ungdomar, som drivs av socialtjänsten tillsammans med jobbcenter.

Exempel från missbruk/socialpsykiatrigruppen är att samtala direkt med barn och ungdomar om föräldrars missbruk, psykiska sjukdom eller om behov av boendestöd i hemmet. Man promotar också Al-Anon och Alateen och deras gruppverksamheter direkt till barnen och ungdomarna i rollen som anhörig, inte bara till de vuxna.

I fokusgruppen ungdom visar man också på möjligheter att inom ramen för olika öppna verksamheter som familjecentraler/familjecentrum och ungdomsmottagningar medvetet arbeta med och informera om barnkonventionen och dess artiklar, till såväl barn som föräldrar. Syftet är att öka kunskapen och medvetandet samt att stärka barns rättigheter och villkor i allmänhet.

Delaktighet genom inflytande

Delaktigheten förekommer som det visar sig på många olika nivåer. Vilka exempel finns det på reellt inflytande, när barn och ungdomar faktiskt är med och bestämmer? I ungdomsgruppen beskrivs hur man håller fokusgrupper med ungdomar när det gäller utformning av verksamheten på ungdomsmottagningen, för att få deras syn på verksamheten och deras deltagande i planeringen.

Och sen tänkte jag på att i praktiken... vi ska ha fokusgrupper med ungdomar när det gäller verksamheter på ungdomsmottagningen för att få deras syn på verksamheten, så att inte bara vi som jobbar med det planerar – utan de själva. Vi annonserade i tidningen och sen har vi gått runt i skolorna och vi har fått ihop två grupper med ungdomar från 13-23.

På familjecentraler/centrum deltar både barn och föräldrar regelmässigt i planeringen och i utformningen av verksamheten. Det betonas att även små barn kan uttrycka om och varför man vill eller inte vill komma, vad man vill göra eller inte göra. All öppen verksamhet bygger på ömsesidighet.

Fokusgruppen missbruk/socialpsykiatri beskriver ett öppet forum med syftet att låta ungdomarna få sina röster hörda och att öka samhällsengagemanget bland målgruppen.

Vi har ju något i vår kommun som heter Ung i (...), varje år återkommande, där politiker är med och tjänstemän är med också, där ungdomar får tycka till och tas på allvar faktiskt. Sist ville de ha parkourbana och det fick de, till exempel. Att de faktiskt är med och planerar och vi har haft en ungdomsmässa, för ett par veckor sedan, och då har vi med dem i planeringen också, på tal om brukarinflytande.

Fokusgruppen försörjningsstöd tar upp delaktighetsfrågan när det gäller barn och framför allt ungdomar som ansöker om ekonomiskt bistånd själva, vilken tyngd får det och hur hanteras det i organisationen? I fokusgruppen är man överens om att man alltid lyssnar på, eventuellt även träffar barnen och ungdomarna, men att man är tydlig med att informera om att det är föräldrarna som är ansvariga för ansökan.

En gemensam svårighet som också togs upp i flera av grupperna när det gäller barns delaktighet är föräldrar som motsätter sig delaktighet för barnet, som i exemplen med att motivera och rekrytera deltagare till olika stödgrupper för barn och ungdomar. Även om behovet finns och barnet är motiverat och vill delta, kan föräldrarna ta beslutet att de inte får.

Positiva exempel på hur nya möjligheter till delaktighet öppnas, på ett enklare sätt, är via den pågående teknikutvecklingen. Här beskriver flera av

grupperna hur nya verktyg som mail, sms, facebook, twitter och chatt-funktioner gör det enklare att kommunicera med barnen och ungdomarna och ökar deras möjligheter att delta. Inte minst gäller det de placerade barnen, där det geografiska avståndet ibland begränsar möjligheten till fysiskt deltagande.

Delaktighet i dokumentation

I barngruppen beskrivs dokumentationen som en viktig aspekt av delaktighet i de samtal som hålls med barn och deras föräldrar. Familjerna ska känna sig delaktiga i det som skrivs. Dom ska känna igen det som står i utredningen, de ska vara medskapande. Men gruppen reser också många frågetecken och ställer sig kritiska till omfattningen av den dokumentation som görs. Hur kan man dokumentera på ett sätt som gynnar barnen och stärker delaktigheten? I fokusgruppen för barn är man överens om att man generellt dokumenterar för mycket – och i hög utsträckning även fel saker. Eller som en förvånad lärare uttryckte sig inför socialsekreterarna.

Vad är det ni sitter och dokumenterar? När ni träffar familjen kanske fem procent av er tid, kanske inte ens det, men sitter och skriver liksom 70 procent?

De praktiska exemplen på hur man har arbetat medvetet för en större delaktighet i dokumentationen hänger bland annat ihop med införandet av Signs of Safety. I den modellen betonas barns och föräldrars inflytande, även över vad som dokumenteras. Man lär sig att använda dokumentationen som en aktiv del i arbetet med familjerna och att dokumentera på ett sätt så att barnet ska kunna känna igen sig.

Delaktighet i den fysiska miljön

Miljöerna för samtal och utredning är inte väl anpassade för att ta emot barn och ungdomar, det är en fråga som tas upp i flera av fokusgrupperna. En deltagare i barngruppen lyfter upp ett illustrativt exempel på detta, som hon har fått med sig från en utbildning där frågan om lokalernas anpassning till och bemötandet av barn och ungdomar diskuterades.

Jag var på en annan utbildning som... där var nån unge som hade sagt; vad tyckte du om dom här handläggarna då? Och då sa han; ja, dom var ganska snåla, dom bjöd bara på vatten³⁰.

---

³⁰ ”De var ganska snåla. De bjöd bara på vatten” är ett citat ursprungligen återgivet av Eriksson & Näsman (2009, 2011). Citatet kommer från en barnintervju, genomförd inom ramen för ett forskningsprojekt om familjerätt och om barn som har upplevt våld (a.a.).

Samma deltagare knyter sedan denna återberättade anekdot till sina egna erfarenheter av att försöka hitta någonting att bjuda besökande barn och ungdomar på.

Och liksom ändå betydelsen av att... jag tror vi har något sånt litet förråd med kakor och lite saft och så, alltså det har man ju själv sprungit nån gång med små barn där och letat förtvivlat och hittat nån frukt nästans och... Så jag menar det är ju också en del i bemötande och hur man, det är ju konstigt, det är ett främmande ställe och så kommer dom med ett glas vatten liksom, det är ju väldigt vuxenanpassat på nåt sätt.

I flera fokusgrupper talar man om betydelsen av att öka barnens delaktighet när det gäller utformningen av den fysiska miljön. Det lyfts också upp flera konkreta exempel på hur man försöker hitta lösningar för ett bättre anpassat bemötande av barn och unga. Ungdomsgruppen talar om att låta "pimpa" socialkontorens besöksrum; man hämtar inspiration från föreningen Maskrosbarn och berättar att man planerar att hålla fokusgrupper med ungdomar för att tillsammans med dem planera utformningen av miljön och verksamheten inom öppenvård och ungdomsmottagning. Ett annat sätt att öka delaktigheten i den fysiska miljön är att ha barnsamtal och ungdomssamtal på helt andra platser än på kontoren. Fokusgruppen barn menar att man gärna åker från kontoret och till Barnahus lokaler för att hålla sina barnsamtal i en miljö som är bättre anpassad för barn och unga. Fokusgruppen försörjningsstöd efterlyser också bättre barnanpassade väntrum, där barn kan vänta medan föräldrarna träffar sina socialsekreterare.

Frågan om bättre anpassade miljöer beskrivs samtidigt som ett dilemma, då det hela tiden ska ske en avvägning mellan arbetsmiljö (i form av säkerhet för personalen) och trivsel för de besökande (och kanske även för personalen).

Vi har till och med plockat bort glaset från tavlorna i våra besöksrum efter en incident vid ett tillfälle. Till slut finns det ingenting annat än bara en toalettpappersrulle som står på ett bord.

Indirekt delaktighet

Under fokusgruppsamtalen har vi sett flera exempel på hur deltagarna beskriver ett arbete där barnen inte är fysiskt delaktiga, men där syftet eller effekten ändå kan anses vara att stärka barnens delaktighet inom (för barnen) viktiga livsområden.

I försörjningsstödsgruppen beskrivs hur man i en kommun under en tid har använt sig av barnsamtal utifrån en särskild mall med frågor till både föräldrar och/eller barn. Mallen utarbetades från BBIC: s triangel med frågor om bland annat barnens hälsa, skola och fritid, ekonomi samt nätverk.

Arbetet beskrivs ha lett fram till en större noggrannhet när det gäller att ställa frågor om barnen vid nybesök; barnfrågorna avdramatiserades och föräldrarna stärktes i sin roll som kompetenta föräldrar. Projektet öppnade nya möjligheter för att utforma ett mer anpassat bistånd efter barnens behov. Som en bieffekt av projektet upplevde socialsekreterarna också att man stärkte alliansen med föräldrarna, kontakten med familjen blev bättre, och socialarbetaren och klienterna blev mer jämlika.

När det gäller möjligheten för barnfamiljer att få utökat ekonomiskt bistånd för att till exempel få prova på olika fritidsaktiviteter, få bistånd till datorer, åkkort och rekreationsresor var gruppen ganska samstämd. Genom att via föräldrarna fokusera på barnen i samtalet var man överens i flera fokusgrupper om att barnet och barnets intressen kan vara högst närvarande i samtalet utan att finnas med i rummet (indirekt delaktighet).

Skydda från delaktighet

I fokusgruppen försörjningsstöd utvecklas ett resonemang om att socialtjänsten också kan behöva skydda barn från alltför mycket delaktighet. Det beskrivs som en svårighet att barn, när de är med på möten, involveras för mycket i familjens ekonomi och därmed också tvingas ta ett alltför stort ansvar.

Jag var med en kollega på ett besök som hade med sig sin 10-åriga son som sa; Men mamma, vi kan gå, jag kan strunta i att äta frukost.

Försörjningsstödsgruppen beskriver hur man därför försöker undvika att ha barn med på besök; bland annat arbetar man medvetet för att barnen inte ska följa med som tolkar genom att vara noggrann med att informera om att det finns, samt att alltid erbjuda, professionella tolkar vid behov. Försörjningsstödsgruppen efterlyser också, som tidigare nämnts, anpassade "väntrum" för barnen, där de kan vänta i en lite mer skyddad miljö medan föräldrarna besöker försörjningsstödshandläggaren.

Ett annat dilemma som togs upp i försörjningsstödsgruppen är de ensamkommande flyktingbarnen, mestadels pojkar, som blir huvudmän i sin familj när syskon och mödrar kommer till Sverige. De här pojkarna beskrivs ofta få ta ett alltför stort ansvar och har på så sätt egentligen för mycket delaktighet i förhållande till sina förutsättningar, sin ålder och mognad.

Tid för delaktighet

Att använda sig av specifika metoder kan utgöra både hinder om möjligheter för att stärka barns delaktighet. I BBIC betonas delaktigheten samtidigt som metoden för med sig mycket administration som begränsar och hindrar

möjligheten till delaktighet – socialsekreterarna anses inte hinna prata med barnen så mycket och så ofta som skulle vara önskvärt. Signs of Safety beskrivs bidra till ökad delaktighet både i direkta samtal med barnen och föräldrarna och på så sätt att metoden leder till en större delaktighet med högre igenkänningsfaktor i dokumentationen.

Trots alla praktiska exempel på hur man arbetar med att stärka barns och familjers delaktighet i det sociala arbetet är många av fokusgruppsdeltagarna ändå långt ifrån nöjda med hur man har lyckats. Ambitionsnivån är högre än vad man anser sig kunna genomföra. Här följer några exempel på citat från grupperna när det gäller hur mycket och hur ofta de menar att barnen görs delaktiga.

Ja, men det är alldeles för sällan, i princip aldrig.

Aldrig, skulle jag, ja precis, i dagsläget, hos oss.

Väldigt, väldigt sällan. Nej, men extremt sällan skulle jag säga.

Jo, fast även där, när det är något barn med på hembesök och så, det är ju, det är ju inte heller riktigt, barnet blir ju inte riktigt delaktigt, alltså.

Frukansvärt lite... nej, men det är helt bedrövligt, så är det bara.

Förutsättningar för barnperspektivarbete

Resonemang kring olika typer av förutsättningar för att arbeta med ett barnperspektiv har haft en central roll i fokusgruppsamtalen. Det som beskrivs är i stor utsträckning olika typer av hinder och möjligheter för ett barnperspektiv i praktiken. De frågor som berörs här spänner över alla de teman som vi tidigare har tagit upp (om gruppernas olika fokus på välfärd, relationer och delaktighet). Därför har vi valt att presentera resonemangen kring barnperspektivets förutsättningar under en egen rubrik där temana istället utgörs av de olika typer eller aspekter av förutsättningar, hinder och möjligheter som har identifierats i fokusgrupperna.

Kunskap och kompetens

Det finns ett stort intresse för att arbeta utifrån ett barnperspektiv, vilket lyfts upp i flera fokusgrupper som en möjlighet. Det är viktigt, men svårt, att hinna med att sätta sig in i den kunskap som finns rörande barnperspektivet.

Ungdomsgruppen pekar på att de förändringar som har skett i lagstiftningen har betytt och betyder mycket för kunskapsutvecklingen av barnperspektivet och barns rätt. Men lagstiftningen kan också vara ett hinder. Lagen är tvetydig när det gäller barnperspektivet menar man från

barn- och ungdomsgrupperna. Det kan till exempel ta sig uttryck i värdekonflikter i vårdnadsärenden, där föräldrarätt ställs mot barnets rätt och där föräldrarätten beskrivs som väldigt stark.

Ungdomsgruppen menar att Socialstyrelsen gör ett viktigt arbete när det gäller att stärka barnperspektivet, inte minst genom införandet och utvecklingen av BBIC samt genom den senare tidens tydliga fokusering på de familjehemsplacerade barnen och på olika sätt stärka deras rättigheter. Förändringar i lagstiftningen och kunskapsstyrningen lyfts också upp som en möjlighet att på sikt påverka både budget och resurstilldelning i kommunerna.

Man pekar även på, i barn- och ungdomsgrupperna, att det numera finns mycket kunskap tillgänglig som inte fanns tidigare; metoder, manualer och modeller som kan användas för att stärka barnperspektivet och barns välfärd, en del är även evidensbaserat. Vikten av att ta tillvara brukarnas kunskap poängteras och grupperna tar här upp exempel på fokusgrupper och enkätundersökningar från olika typer av öppna verksamheter. Inom ramen för den interna verksamheten har BBIC-konferenser och BBIC-utbildningar ytterligare ökat kunskapen om och satt fokus på barns välfärd. Varje kommun har dessutom BBIC-utbildare/ansvariga som ansvarar för implementering och att driva den interna utvecklingen vidare.

Flera grupper lyfter fram behovet av att tydliggöra olika värderingar runt barnperspektivet som finns i de olika enheterna. Det kan exempelvis ske via värderingsövningar och kurser, att ge personalen tid och möjlighet att få diskutera och prova sig fram. Det finns ett uttryckt stort intresse från alla enheter för att stärka barnperspektivet, vilket lyfts fram som en möjlighet för utveckling av en samsyn och ett bättre samarbete.

Viljan i organisationen att jobba väldigt aktivt med det här, i alla fall hos oss, att man får prova olika sätt att arbeta, man får förändra och ändra om tills man hittar någonting, så det blir bäst för alla som jobbar inom det här området.

Att erövra ny kunskap och erfarenhet beskrivs som en möjlighet för socialarbetarna som också kan uttryckas som;

(Det är ett) spännande och svårt jobb men ett kul arbete att bli skicklig i... det kräver mycket.

Bristande kunskap och erfarenhet beskrivs däremot som ett hinder. Många nya och mindre erfarna socialsekreterare riskerar att låta sig bli alltför styrda av riktlinjer och rutiner och kan inte alltid förhålla sig flexibla inför familjers och barns individuella behov, menar man bland annat i barngruppen och försörjningsstödsgruppen.

Intresset för kompetensutveckling inom området ses av fokusgrupperna som en möjlighet. Samtidigt kan det också bli ett dilemma; mycket utbildning och kompetensutveckling tar tid från det praktiska arbetet.

Socialarbetare är nästan den enda yrkeskategorin som säger att dom inte har tid att bli bättre.

Man hör det ibland, att man har inte tid att bli bättre i sitt yrke för man sitter liksom fast i vardagen.

Men även det motsatta synsättet finns;

*Jag har inte tid att **inte** vidareutveckla mig i jobbet.*

Båda de här sidorna finns och behövs, för att bevaka barnperspektivet på både kort och lång sikt menar barngruppen; det behövs de som arbetar med barnperspektiv här och nu, samtidigt som man för att kunna ge mera behöver påfyllning i form av kompetensutveckling.

Organisation, tid och resurser

Organisatoriska hinder som kommer upp i fokusgrupperna handlar mycket om bristen på helhetssyn och den ökade specialiseringen, att missbruk/socialpsykiatri och försörjningsstöd i vissa fall, som redan nämnts, saknar mandat och delegation och därmed även möjlighet att kunna sätta in stöd insatser för familjerna om barnen inte är aktuella i barn- och ungdomsenheterna.

Tids- och resursbrist, som i många fall är en följd av en hårt ansträngd budget, gör att man i olika omfattning i samtliga fokusgrupperna inte upplever sig ha tillräcklig tid med familjerna, att kunna träffa dem tillräckligt ofta. Förutom brist på tid är en hög arbetsbelastning ett hinder, att socialsekreterarna har för många ärenden.

Barngruppen uttrycker att det finns en stor trötthet i organisationen och att det läggs en stor press på socialarbetarna. Det kommer hela tiden mycket krav på barnhandläggarna uppifrån och utifrån; från Socialstyrelsen, SKL³¹, IVO³², KSL³³ och från de egna kommunala leden. Man rycks och slits i från många olika håll och det blir svårt att prioritera, både för socialsekreterare och för mellanchefer. Det upplevs som mycket viktigt att hela tiden visa att man hänger med och att man är i framkant. Man ser det

---

³¹ SKL – Sveriges Kommuner och Landsting

³² IVO – Inspektionen för Vård och Omsorg

³³ KSL – Kommunförbundet Stockholms Län

som ett stort hinder att det finns så många andra frågor som tenderar att ta över det sociala arbetet och som ständigt stör processen med det man är satt att göra, det vill säga det konkreta familjearbetet. Det kan handla om att man ska delta i olika gruppsammanhang, både internt och externt. Det kan vara fråga om obligatorisk säkerhetsutbildning, arbetsmiljöutbildning, jämställdhetsfrågor, hjärt- och lungräddning, brandskydd eller upphandling, för att nämna något av allt det som togs upp i fokusgruppen.

Man behöver ha än mer, ha flera strängar på sin lyra nu verkligen.

Ungdomsgruppen beskriver också hur man upplever ”almanacksduellen” som ett hinder; det är inte fråga om ovilja, men den gemensamma tiden är ofta svår att hitta.

Tiden går till att försöka få ihop sina almanackor med olika, i olika konstellationer och få till det på olika sätt.

Mer tid med familjerna och koncentrerade insatser leder till bättre möjligheter att förändra familjernas situation, det är något man är överens om i fokusgrupperna.

Möjligheten att hinna med att göra många hembesök, som grupperna ser som positivt, är en resursfråga, men man menar också att det finns möjligheter, om man vill, att disponera om sin tid inom befintliga ramar. Ett sätt att praktiskt göra detta är att låta nya familjer stanna och handläggas i mottagningsenheten en längre tid än bara ett första nybesök (upp till fyra månader) och att under den tiden arbeta väldigt intensivt; etablera en bra kontakt med föräldrar och barn, göra en grundlig utredning och få till en fungerande planering. Här ska ges möjlighet att träffa familjen ofta och även göra hembesök. Ett sådant medvetet arbete leder, enligt erfarenhet i fokusgruppen försörjningsstöd, till att färre familjer behöver bli kvar i långvariga kontakter med socialtjänsten och att snittbiståndstiden minskar.

En hög personalomsättning beskrivs som ett påtagligt hinder för att utveckla arbetet med att stärka barnperspektivet – det konstateras på olika sätt i samtliga fokusgrupper. Bristande kontinuitet försvårar arbetet med att bygga tillit över tid för samverkan i organisationen och med familjerna. Det gäller att få unga socialsekreterare att orka vara kvar i arbetet som socialsekreterare. Olika organisationsmodeller prövas i grupperna; metodstödjare, gruppleddare och samordnare tillsätts alltmer. Det framhålls att det behövs erfarna kollegor att tillgå, som finns tillgängliga och som inte har fullt upp med administration, budget- och personalansvar. En nära arbetsledning beskrivs som en förutsättning för att göra ett bra arbete.

Stöd från organisationen

Flera exempel lyfts upp som handlar om hur kommunerna på ledningsnivå har antagit förvaltningsövergripande planer som stöd för barnperspektivet. Flera kommuner arbetar med olika fokusområden, som till exempel barnfattigdom, för att stärka barns välfärd. En kommun har även antagit en förvaltningsövergripande social plan och en barnchecklista, där man beaktar hur barnperspektivet iakttagits inför alla beslut som rör barn.

En hel del röster i fokusgrupperna talar för att man vill ha tydliga prioriteringar och ledningsdirektiv rörande barnperspektivet och samverkan, att man vill veta var ansvaret ligger.

Jag tog upp det med chefen där och trots det så hörde de (barn och familj) inte av sig. Därför att jag tror att de är helt tillfreds med att de har ett barnperspektiv, de är så upptagna av det de gör, de är så insyltade i sitt dagliga arbete, lyfter inte blicken... Nej men faktiskt, jag tror att de tycker de gör det de ska, sen kanske vi kan göra mer, men nej, det finns inte det intresset. Och där tror jag att det skulle behöva vara en tydlig ledningsfråga, att det är prioriterat.

Jag är inte för att det kommer uppifrån och ner vad som ska göras, men däremot strukturen... ingen ska liksom fundera, men vänta nu är det jag som fattar beslut eller är det, var är ansvaret, det ska vara klart redan och det är där, det saknar jag.

Försörjningsstödsgruppen menar att riktlinjer och rutiner anger förutsättningarna för arbetet både på gott och ont. De kan följas strikt som en given lag eller användas för att man ska veta och kunna argumentera för när man frångår dem. När det gäller barnperspektivet och att stärka barns välfärd menar de att det är viktigt att våga tänka självständigt, att göra individuella välgrundade bedömningar och stå för dem. Andra röster talar emot betydelsen av policydokument.

För jag tänker såhär; när fyller policydokument en funktion? Ja, när dom verkligen fyller en funktion det är just när Uppdrag granskning hör av sig och vill ta ut alla jädra dokument. Då, kan man liksom ge dom det så att dom storknar.

Samverkan kring utsatta barn

En förutsättning som lyfts upp som särskilt viktig för barnperspektivarbetet är möjligheterna till samverkan. Alla fokusgrupperna betonar på olika sätt vikten av samverkan för att förverkliga ett barnperspektiv; internt mellan olika enheter och inom kommunen mellan förvaltningar, men även extern samverkan med entreprenörer och myndigheter. Administrativ samverkan

via skriftliga avtal med andra kommuner, myndigheter och samverkansparter är också en väg för bättre samverkan.

En viktig del som betonas i dessa samarbeten är att få en samstämmig bild av hur man ser på barnperspektivet. I en nära samverkan blir det också än mer viktigt att man försöker enas runt en gemensam definition av begreppet barnperspektiv. Här ställs synen på barnperspektivet ofta på sin spets; när de man ska samverka med visar sig ha olika uppfattning, vad ska då gälla? Här frågar man på flera håll i fokusgrupperna efter en tydlig ledning från kommun och förvaltning, en policy som kan tjäna som en vägledning när det gäller vilken syn på barnperspektivet som ska råda och hur samverkan ska bedrivas.

Intern samverkan

Stuprörsorganisationen lyfts av de flesta upp som ett hinder för samverkan, där specialiseringen ställs mot ett helhetsperspektiv. Här synliggörs dock ett dilemma där olika sätt att organisera verksamheten medför sina specifika problem. Specialiseringen beskrivs som en möjlighet att fullt ut utveckla sin kompetens, medan helhetssynen bygger mera på att veta lite om mycket.

Missbruk/socialpsykiatrigruppen beskriver svårigheter när det gäller familjearbete i de fall där öppenvården är delad. Kommunen ansvarar till exempel för öppenvården för de vuxna medan öppenvården för barn och unga finns på entreprenad. Det framhålls som viktigt med specialiserade insatser för båda grupperna, men man behöver även kunna foga ihop bägge perspektiven (barnet och den vuxne) för att uppnå en helhetssyn.

Ibland när man har jobbat då med familjen, att det ska komma ett beslut från barn och ungdom, och så ska det komma något annat från oss, och så blir det liksom, ibland kaka på kaka... alltså det blir ju väldigt sällan känner jag en familjebehandling, utan då kanske den vuxne går på öppenvården för vuxna och så kanske barnen går och pratar med familjebehandlaren på den öppenvården... istället för att kunna göra det lite mer tillsammans. Och det är ju lite tråkigt, när man har olika uppdrag och olika ingångar liksom. Och det är tråkigt, tänker jag, för ibland kan man behöva göra det mer tillsammans, faktiskt.

En lösning på specialiseringshindret kan vara att arbeta i enhetsövergripande team i komplexa ärenden. Fokusgrupperna beskriver på olika sätt teamarbete kring familjer som har behov av kontakt med flera enheter samtidigt. Det arbetssättet anser man ger bättre kontinuitet och stabilitet i kontakten med familjen. Ett praktiskt exempel på detta är hur man i en kommun har valt att formera fasta tvärssektoriella team för både utredning

och behandling. Man skapar en gemensam mottagning som en väg in (hängrännor istället för stuprännor). Mottagningen har också mandatet att formera teamen runt familjen utifrån hur behoven ser ut. Målet är att minimera antalet personer runt familjen och samtidigt öka kompetensen.

Vi gör om vår mottagning. Vi har haft olika mottagningsfunktioner i försörjningsstöd, vuxen har inte haft någon och vi i barngruppen så nu har vi, kommer vi att... formellt från första januari en gemensam mottagning för alla. Så att egentligen är det mottagningen som är ingången och mottagningen kommer också få mandatet att bestämma; vilka ska gå in och utreda runt familjen? De fasta team som redan finns hos mig, de byggs på med ytterligare resurspersoner kan man säga, under en utredningstid.

Flera kommuner är inne på samma linje; att ha en gemensam mottagning och att på olika sätt arbeta i team kring familjen. Familjerna får då, vid behov, handläggare och medhandläggare från olika funktioner/grupper. Detta har visat sig vara ett fungerande arbetssätt bland annat vid överlämning av unga vuxna och då det finns våld i familjen. En kommun driver ett projekt med ungdoms- och familjebehandlare som bildar ett team runt familjen tillsammans med handläggarna. Ytterligare en kommun har som rutin att vid alla nybesök som rör missbruk (där man vet att det finns hemmavarande barn) ha med en handläggare från barn och ungdom vid besöket.

Flexibilitet i verksamheterna är viktigt, det är fokusgruppsdeltagarna överens om. Det finns en stor och dold möjlighet att ta tillvara varandras kunskaper; att ha två handläggare från olika enheter eller att arbeta tillsammans utredare och behandlare. Inom ramen för verksamheten kan man styra om och på det sättet skapa ett bättre samarbete.

Lite flexibilitet, alltså behandlarna är ju oftast väldigt flexibla, man försöker hoppa in och jobba så att det passar bra men sen – den andra sidan kan vara väldigt fyrkantig (utredarna) och då kan det vara svårt att få det ihop runt barnet.

Intern sekretess och formaliahinder, som frågan om var dokumentationen ska ske, upplevs dock generera svårigheter i samarbetet och tar dessutom mycket tid.

Nu är det utredning, remiss, uppdragsmöten... vart tog barnet vägen? Dom kan inte vänta.

Sammantaget ser grupperna det gemensamma samtalet, samverkan och nätverksmöten mellan enheter som en möjlighet för ett bättre barnperspektivarbete. Ett utvecklat mentorskap mellan enheter är en annan möjlighet för att hjälpa och stödja kollegor som har mindre erfarenhet eller

för att bredda kompetensen i arbetet med familjer som har komplexa behov. Samtidigt lyfter vissa deltagare upp problematiken kring att enheterna inom socialtjänsten sinsemellan också kan ha olika syn på vad ett barnperspektiv innebär. Både i grupperna försörjningsstöd och missbruk/socialpsykiatri lyfts diskussionen om att barn- och familjeenheterna inte alltid har det självklart ”rätta” barnperspektivet.

Barn och ungdom har ju ett barnperspektiv som är mer ekonomiskt tycker jag. Än vad det borde vara. Alltså man tror att pengar löser problemet, men det tror inte vi som jobbar med ekonomiskt bistånd. Utan vi tror att det är andra värden som är mer värdefullare, men dom vill ju alltid att man ska ge, ge... Mer pengar.

Missbruk/socialpsykiatrigruppen och försörjningsstödsgruppen önskar att barn- och familjeenheterna använder deras kunskap i högre utsträckning än idag. De vill dela med sig av sina kunskaper, delta i informationsamtal, diskussioner, fungera som bollplank och öka möjligheten att svara på familjernas frågor.

Extern samverkan

Samarbete eller samverkan kan även ske tillsammans med skolan eller med andra miljöer där barn normalt befinner sig, för att man i tid ska kunna upptäcka och få kontakt med barn som på något sätt far illa. Det betonades i ungdomsgruppen att det är viktigt att övriga aktörer inom kommunerna tar ett eget ansvar för barnperspektivet, att det inte bara ska ligga på socialtjänsten och på så sätt enbart beröra de barn som på något sätt redan far illa. Stadsbyggnadskontoret var ett exempel på en verksamhet utanför socialtjänst och skola som nämndes, där det är viktigt att anamma ett barnperspektiv.

Om man tänker, att verkligen beakta barnperspektivet eller barns perspektiv i alla beslut som fattas i kommunen – och det är ju en intressant idé, för det kan ju inte bara vara socialtjänsten som ska jobba med barnperspektivet. Det behövs ju i byggande och vägar... Så jag tycker att man tänker stort när man tänker försörjningsstöd men, då är det fortfarande bara utsatta barn och jag tänker att vi måste jobba med alla. Så barnperspektiv i kommunen betyder ju något helt annat.

Barngruppen och ungdomsgruppen efterlyser också mer extern samverkan med skola och med andra kommuner. Barngruppen talar om stora svårigheter i samverkan utanför socialtjänsten – dels mellan skola och socialtjänst, dels mellan olika kommuners skolor och socialförvaltningar – där man menar att alla vill bolla över kostnaderna och ansvaret till någon annan utan att riktigt se till barnens behov eller till barnperspektivet.

Från försörjningsstödsgruppen poängterar man behovet av en god och nära samverkan med arbetsförmedlingar och bostadsföretag för att kunna skapa en bra bas för familjerna och för barnen. En kommun beskriver hur man har ett gott samarbete med sitt kommunala bostadsföretag, som ger möjlighet att både få försökslägenheter och att familjer får överta ett förstahandskontrakt efter två år med försörjningsstöd, då det likställs som inkomst och socialtjänsten får fungera som garant eller referens.

Barngruppen och ungdomsgruppen har många praktiska exempel på extern samverkan. En kommun driver ett skol- och familjeteam som främst arbetar med elever och familjer utifrån skolorna. En annan kommun har ungdomsstödjare knutna till öppenvården, som finns ute på skolorna och även arbetar kvällar och helger. Sociala insatsgrupper som arbetar tätt ihop med polis och skola är andra exempel. Flera kommuner har också formaliserade informationsutbyten mellan utredare, fältarbetare, skola, fritid och polis.

Samverkan via avtal – skriftliga överenskommelser

Ett annat mer formaliserat sätt för samverkan är avtalstecknandet som pekar ut ansvar – oftast på ledningsnivå. Det övergripande BUS³⁴-avtalet mellan länets alla kommuner och landstinget är ett sådant exempel. Tanken är att det regionala avtalet ska följas av lokala avtal och många nordvästkommuner har formerat lokala BUS-grupper för detta. SIP³⁵-avtal är en annan avtalsform där kommunen kommer överens om gemensamma insatser med landstingets olika resurser, kring vem som betalar och vem som följer upp. Skriftliga överenskommelser förekommer även internt i kommunernas socialtjänst (till exempel mellan försörjningsstöd och barn och familj) om samverkan vid hyresskulder, eller när det gäller våld i familjen.

---

³⁴ Barn och Ungdomar i behov av särskilt Stöd - BUS. Den regionala BUS - överenskommelsen syftar till att tydliggöra ansvaret och att beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansstrukturer för att barn i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till. Överenskommelsen riktar sig huvudsakligen till ledningen inom kommunernas och landstingets förvaltningar och verksamheter.

³⁵ Samordnad Individuell Plan - SIP ska gälla enskilda personer och syftar till att säkerställa samarbete mellan huvudmän. Planen ska samla alla behov och tillgodose stödinsatser från hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen.

Att ha många ramavtal och strikta regler för hur man får använda HVB-hem upplevs av barngruppen och ungdomsgruppen som ett hinder för samverkan. Man behöver kunna arbeta tätt med HVB-hemmen, vilket bygger på kontinuitet och på att skapa relationer med personal på HVB-hemmen över tid.

Organisation för samverkan

Samverkan ställer stora krav på både organisering, tid och resurser. Den rådande funktionsindelningen (med en hög specialiseringsgrad) menar flera deltagare leder till att samarbete och samsyn försvåras och att ansvarsfördelningen blir otydlig.

Jag är jättesjälvkritisk kring detta. Jag tycker att det är, som socialtjänsten jobbar idag så har vi ofta, även om vi kanske tror det... inte barns bästa för ögonen. Jag tycker inte det. Även på barn och familj så tycker jag inte att man har det, nej men faktiskt, jag är väldigt kritisk.

Är det deras ansvar eller är det vårt ansvar, eller är det allas ansvar? Alltså det blir tyvärr lite vi och dom ibland.

Man efterlyser generellt en tätare samverkan mellan socialsekreterare som arbetar med utredningar och de som arbetar som behandlare. En lösning kan även här vara att skapa gemensamma team runt familjerna, för att säkra kompetens och kontinuitet. Ungdomsgruppen talar mycket om möjligheten och behovet av att återerövra det sociala arbetet – att vara en socialarbetare som arbetar med både utredning och insatser. Där är man överens om vikten av att ”man faktiskt får vara med och se när det händer” och ”när det vänder” i familjerna. Det framhålls att om möjligheten finns att arbeta med både och, är det troligare att man stannar kvar längre i arbetet som socialsekreterare, vilket i sin tur leder till att personalomsättningen minskar.

Synen på barnperspektivet, synen på varandras barnperspektiv och synen på samverkan mellan olika enheter beskrivs i en av fokusgrupperna som lite av en gerillaverksamhet, när stödet inte alltid finns formulerat från ledningen i organisationen/förvaltningen.

Man slåss på golvet, sliter och försöker komma med förslag. Men jag känner igen det där med, man kommer inte in i de andra enheterna, för där är det liksom lite täta skott. Och då måste det liksom vara uppifrån och sippra neråt.

Lokaliseringen av verksamheten och dess betydelse tas också upp och beskrivs av grupperna både som ett hinder och som en möjlighet för samverkan. Deltagare från mindre kommuner uppfattar det som lättare med den interna samverkan än deltagarna från de större kommunerna. Att sitta i

samma hus eller på samma ställe ger flera möjligheter till spontant samarbete. Det underlättar arbetet om man kan träffas fysiskt; att ha ett ansikte på den man ska samarbeta med och lära känna varandra. Det blir genast svårare om man sitter på geografiskt skilda platser och tvingas till samarbete via telefon- eller mailkontakter. Missbruk/socialpsykiatrigruppen beskrev hur ”trappan” blev ett hinder, hur man efter att ha flyttat en våning plötsligt fick ett närmare samarbete med de som arbetar på samma ”nya” våningsplan och samtidigt miste det nära samarbete man tidigare hade haft med de som befann sig nära före flytten. ”Trappan” blev en symbol för att var man sitter i förhållande till varandra påverkar hur och med vem eller vilka man samverkar.

*Och då pratar vi om en trappa, vi behöver inte ens gå ut. Vad kan det vara?
20-25 trappsteg... trappor är ett hinder.*

Önskebilder

Fokusgrupperna ger uttryck för flera olika tankar och visioner när de får frågan: hur vill ni att det ska se ut, om ni finge önsketänka gällande barnperspektivet? Under den här sista rubriken i resultatredovisningen har vi valt att presentera dessa önskebilder utifrån var och ett av de fyra fokusguppssamtalen.

Försörjningsstödsgruppen uttrycker samfällt att det borde finnas bostäder och arbeten åt alla; som en bas för barnperspektivet att utgå ifrån. Ett stort och gott nätverk är också en viktig förutsättning för barnperspektivet. Ett annat önskemål från gruppen är att försörjningsstöd ska kunna få tillgodoräknas och likställas med inkomst, så att familjer med försörjningsstöd kan ges möjlighet att få egna hyreskontrakt och att personer med skulder eller betalningsanmärkningar också i högre utsträckning kunde godkännas som hyresgäster. Bostad och arbete åt de vuxna är grunden för att vara en bra förälder och ett gott föredöme för sina barn, menar försörjningsstödsgruppen.

Samhället ska ju... se till att dom vuxna får möjlighet att ta hand om, vara bra mammor och pappor. Och då är ju jobb superviktigt. Ja, och bostad. Att till exempel försörjningsstöd kan godkännas som inkomst.

Ett uttalat och gemensamt synsätt på barnperspektivet, i försörjningsstödsgruppen, är också en möjlighet för att underlätta samverkan mellan enheterna inom socialtjänsten.

Barnperspektiv – tänker jag också det är det här: vi ska kunna jobba alla handläggare med handläggare, tillsammans, hålla linjen tillsammans.

Fokusgruppen barn önskar att behoven fick styra istället för den ofta kortsiktiga budgeten för varje kommun och varje liten enhet. Skolan borde ha mera pengar, bättre beredskap och större resurser för att anpassa verksamheten för varje barn. Det ska inte behövas stora utredningar för biståndsbedömningar av särskilda behov och av var kostnadsansvaret ska ligga, tycker gruppen. Man anser att samhället som helhet skulle kunna vara mer frikostigt med pengar till barn med särskilda behov i deras naturliga miljö; att det till exempel skulle finnas mycket mera pengar och resurser i förskolan och skolan för tidiga, förebyggande insatser för alla barn och att det skulle finnas en särskild märkt påse med väl tilltagna pengar till de mest utsatta barnen, som inte styrs av de olika enheternas, förvaltningarnas eller kommunernas budgetar. En hel del insatser, anser barngruppen, skulle vara mer generella och rikta sig till alla barn. Alla barn har rätt till en bra skola och skolans ansvar är att anpassa förutsättningarna för varje barn.

Det är mycket budgetfrågor som jag tycker det stupar på när det handlar om hur man beaktar barnperspektivet och det skulle man ju, om man fick önska, att det skulle kunna regleras på nåt annat sätt.

Gruppen menar också att man inför alla beslut borde bedöma de konsekvenser beslutet har för de berörda barnen.

Om man ska beakta barnperspektivet, så skulle man ju i alla beslut egentligen ha konsekvensanalys på just barnperspektivet. Hur är det beaktat?

Missbruk/socialpsykiatrigruppen önskar att det fanns mer erfarenheter från andra områden i respektive enheter. Det är viktigt, menar man, att ordentligt anstränga sig för att rekrytera personer som också har arbetat med vuxna inom missbruk eller försörjningsstöd på barnenheterna, för att bredda kompetensen. Gruppen anser att barn- och familjeenheterna borde vara bättre på att uttrycka önskemål om samarbete och att efterfråga det i större utsträckning. Barn- och familjeenheterna skulle till exempel betydligt oftare kunna ta in personal från vuxensidan som medhandläggare eller konsulter i enskilda ärenden.

Ja, jag tänker att de (barn och familj) generellt, mycket oftare skulle kunna plocka in oss för, i informationssamtal... både gentemot föräldrar, men även kanske när det finns barn med... Därför att vi sitter inne med lite olika kunskaper, vi sitter med lite olika möjligheter att svara på vissa saker... och kanske har lättare att prata om vissa saker, tror jag.

En tydlig inriktning för hela socialtjänstverksamheten när det gäller barnperspektivet efterlyses också från gruppen för missbruk/socialpsykiatri,

en policy som man tror skulle underlätta samsynen och samarbetet mellan olika enheter.

Där skulle jag verkligen vilja ha ett perspektiv för hela socialkontoret. Vad vill vi med barnen och vad är barnperspektiv för oss och hur ska vi jobba med det och hur ska vi faktiskt prioritera det?

Man lägger högst upp en värdering; vad vi ska stå för med vårt sociala arbete i den här kommunen, vad är medborgarna värda? Och där tänker jag att om de, ledningen inte ställer sig upp och talar om, att det här står vi för, och också liksom försöker sprida det nedåt, så blir det väldigt svårt.

Fokusgruppen ungdom önskar att samhället skulle hjälpa barnen och ungdomarna tidigt och förebyggande, så de inte alls behöver komma in i socialtjänsten. Gruppen menar att de generella insatserna borde vara mer välutbyggda och lättillgängliga och finnas i miljöer där alla barn och ungdomar finns naturligt.

Då tycker jag, att kan man hjälpa de här barnen tidigt, så ska de inte in i socialtjänsten.

Det är bara när de generella insatserna inte fungerar, det är då vi ska komma in.

Ungdomsgruppen betonar särskilt att insatser borde ske via skolans ordinarie verksamheter och via de gängse fritidsverksamheterna, men även att det behövs en god information och tillgång till olika öppenvårdsverksamheter och ungdomsmottagningar som erbjuder enkla möjligheter till både enskilda kontakter, familjekontakter och till olika gruppverksamheter.

Ja, in på normalarenorna som barnen är på, det är jätteviktigt.

Det finns ju olika arenor som kan ge mer – än när socialsekreteraren sitter och försöker – direkt med ett barn.

Sammanfattande reflektioner – fokusgrupper

I den här delen av resultatkapitlet har vi presenterat resultatet från fokusgruppsintervjuerna. I denna sammanfattande och mer analyserande del av kapitlet kommer vi att lyfta upp och resonera kring några av de mest centrala resultaten. I viss mån knyter vi också an resultaten till den tidigare forskning och de teoretiska perspektiv som har presenterats i bakgrundsdel.

I materialet har vi kunnat urskilja tre olika huvudområden som står i fokus när deltagarna resonerar kring vad ett barnperspektiv innebär i socialtjänstens arbete. Det handlar om *barns rätt till välfärd*, *barns rätt till fungerande relationer* och *barns rätt till delaktighet*. Alla fokusgrupperna har på något sätt berört alla dessa områden, men tyngdpunkten har sett olika ut i de olika fokusgruppsintervjuerna.

I försörjningsstödsgruppen betonades framförallt vikten av att ge föräldrar (och därigenom deras barn) tillgång till arbete och bostad. Detta handlar delvis om att förbättra barnens materiella och ekonomiska situation, delvis handlar det om en strävan efter normalitet i barnens liv. Denna strävan efter normalitet tog sig flera uttryck; att arbetande föräldrar utgör bättre förebilder för barnen; att en ordnad ekonomi ger större utrymme för att göra samma saker som andra barn (till exempel fritidsaktiviteter); att äldre barn genom eget feriearbete får samma typ av arbetserfarenheter som andra ungdomar, och därmed även ett mer likvärdigt utgångsläge på arbetsmarknaden.

I missbruk/socialpsykiatrigruppen la man stor vikt vid relationen mellan barn och deras föräldrar. Här betonades barnets rätt till sina föräldrar både ur ett kortare tidsperspektiv (här-och-nu) och ur ett längre tidsperspektiv (även om det för närvarande inte är möjligt med kontakt mellan barn och en förälder ska förutsättningarna för kontakt i framtiden finnas kvar). Här betonades också vikten av att stötta barnet i den erfarenhet det innebär att vara barn till en missbrukande eller psykisk sjuk förälder. I relation till detta diskuterades även barnens delaktighet i det arbete som socialtjänsten bedriver; om vikten av att prata med barnen, att informera dem om vad som händer runt föräldern och att stötta dem i deras känslor och tankar kring föräldern och den situation som de befinner sig i.

Barn- och ungdomsgrupperna var de grupper som i störst utsträckning fokuserade på barns delaktighet som ett uttryck för barnperspektiv. Det handlade framförallt om delaktighet genom att samtala med barnen (för att informera eller för att ge ökat inflytande) men till viss del även om att anpassa den fysiska miljön för att göra den mer inbjudande för barn och unga, eller att skapa en ökad delaktighet i den dokumentation som görs. I

den grupp som framförallt var riktad mot yngre barn var detta särskilt tydligt; här framstod barnperspektiv nästan som synonymt med barns delaktighet. I den grupp som framförallt var riktad mot ungdomar rörde sig diskussionen också mycket kring barnperspektivet i relation till barnets ålder; om hur kraven på delaktighet och inflytande skiljer sig åt mellan ett yngre barn och ett barn i äldre tonåren, men också om hur graden av självständighet skiljer sig åt mellan olika åldrar och vad detta får för konsekvenser bland annat när det gäller att hantera relationen mellan barn och deras föräldrar. I ungdomsgruppen (liksom i missbruk/socialpsykiatrigruppen) talades det också mycket om betydelsen av de ungas nätverk och relationer, men här framförallt riktad mot de relationer som ungdomen själv lyfte upp som viktiga.

Vem är barnet i barnperspektivet?

I flera fokusgruppssamtal var det tydligt att deltagarnas tankar om åldersgränser när det gäller barn och barnperspektiv kunde vara flytande. Exempelvis rörde olika idéer om vad ett barnperspektiv innebar beroende på om det gällde yngre eller äldre barn. Ibland var detta något som man uttryckligen förde ett resonemang omkring, ibland något som framgick i och med att man exempelvis diskuterade insatser för unga vuxna som en del i sitt barnperspektivarbete.

Flera grupper lyfte också upp en påtaglig gränsdragningsproblematik kring 18-årsdagen som en övergång från barn till vuxen. Deltagarna i gruppen missbruk/socialpsykiatri beskrev hur de arbetar med familjebehandling och att ”barnet” i dessa sammanhang ibland kan vara deras vuxna klienter (alltså individer över 18 år med eget missbruk eller socialpsykiatrisk problematik). I dessa fall plockas klientens föräldrar in i familjebehandlingsarbetet och arbetet sker således med utgångspunkt i de ”vuxna” klienternas position som barn i relation till sina föräldrar. Här synliggörs framförallt gränsdragningsproblematiken mellan ungdomar och unga vuxna – när slutar man att vara barn? Denna gränsdragningsproblematik diskuterades även i försörjningsstödsgruppen och i ungdomsgruppen. I försörjningsstödsgruppen diskuterades kommunernas särskilda satsningar för att stötta unga vuxna till sysselsättning och bostad. Detta lyftes upp som ett exempel på det praktiska arbetet med ett barnperspektiv; här var det alltså återigen de unga vuxna som tillskrevs en barnposition.

Ett resonemang som var centralt i gruppen för missbruk/socialpsykiatri var barnens (de som nu var under 18 år) rätt till en framtida livslång relation till sina föräldrar. Här handlar det om ett livslångt barnperspektiv – och återigen om hur man även som vuxen fortfarande också innehar positionen

av att vara någons barn. Utifrån ett sådant resonemang betonades hur ett barnperspektiv också handlar om att arbeta långsiktigt för att barnen till deras klienter även i framtiden ska kunna upprätthålla (eller ha möjlighet att återuppta) en positiv relation till sina föräldrar. Att på detta sätt uttryckligen arbeta utifrån ett livslångt perspektiv på barnens relationer kan förstås som ett uttryck för promotion – det ”P” som enligt Rasmusson (2006) handlar om att arbeta för barnens hälsa och välmående på lång sikt. Tittar vi på resonemanget ur ett barndomssociologiskt perspektiv kan det också förstås som ett sätt att lägga fokus på barnet som blivande vuxen (snarare än på barnets varande i tillvaron här-och-nu). Samtidigt är det i flera delar av fokusgruppsamtalen tydligt att deltagarna även lägger stor vikt vid barnets delaktighet här-och-nu, bland annat när det gäller deras möjligheter att (som barn) förstå den verklighet de lever i. På senare år har flera barndomssociologiska tänkare också kommit att ifrågasätta den motsättning som har lyfts upp mellan (vuxnas) fokus antingen på barns varande *eller* blivande (se t.ex. Lee; 2001; Närvinen & Näsman, 2004; Uprichard; 2008). De menar att barn (och vuxna) alltid måste betraktas som både varande och blivande och att dessa dimensioner inte går att skilja åt; i varandet här-och-nu ryms också en erfarenhet av vem jag i framtiden kommer att bli. Kanske är det denna sammanflätning av varande och blivande som tar sig uttryck i missbruk/socialpsykiatrigruppens resonemang kring barnets behov av både nutida och framtida relationer.

I några grupper fördes även resonemang kring den ibland problematiska gränsdragningen mellan barn och ungdomar; på samma sätt som det kan vara problematiskt att betrakta alla över 18 år som vuxna kan det också vara problematiskt att betrakta alla under 18 år som barn. I försörjningsstödsgruppen beskriver deltagarna hur yngre barn kan behöva skyddas från delaktighet medan det för äldre barn istället kan vara viktigt att ta ett delansvar för familjens ekonomi. I ungdomsgruppen fördes en diskussion om gränslandet barn/ungdom/vuxen i relation till barns rätt till inflytande och medbestämmande utifrån mognad. Denna gränsdragning – och svårigheten att för den enskilde socialsekreteraren att själv bedöma den ungas grad av mognad – är något som även tas upp i flera av de texter om barnperspektivet som presenteras i den här rapportens bakgrundsdel (se t.ex. Hultman, 2012; Rasmusson, 2003, 2006). Rasmusson (2006) betonar att denna avvägning kring barns mognad är ett dilemma som direkt går att härleda till artikel 12:1 i barnkonventionen, vilken lyder:

Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid

barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad (Unicef, 2009, s. 18).

Barnkonventionen kan därmed i denna fråga anses ge en tämligen otydlig vägledning för de handläggare som har att bedöma i vilken grad den unga (som klient inom den sociala barnvården) ska beredas inflytande över de beslut som fattas.

Ungdomsgruppen lyfter även ett resonemang kring var gränsen går för föräldrars rätt till information och medbestämmande när det gäller beslut som rör den unga. Även detta kan knytas an till de resonemang som förs i tidigare forskning om krocken mellan barns rätt och föräldrars rätt, där bland annat Pernilla Leviner (2012) menar att föräldrarätten i många fall tenderar att väga orimligt tungt i det barnavårdssystem som råder i Sverige idag; med ett utredningsarbete som (enligt föräldrastödsprincipen) syftar till att nå samförstånd med barnets vårdnadshavare, riskerar samtidigt barnens behov av skydd att hamna i skymundan (a.a.).

Att arbeta med de vuxna och att arbeta med barnen

I fokusgruppsintervjuerna blev det tydligt hur de olika professionerna arbetar för ett barnperspektiv utifrån olika utgångspunkter och förutsättningar. Detta avspeglas delvis i de olika utgångspunkter för barnperspektivarbetet som vi tidigare har presenterat (med fokus på välfärd, relationer eller delaktighet). Det avspeglas också i huruvida de olika professionerna i första hand arbetar gentemot vuxna eller mer direkt gentemot barn och ungdomar.

Vi har tidigare beskrivit hur det både i ungdomsgruppen och i missbruk/socialpsykiatrigruppen läggs stor vikt vid de ungas relationer. Det finns dock en tydlig skillnad mellan grupperna, en skillnad som kan förstås just utifrån huruvida det är barnen eller deras föräldrar som står i fokus för gruppernas arbete. I missbruk/socialpsykiatrigruppen riktades det relationsorienterade förändringsarbetet mot föräldern, med syftet att nå en förändrad (och förbättrad) föräldra-barnrelation. I det relationsorienterade arbetet med ungdomar betonades istället vikten av att lyfta in det nätverk och de relationer som ungdomarna själva lyfte upp som viktiga. Det relationsorienterade arbetet riktades här direkt mot ungdomen och med utgångspunkt från detta kunde man sedan fokusera på betydelsefulla relationer (till exempel genom nätverkskartor). Knyter vi dessa skillnader till den begreppsdiskussion om barnperspektivet som presenterades i bakgrunden, ter det sig alltså som att ungdomsgruppen har ett tydligare fokus på barnets (eller ungdomens) eget perspektiv på sin situation, medan missbruk/-socialpsykiatri snarare tar sin utgångspunkt i ett barnperspektiv betraktat

utifrån de vuxnas position (jmf Halldén, 2003). Det är dock viktigt att betona att förutsättningarna för de olika verksamhetsområdena också skiljer sig åt på så sätt att de som arbetar på en ungdomsenhet också har ungdomar som sina direkta klienter, medan klienterna för de som arbetar med missbruk och/eller socialpsykiatri snarare utgörs av de ungas föräldrar. Olika förutsättningar i arbetet tycks således kunna få konsekvenser för hur man som professionell socialarbetare resonerar kring barnperspektivet, både när det gäller begreppets innebörd och dess praktiska tillämpning.

I grupperna försörjningsstöd samt missbruk/socialpsykiatri var det alltså tydligt att de möjliga insatser som diskuteras för att uppnå ett barnperspektiv i första hand riktades mot vuxna; man nådde barnen genom föräldrarna. Även i de övriga grupperna (barn och ungdom) fördes dock ett resonemang om hur möjligheten att arbeta med barnen i många fall är avhängig de vuxnas (föräldrarnas) medgivande. Detta tycks till viss del modifieras av barnets ålder; i ungdomsgruppen fördes exempelvis ett resonemang om i vilken utsträckning och i vilken ålder det är okej att arbeta med barnen/ungdomarna utan föräldrars medgivande eller vetskap.

I missbruk/socialpsykiatrigruppen beskrevs hur man också kunde nå barnen via skola och fritidshem, exempelvis för att bjuda in dem till samtalsgrupper för barn med missbruk eller psykisk sjukdom i familjen. Detta kan eventuellt ses som en strategi för att komma runt detta med att barnens delaktighet måste gå via föräldrarna; även här behöver föräldrarna visserligen lämna sitt medgivande till barnens deltagande, men detta kan i bästa fall upplevas som lättare och mer avdramatiserat när initiativet till samtalsgruppen kommer via någon av de institutioner där barnet eller ungdomen vistas även till vardags.

Med tonvikt på samverkan

Alla grupper lyfte genomgående upp betydelsen av samverkan som en viktig förutsättning för ett lyckat barnperspektivarbete, något som även har betonats i tidigare forskning (se t.ex. Hult, 2010). Missbruk/socialpsykiatri och försörjningsstöd pratade framförallt om samverkan och samarbete mellan olika enheter inom socialförvaltningen. Barngruppen och ungdomsgruppen pratade också om samverkan mellan socialtjänst och skola samt mellan olika kommuner (till exempel när det gäller placerade barn).

Fokusgruppernas diskussioner om samverkan kom i hög grad att handla om hur förutsättningarna för samverkan ser ut i praktiken. Organisatoriska förutsättningar var de som betonades mest; stuprörsorganisationen beskrevs som ett hinder eftersom det ansågs leda till större fokus på vem som gör

vad (vem som betalar, vem som dokumenterar, etc.) än på vad som bör göras. Just vad som bör göras beskrevs ofta som ganska lätt att komma överens om; det gemensamma samtalet framhölls alltså snarare som en möjlighet för samverkan än som ett hinder. Denna bild stämmer överens med vad som framkommit i Birgitta Hults (2010) studie om barnperspektiv i socialtjänstens missbruksarbete. Hennes resultat visar att behovet av samverkan uppfattas som mindre i den organisation där missbrukande föräldrar och deras barn handläggs vid samma enhet, eftersom det där redan finns tydliga ramar för hur samarbetet ska gå till. Istället är det i den mer specialiserade organisationen (där arbetet är uppdelat i en vuxenenhet och en barn- och familjeenhet) som behovet av samverkan upplevs som störst (a.a.).

Samtidigt är det viktigt att betona att även om den dominerande rösten i fokusgrupperna framhöll stuprörsorganisationen som ett problem, så fanns det även röster som pekade på svårigheter som har uppstått i situationer där man inte har arbetat specialiserat (eller där personer med olika specialisering har förväntats samarbeta väldigt nära tillsammans); här beskrevs bland annat samarbetssvårigheter som hängde samman med olika perspektiv på den problematik som man tillsammans ska försöka lösa. Detta visar alltså hur det gemensamma samtalet (i vissa situationer) även kan skapa svårigheter.

Barnperspektivet och de tre P:na

I bakgrunden presenterades en matris över de tre P:na i barnkonventionen. På nästa sida har vi gjort en schematisk beskrivning av hur innehållet i de tre P:na har behandlats i de olika fokusgruppsintervjuerna. Därefter följer ett mer utvidgat resonemang kring fokusgruppsamtalen i relation till de tre P:na.

Figur 2. De tre P:na i fokusgruppssamtalen

Fokusgrupper	Participation (delaktighet)	Protection (skydd)	Provision (tillhandahållande)
Barn	Delaktighet genom samtal (information och inflytande) Delaktighet i dokumentationen Delaktighet i den fysiska miljön		Rätt till social trygghet (genom tidiga generella insatser i skolan)
Ungdom	Delaktighet genom inflytande över nätverksarbete Delaktighet i den fysiska miljön	Skydd mot föräldrars insyn	Rätt till social trygghet (genom tidiga generella insatser i skolan) Rätt till social trygghet (genom nätverk och relationer)
Försörjningsstöd	Delaktighet i ekonomiskt ansvar Indirekt delaktighet (genom stöd till föräldrar)	Skydd från delaktighet i ansvar Skydd från föräldrars ansvarsbrister	Rätt till bostad och ekonomisk trygghet Rätt till social trygghet (genom goda förebilder)
Missbruk/ Socialpsykiatri	Delaktighet genom samtal (barn som anhöriga) Indirekt delaktighet (genom stöd till föräldrar)	Långsiktigt relationsperspektiv som kontrast till kortsiktigt skyddsperspektiv	Rätt till social trygghet (genom nära relationer)

Participation representerades tydligt i temat om *barns delaktighet*. Allra tydligast manifesterade sig detta tema i barngruppen, men det fanns rikligt representerat i alla grupper. I materialet går det att urskilja flera olika typer av delaktighet eller (om man så vill) olika medel för att skapa delaktighet. Det som stod i fokus för resonemangen kring delaktighet var i vilken mån

och på vilket sätt man pratade med barnen, det vill säga *barnens delaktighet genom samtal*. I relation till detta fördes även en diskussion kring syftet att prata med barnen. Några röster lyfte fram vikten av att informera barn (om varför de eller deras föräldrar hade kontakt med socialtjänsten, om de beslut som fattades, om vad aktuella utredningar och insatser kunde innebära för dem och deras närstående). Andra röster lyfte upp betydelsen av att ge barnen en möjlighet till reellt inflytande över beslutsprocessen i frågor som berörde deras livssituation.

Utöver delaktighet genom samtal diskuterades även barns *delaktighet genom dokumentationen* och deras *delaktighet genom den fysiska miljön*. Dessa aspekter berördes framförallt i barn- och ungdomsgrupperna. När det gäller dokumentationen framhölls dels vikten av att barnet under ärendets gång skulle få möjlighet till inflytande över vad som skrivs (exempelvis vad som lyfts upp som centralt i de samtal där barnet har deltagit), dels betonades vikten av att utforma dokumentationen så att barnet i framtiden skulle kunna känna igen sig (om de så småningom skulle komma att läsa sina egna akter). När det gäller delaktighet i den fysiska miljön fördes diskussioner om hur socialtjänstens möteslokaler kunde anpassas för att vara mer inbjudande för olika åldersgrupper. Här lyftes också upp exempel på hur handläggare ibland har valt att ha barn- eller ungdomssamtal i andra lokaler som är mer anpassade för barnsamtal (till exempel i ett barnhus) eller i offentligheten (till exempel på ett café).

I delaktighetstemat rymdes också vissa aspekter av promotion i det att delaktighet kopplades samman med information och inflytande; något som i sin tur kan stärka barns möjligheter till självbestämmande och till medvetenhet om sin livssituation, sina rättigheter och sina möjligheter. Här bör även nämnas det som vi i den här rapporten har kommit att kalla för en *indirekt delaktighet*, nämligen de fall där handläggarna inte träffar barnen direkt, men där de (via de kanaler de har till sitt förfogande) ändå arbetar för att utöka barnens delaktighet i de sammanhang där barnen vistas i sin vardag. Det kan exempelvis handla om att, genom samtal med barnets föräldrar, skapa ett ökat delaktighetsutrymme för barnet i den egna familjen.

Provision representerades tydligt i det tema som handlade om ett barnperspektivarbete med fokus på *barns välfärd*. Provision kom till uttryck framförallt i de välfärdsresurser som betonades så starkt i försörjningsstödsgruppen (arbete och bostad) samt i det praktiska arbete som beskrevs i denna grupp, där fokus också låg på möjligheter till arbete och bostad. Målet med barnperspektivet handlade här om att ge barnen möjligheter till den typ av välfärdsresurser som en ”normal” barndom i

Sverige kan förväntas innehålla (i form av bostad, ordnad ekonomi, arbetande föräldrar, fritidssysselsättningar och semesterresor). Provision tog sig också uttryck i barngruppens önskebilder, där de beskrev att de ville se en skola med starka ekonomiska resurser och med möjligheter att anpassa skolvardagen och undervisningen utifrån varje elev, samt i deras önskan om att kunna ösa pengar över de utsatta barnen. Även ungdomsgruppen betonade skolans viktiga roll och behov av resurser för att i så hög grad som möjligt kunna möta barns behov inom ramen för den normalarena där de befinner sig till vardags.

I arbetet för välfärd fanns också aspekter av både prevention och promotion representerade. Prevention tog sig uttryck i den generella välfärd som försörjningsstödsgruppen pratade om där de exempelvis lyfte fram hur alla barn ska ha rätt till busskort (för ökad rörelsefrihet och möjlighet att delta i ett normaliserat socialt liv). Det avspeglades också i kommunernas satsningar på feriearbete för alla ungdomar i kommunen (också det en generell välfärdsinsats). Det synliggjordes också i barngruppens och ungdomsgruppens önskan om en resursstark skola som kan ösa resurser på sina elever utan individuell behovsprövning. Promotion fanns representerat i resonemangen om att hjälpa föräldrar att vara bättre förebilder för sina barn (bland annat genom daglig sysselsättning eller arbete) för att på så sätt ge barnen bättre förutsättningar i framtiden. Det syntes också i resonemangen om att barn med ökad ålder behöver lära sig att ta större ansvar för sin egen ekonomi och att genom feriearbete få bättre försprång på arbetsmarknaden; allt detta kan sägas handla om att bädda för ett skydd mot framtida marginalisering i samhället. Promotion kom också till uttryck i försörjningsstödsgruppens diskussioner om vikten av att förmedla kunskap och kompetens till både föräldrar och barn, där målet beskrevs som att familjerna (och i förlängningen barnen) skulle ges möjlighet att stå på egna ben med egen bostad och egen försörjning.

Protection är det ”p” som har berörts allra minst i alla fyra fokusgrupper. I ungdomsgruppen fanns skyddsperspektivet med i ett resonemang om barns rätt till skydd mot föräldrars insyn. Detta relaterades framförallt till en diskussion om barn och unga som lever i en hederskontext och som inom ramen för detta är utsatta för hot eller våld. I missbruk/socialpsykiatrigruppen nämndes skyddsperspektivet som en central del i barn- och familjeenheternas arbete; det lyftes alltså inte upp som ett exempel på deras eget arbete utan snarare som en kontrast till det ”långsiktiga relationsperspektiv” som de beskrev att de själva arbetar utifrån. Försörjningsstödsgruppen var den grupp som kanske tydligast betonade barns behov av skydd, dels i resonemanget kring att barnen bör skyddas mot ett alltför stort

ansvar i familjens ekonomi, dels i ett resonemang kring hur vissa föräldrar, genom att konsekvent använda barnen som en sista utväg till ekonomiskt stöd från socialtjänsten, på så sätt brister i sitt föräldraskap. I barngruppens diskussioner om barnperspektivet fördes det inga resonemang om barns skydd.

Som vi tidigare har nämnt var participation det ”p” som stack ut som mest centralt i hela fokusgruppsmaterialet samtidigt som protection alltså i stor utsträckning var frånvarande. Vi kan också se att barngruppen (där barnskyddsperspektivet inte nämndes alls) samtidigt var den grupp där barns delaktighet (participation) allra tydligast stod i fokus under samtalet. I materialet finns inga tydliga svar på vad det här mönstret kan bero på och våra tolkningar måste därför göras med försiktighet. Ser vi på detta mönster i ljuset av tidigare forskning skulle det möjligtvis kunna tolkas som uttryck för de spänningar som har lyfts upp just mellan perspektiven protection och participation (se Rasmusson, 2006). Ett vidare resonemang kring olika sätt att försöka förstå dessa mönster kommer att föras i nästa kapitel som utgör rapportens slutdiskussion.

Temat kring *barns relationer* har inte en lika tydlig motsvarighet i de tre P:na som delaktighetstemat eller temat om barns välfärd. Inom ramen för relationstemat ryms dock flera paralleller till participation; det handlar till exempel om barns delaktighet i familjen och i de relationer som är avgörande för deras vardag och framtid, eller om den indirekta delaktighet som arbetet med barnens föräldrar kan föra med sig. Även provision fanns representerat i relationstemat, genom den vikt som i samtalen lades vid barns behov av nära relationer. Som vi tidigare har nämnt rymdes också ett visst mått av promotion i den betoning på att skapa livslånga positiva relationer, som framförallt missbruk/socialpsykiatrigruppen beskrev att de arbetar för.

DISKUSSION

I denna rapport har vi belyst barnperspektivet i det sociala arbetet utifrån flera olika infallsvinklar; dels har vi gjort en genomgång av forskningsläget och den vetenskapliga diskussionen kring barnperspektivbegreppet (med fokus på socialtjänstens arbete); dels har vi genomfört granskningar av hur barnperspektivet beskrivs och behandlas i FoU-Nordvästs forskningsrapporter och i styrdokument och hemsidor från nordvästkommunerna; dels har vi (genom fokusgruppsintervjuer) studerat hur enhetschefer för olika verksamhetsområden inom socialtjänsten beskriver och resonerar kring det pågående barnperspektivarbetet.

Vilka slutsatser kan vi dra av det som har presenterats i rapporten? Hur förhåller sig resultaten från våra empiriska studier till tidigare forskning? Hur kan resultaten från rapporten förstås i relation till det praktiska sociala arbetet och hur kan denna kunskap på ett konstruktivt sätt tas tillvara? Vilka frågor har vi besvarat och vilka nya frågor har väckts? Detta är teman som ska diskuteras här – i rapportens avslutande del.

Inledningsvis presenteras och diskuteras rapportens resultat i belysning av ”de tre P:na” – den teoretiska tankemodell som har utgjort vårt viktigaste analysverktyg. Därefter ägnas ett särskilt avsnitt åt de hinder och möjligheter för ett barnperspektivarbete som har synliggjorts i rapporten, inte minst med fokus på de praktiska lösningar som fokusgrupperna lyfter upp när det gäller att överkomma hinder och utnyttja möjligheter. Slutligen följer ett resonemang kring vårt arbete med rapporten och vad det kan föra vidare till.

Det bör återigen betonas att fokusgruppsintervjuerna utgör rapportens huvudsakliga material och fokusgruppsstudien kommer därmed att stå i centrum även i det här kapitlet. Resultaten från fokusgruppsintervjuerna kommer dock att relateras både till FoU-rapporterna och till policydokumenten, i den mån det finns beröringspunkter dem emellan.

Barnperspektivet i belysning av de tre P:na

I den här rapporten har vi genomgående belyst resultaten i relation till en teoretisk modell (de tre P:na) som kan användas för att beskriva innehållet i barnkonventionen. De tre P:na utgörs av *provision* (tillhandahållande av grundläggande behov), *protection* (skydd) samt *participation* (delaktighet). Till detta har Rasmusson (2003, 2006) fogat ytterligare två P:n; *prevention* (förebyggande arbete) och *promotion* (långsiktigt arbete för att stärka barns hälsa och levnadsvillkor). Fokus i analysen har legat på hur dessa P:n kan

hjälpa oss att få syn på de spänningar och den mångtydighet som ryms i barnperspektivbegreppet samt på hur dessa spänningar kommer till uttryck i vår empiri.

I rapportens första delstudie tittade vi på FoU-Nordvästs forskningsrapporter. Här fanns ett tydligt fokus på provision, något som kan förklaras av att rapporterna i stor utsträckning kartlägger, följer upp eller utvärderar kommunala verksamheter – blicken riktas då mot vilka grupper de aktuella verksamheterna når samt i vilken mån verksamheterna tillgodoser de berörda gruppernas grundläggande behov och rättigheter. I den mån begreppet barnperspektiv definieras i rapporterna ligger dessa definitioner dock snarast i linje med participation; ett barnperspektiv beskrivs här i termer av att på olika sätt synliggöra barnets röst eller att fungera som en motpol till ett familje- eller föräldraperspektiv.

I rapportens andra delstudie granskades styrdokument för de åtta nordvästkommunerna samt medborgarinformation på kommunernas hemsidor. I de kommunövergripande dokumenten fanns en stark betoning på provision, medan de förvaltningsövergripande och förvaltningsspecifika dokumenten snarare fokuserade på protection. De kommunövergripande dokumenten rörde sig oftast på en mer övergripande nivå, med fokus på barnperspektivet som en gemensam värdegrund för det kommunala arbetet. Definitionerna av vad ett barnperspektiv innebär var i dessa dokument ofta ganska otydliga, men en nära koppling gjordes till barnkonventionen och till mer generella frågor om barns rättigheter och barns uppväxtvillkor (vilket också stämmer väl överens med betoningen på provision). De förvaltningsövergripande och förvaltningsspecifika dokumenten var mer praktiktäna till sin karaktär och kunde bland annat innehålla riktlinjer för handläggning och dokumentation inom socialtjänsten. Att dessa dokument har ett tydligare fokus på protection ter sig också rimligt med tanke på att de är mer direkt knutna till socialtjänstens arbete. I kommunernas medborgarinformation på hemsidorna användes ofta ett direkt tilltal till barn och deras föräldrar, något som kan sägas uppmana barnen (som medborgare) till delaktighet. Här ligger fokus således på participation.

I rapportens tredje och mest omfattande delstudie genomfördes fokusgruppsintervjuer med enhetschefer (eller motsvarande) inom socialtjänsten i de åtta nordvästkommunerna. De olika p:na var olika centrala i de olika grupperna. Övergripande hade participation en central roll i alla grupper. Provision var också centralt, särskilt i försörjningsstödsgruppen. Protection var märkbart frånvarande under stora delar av fokusgruppsdiskussionerna; i

barngruppen nämndes inte frågan om barnskydd överhuvudtaget och i de övriga grupperna berördes frågan endast undantagsvis.

Två iakttagelser som vi särskilt vill uppehålla oss vid fortsättningsvis är dels den starka och centrala roll som barns delaktighet (participation) tillskrivs i fokusgruppernas diskussioner kring begreppet barnperspektiv, dels den påtagliga frånvaron i samma diskussion kring frågor om skydd av barn (protection).

Barnperspektiv och participation

Delaktighet är det begrepp som tydligast associeras med frågan om barnperspektiv, både i fokusgruppsintervjuerna och i vår genomgång av tidigare forskning. I FoU-rapporterna och i de kommunala dokumenten var delaktighetsperspektivet inte lika dominerande. Även i dessa texter kunde vi dock se, att i den mån som barnperspektivbegreppet definierades, så fanns i dessa definitioner ett visst fokus på just delaktighet; i FoU-rapporterna betonades synliggörandet av barns röster och i de kommunala dokumenten betonades vikten av att betrakta barn som egna subjekt med rätt till delaktighet och inflytande.

Barns delaktighet är någonting som betonas starkt även i barnkonventionen (se t.ex. Rasmusson, 2003, 2006). Både under fokusgruppsintervjuerna och i vår genomgång av tidigare forskning har vi stött på en delaktighetsmodell som har utvecklats av Harry Shier (2001), och som tar sin utgångspunkt i barnkonventionens texter. Modellen (i form av en stege för olika nivåer av delaktighet) erbjuder ett verktyg för att både kritiskt granska och vidareutveckla arbetet med barns delaktighet i den egna organisationen³⁶. I fokusgruppernas resonemang kring delaktighet betonades framförallt betydelsen av att samtala med barn. Samtalen kunde ske med olika syften; antingen för att informera barn (exempelvis om de beslut eller insatser som berör dem) eller för att lyssna till barns åsikter och erfarenheter (för att på så sätt även möjliggöra deras inflytande över beslutsfattandet). Shier menar att delaktighet, enligt barnkonventionens intentioner, innefattar minst att ”barns åsikter och synpunkter beaktas”. Detta utgör det tredje steget i delaktighetsstegen och det föregås av att ”barn blir lyssnade till” (steg 1) samt att ”barn får stöd i att uttrycka sina åsikter och synpunkter” (steg 2).

I fokusgruppssamtalen beskrevs just samtal för att informera barn som en viktig del av arbetet. Fokusgruppsdeltagarna framhöll betydelsen av att

---

³⁶ En kort presentation av modellen och dess fem steg för delaktighet ges i bakgrundskapitlet.

genom sådana samtal ge barnen en möjlighet att förstå vad som händer och varför, även när det gäller beslut och processer som i praktiken står utanför deras möjlighet att påverka. Hur kan detta förstås i relation till Shiers (2001) resonemang om att minimikravet för delaktighet är att inte bara informera, utan att också lyssna till och beakta barns åsikter och synpunkter? En tanke som väcks är att information till barn om sådant som är givet (omständigheter eller beslut som inte heller socialtjänstens handläggare har möjlighet att påverka) ändå kan bidra till att utvidga barnens möjligheter att hantera detta givna och därmed även uppnå ett ökat inflytande över sin livssituation. I socialtjänstens arbete (både med barnavårdsärenden och med ärenden kring vuxnas missbruk, psykiska ohälsa eller behov av försörjningsstöd) uppstår utan tvekan en mängd situationer där socialtjänstens handläggare inte har någon juridisk möjlighet att fatta beslut kring frågor som på olika sätt kan tänkas påverka barns liv. Skulle socialtjänstens uppdrag, ur ett delaktighetsperspektiv, i de här fallen kunna vara att istället skapa möjligheter för barn att finna strategier för att hantera de givna omständigheterna? Vid sidan om att informera barnen om rådande omständigheter skulle det i så fall vara viktigt att också försöka ta reda på vad barnen kan behöva för stöd och hjälp för att hantera den information som blir dem given och den situation som de står inför – detta kanske också kan betraktas som ett sätt att faktiskt beakta barns åsikter och synpunkter, i den mån det är möjligt utifrån rådande förutsättningar.

I den här rapportens bakgrundskapitel förs en diskussion om skillnaden mellan begreppen *barns perspektiv* (barns egna perspektiv på sin situation och sin omvärld) och *barnperspektiv* (vuxnas perspektiv på barn). Ofta framhålls en viss motsättning mellan dessa båda perspektiv, och det finns de som argumenterar för att ett ”riktigt” barnperspektiv alltid bör innehålla barns egna röster och erfarenheter (Halldén, 2003). Men behöver de båda perspektiven betraktas som varandras motsatser? I fokusgruppssamtalen blir det tydligt att förutsättningarna när det gäller att arbeta direkt med barn och ungdomar ser väldigt olika ut, framförallt beroende på om det är barnet/ungdomen eller om det är dess förälder som är ens klient. Både socialpsykiatri/missbruksgruppen och försörjningsstödsgruppen beskrev hur de försökte skaffa sig förståelse för barnens situation och barnens behov via samtal med föräldrarna och hur de även anpassade insatser och ekonomiskt bistånd utifrån den kunskap om barnen som de fick på detta sätt. I analysen av fokusgruppssamtalen har vi ställt oss frågan om ett sådant barnperspektivarbete, riktat mot föräldrarna, i viss mån kan betraktas som en form av *indirekt delaktighet* för barnen. Ett föräldrasamtal som fokuserar på barnets situation, barnets behov och (i den mån det är

möjligt) barnets önskemål, kanske i vissa fall kan vara så nära barnets delaktighet som handläggaren just då kan komma? Ur ett vidare perspektiv skulle ett föräldrasamtal, i sin förlängning, också kunna bidra till att utöka barnets möjligheter till delaktighet inom andra viktiga livsarenor; det kan exempelvis handla om att som socialarbetare samtala med en förälder om hur hen förhåller sig till barnet i vardagen, vilket inflytande barnet ges över beslut i familjen, eller vilket stöd barnet får i att hantera sin skolsituation. Med detta vill vi inte säga att en sådan indirekt form av delaktighet på något sätt skulle kunna ersätta en mer direkt delaktighet. I alla fokusgrupper uttrycktes också en tydlig strävan efter att på olika sätt göra barn och ungdomar mer direkt delaktiga i det arbete som bedrivs. Det resultatet i den här rapporten däremot indikerar är, att i de fall där direkta möten med barn av olika anledningar inte kommer till stånd, kan det fortfarande finnas andra vägar att gå för att stärka barns möjligheter till delaktighet och inflytande.

Participation versus Protection?

Protection – det skyddsperspektiv som kan förväntas utgöra en grundbult åtminstone i det sociala barnavårdsarbetet – var märkligt frånvarande i fokusgruppernas diskussioner kring barnperspektiv. Detta kan jämföras med de förvaltningsspecifika dokumenten (det vill säga socialförvaltningens styrdokument gentemot den kommunala socialtjänsten) där skyddsperspektivet snarast framstod som någonting överordnat. I empirin finns inga tydliga svar på vad skyddsperspektivets osynlighet kan bero på. En möjlig tolkning kan vara att skyddsperspektivet utgör en så pass central och grundläggande aspekt av socialtjänstens arbete med barn och ungdomar, att det i sig inte passerar som en aktuell fråga i den specifika diskussionen kring socialtjänstens barnperspektiv; om barnskyddet betraktas som själva grunden för arbetet så kommer barnperspektivdiskussionen kanske snarare att handla om vad ett barnperspektiv innebär i relation till (eller som en ytterligare dimension av) det konkreta barnskyddsarbetet. Detta var också den förklaring som lyftes upp av de fokusgruppsdeltagare som vi, efter studiens genomförande, träffade för en kort återföring av och diskussion kring resultaten. Barnskyddets centrala position stöds också av missbruk/socialpsykiatrigruppens beskrivning av ”det kortsiktiga skyddsperspektivet” som en grundbult för barn- och ungdomsgruppernas arbete. Även det faktum att de förvaltningsspecifika riktlinjerna har ett så tydligt fokus just på skydd av barn, skulle kunna tala för att detta perspektiv är att betrakta som någonting grundläggande som genomsyrar hela socialtjänstens verksamhet (och som kanske just därför i vissa fall förblir outtalat).

Tittar vi på vårt material i ljuset av tidigare forskning om barnperspektiv och om den sociala barnavården kan vi också se andra tolkningsmöjligheter. Som vi tidigare har nämnt kontrasteras frånvaron (nästintill) av ett skyddsperspektiv mot den samtidigt centrala närvaron av ett delaktighetsperspektiv; detta är ett mönster som blir synligt både i fokusgrupperna och i den forskningsöversikt om barnperspektivet som presenteras i bakgrunden. Faktum är att även vår samtalsguide under fokusgruppsintervjuerna i viss mån befäster denna ”delaktighetsdiskurs” i det att vi särskilt ställer en fråga om just delaktighet, men ingen motsvarande fråga om skydd eller om grundläggande välfärd. Barns delaktighet är naturligtvis en viktig aspekt av barnperspektivet, och den forskning som finns på området visar tydligt att vi på många sätt har en lång väg kvar när det gäller införlivandet av barns delaktighet i olika former av myndighetsarbete (se t.ex. Cederborg, 2012; Hultman, 2012, 2013). Samtidigt inställer sig frågan om detta fokus på delaktighet i viss mån riskerar att osynliggöra den lika viktiga skyddsaspekten? Bodil Rasmusson (2003, 2006) är en av dem som pekar på hur det i vissa fall kan uppstå ett spänningsförhållande och en motstridighet i synen på barn som å ena sidan objekt i behov av skydd (protection), å andra sidan subjekt med rätt till inflytande och delaktighet (participation). Barnkonventionen, liksom svensk lagstiftning, inrymmer båda dessa perspektiv på barn, något som bland annat synliggörs i betoningen av barns rätt till inflytande i förhållande till ålder och mognad (a.a.). Här kan vi således se en utmaning i att hitta arbetsformer och synsätt som sätter både barns rätt till delaktighet och barns rätt till skydd på agendan. Kanske skulle en aktiv och kontinuerlig diskussion kring innehållet i barnkonventionen kunna fungera som ett stöd i utarbetandet av förhållningssätt och arbetsformer som på ett tydligt sätt sammanför dessa båda aspekter av ett barnperspektiv i det praktiska arbetet.

Barnperspektivets förutsättningar

I fokusgrupperna fördes långa diskussioner kring hur förutsättningarna för ett barnperspektivarbete ser ut i praktiken. Det lyftes också upp flera exempel på praktiska lösningar för att överkomma de hinder och svårigheter som beskrevs. I detta avsnitt identifieras några av de aspekter kring barnperspektivets förutsättningar som särskilt betonades i fokusgruppsamtalen. Vi beskriver både de svårigheter och de lösningar som har synliggjorts.

Det som stod i fokus för diskussionerna om förutsättningar var möjligheterna till *samverkan*; dels mellan olika enheter inom socialtjänsten, dels mellan socialtjänsten och övriga aktörer kring barn och ungdomar så som skola,

polis etc. Diskussionerna kring samverkan var nära knutna till diskussionerna om socialtjänstens *organisering*, och framförallt till frågan om ”stuprörsorganisationer” med olika enheter som är specialiserade kring olika verksamhetsområden. Denna specialisering framhölls av många som ett hinder för barnperspektivarbetet då det ansågs försvåra möjligheterna till ett helhetsperspektiv kring utsatta familjer – här framstod just olika typer av samverkan mellan enheter som en lösning på hur barnperspektivarbetet kunde förbättras.

När det gäller *intern samverkan* (samverkan inom socialtjänsten) handlade lösningarna i de flesta fall om att överbrygga gränserna mellan olika enheter och arbetslag, företrädesvis genom olika varianter av enhetsövergripande team med handläggare från olika enheter som arbetar tillsammans kring en familj. En kommun hade skapat en gemensam mottagningsenhet för både missbruk, socialpsykiatri, försörjningsstöd och barn- och familj. Denna mottagningsenhet hade till uppgift att göra en första bedömning av ärendets problematik och komplexitet, för att sedan koppla in handläggare från lämpliga enheter för vidare utredning. En annan kommun hade skapat team där handläggare från utrednings- och behandlingsenheter arbetade tillsammans, för att på så sätt nå en större kontinuitet i arbetet kring varje specifik familj. Det lyftes också upp flera exempel på modeller för *extern samverkan* (samverkan mellan socialtjänsten och andra kommunala aktörer). En kommun hade ett formaliserat samarbete med det kommunala bostadsbolaget, där bostadsbolaget upplät försökslägenheter som efter en tid kunde övergå i förstahandskontrakt – även för personer med försörjningsstöd. Flera kommuner hade också mer eller mindre formaliserade samarbeten med andra aktörer kring barn och ungdomar; så som skola, fritids, polis och fältarbetare.

Samtidigt som dessa möjligheter till bättre samverkan lyftes upp som någonting positivt, betonades också svårigheter kring samverkan. En svårighet handlade om hur ett ökat samarbete samtidigt blottade skillnader i synsätt kring barnperspektivarbetet. Något som framkom tydligt under dessa diskussioner var att det efterslystes en tydligare ledning uppifrån just när det gällde att utveckla samverkansformer. Även här lyftes det visserligen upp konkreta exempel på hur man kunde hantera en bristande samsyn; bland annat beskrev fokusgrupperna hur de kunde arbeta med dessa frågor tillsammans genom gemensamma värderingsövningar och kurser. Man menade dock att initiativet till ökad samverkan och till utvecklingsarbete för ökad samsyn kring barnperspektivet måste komma från ledningsnivå och att det måste tydliggöras i hela organisationen att detta är prioriterade frågor. Här kan vara värt att notera att det även i de

kommunala styrdokumenterna låg en stor tonvikt på samverkan och helhetsperspektiv kring utsatta barn. I de kommunövergripande dokumenterna betonades utvecklandet av en samsyn kring barnperspektivet i alla kommunala verksamheter, medan betoningen i de förvaltnings-specifika och förvaltningsövergripande dokumenterna snarare låg på att utveckla former och strategier för samverkan kring enskilda barn i socialtjänstens arbete. Utifrån den bild som förmedlas i fokusgruppssamtalen tycks denna samverkansfokus på ledningsnivå dock inte vara tillräckligt tydligt förmedlad neråt i organisationen – här råder istället en uppfattning om bristande ledning i dessa frågor.

En annan aspekt som ansågs påverka förutsättningarna för ett lyckat barnperspektivarbete var tillgången till *resurser*. Det talades om resurser ur två olika perspektiv (eller om två olika typer av resurser). Dels handlade det om *inre resurser*, det vill säga resurser inom organisationen som kan frigöra pengar för insatser eller arbetstid för personalen. Dels handlade det om *yttre resurser* eller *väl-färdsresurser*, det vill säga resurser i det omgivande samhället så som tillgången till arbeten och bostäder (vilket framförallt betonades i försörjningsstödsgruppen) eller tillgången till en välfungerande skola (vilket framförallt betonades i barngruppen och ungdomsgruppen). Sådana yttre resurser kan sägas påverka socialtjänstens arbete mer indirekt; genom att sätta ramarna för de livsvillkor som socialtjänstens klienter har att förhålla sig till.

I diskussionerna kring de resurser som finns att tillgå, rådde framförallt en stor frustration kring bristen på resurser; bristen på tid, bristen på pengar, bristen på bostäder och arbeten och på en välfungerande skola. Några exempel på lösningar fanns dock även här. När det gäller de inre resurserna beskrevs hur man kunde hitta olika sätt för att disponera om tiden. Ett konkret exempel på detta var hur familjer kunde vara kvar en längre tid i mottagningsgruppen där man under en kort tid arbetade väldigt intensivt, något som i vissa fall kunde förhindra mer långvariga och utdragna kontakter och på så sätt gynna både socialtjänstens resursfördelning och de berörda familjerna. När det gäller externa resurser betonades vikten av att informera föräldrar om de rättigheter och möjligheter som finns när det gäller arbete och bostad, både för dem själva och för eventuella äldre barn i familjen. Ett konkret projekt – anställning istället för bidrag – lyftes upp som exempel på hur föräldrar med försörjningsstöd på ett konkret sätt kunde beredas en väg in på både arbets- och bostadsmarknaden; genom att under en tidsbegränsad period erbjuda föräldrar anställning istället för försörjningsstöd, kunde föräldrarna både få arbetslivserfarenhet och

kvalificera sig för ett hyreskontrakt (vilket annars som regel endast erbjuds dem som uppbär inkomst från arbete).

Kunskap lyftes också upp som en viktig aspekt av barnperspektivarbetet. Flera deltagare lyfte upp medarbetarnas intresse för barnperspektiv som en möjlighet för att vidareutveckla kompetensen och kunskapen kring ett barnperspektivarbete. Men det kontinuerliga utvecklingsarbetet inom socialtjänsten lyftes också upp som ett potentiellt hinder för ett barnperspektiv, på så sätt att det tar tid och resurser i anspråk från det praktiska arbetet. Ungdomsgruppen betonade även att bristen på kunskap, framförallt hos oerfarna och nyexaminerade handläggare, kan göra det svårt att nå ett helhetsperspektiv i arbetet och därmed även att upprätthålla ett omfattande barnperspektiv. Detta kan betraktas i ljuset av Anna-Lena Lindqvists (2012) resonemang om hur arbetet med barnavårdsutredningar i allt högre utsträckning utförs av nyutexaminerade och oerfarna socialarbetare, något som hon menar är en konsekvens av den ökade specialiseringen (i det här fallet uppdelningen mellan utrednings- och behandlingsarbete) där erfarna socionomer alltmer har kommit att söka sig till ett mer renodlat behandlingsarbete. Med en hög personalomsättning och en stor andel relativt oerfarna medarbetare, kan man anta att det kontinuerliga utvecklingsarbetet uppfattas som ett större hinder för verksamheten än vad det hade gjort i en arbetsgrupp med en mer välgrundad erfarenhetsbas att bygga nya kunskaper på. Även här lyfte grupperna upp exempel på hur man arbetade för att ge nyanställda bättre tillgång till mer erfarna kollegor; bland annat tillsattes olika typer av tjänster för en mer nära ledning gentemot arbetsgrupperna, så som metodstödjare, gruppleddare eller samordnare.

Härifrån och vidare...

I den här rapporten har vi studerat barnperspektivet i det sociala arbetet, så som det beskrivs och diskuteras från ett myndighets- och ett forskningsperspektiv. Vi har på detta sätt gått i samma spår som flera tidigare FoU-rapporter, i det att inte heller vi har lyft upp eller i någon högre grad synliggjort barns tankar, åsikter eller erfarenheter. Syftet med denna studie har varit att belysa hur barnperspektivet beskrivs och tillämpas inom ramen för socialtjänstens verksamheter i de åtta nordvästkommunerna. Rapporten har också utgjort ett led i FoU-Nordvästs granskning av sin egen verksamhet när det gäller barnperspektiv. Med denna utgångspunkt kan det tyckas rimligt att till en början sätta fokus just på framställningar om barnperspektiv hos myndigheter och i vetenskapliga texter. Sådär i backspegeln, med resultatet från denna studie i handen, blir det dock påfallande tydligt hur denna rapport på detta sätt blir ytterligare ett i raden av dokument som

inte sätter barn och ungas röster och erfarenheter (barnets perspektiv) i fokus. Som en uppföljning till den här rapporten där myndigheternas och forskningens perspektiv på barn har studerats, vore det önskvärt att också kunna genomföra en studie där istället barns och ungdomars perspektiv på myndigheternas arbete stod i centrum, det vill säga en studie med fokus på barns och ungdomars perspektiv som brukare.

De socialarbetare som har deltagit i den här studiens fokusgrupper har varit enhetschefer för olika verksamhetsområden inom socialtjänsten. En fråga vi kan ställa oss är vilken annan typ av kunskap som hade producerats om vi istället hade intervjuat de handläggare som befinner sig ännu närmre det praktiska arbetet. Enhetscheferna (de som nu har intervjuats) befinner sig relativt nära det praktiska arbetet, samtidigt som de också har en mer övergripande bild av hur barnperspektivarbetet är organiserat i den kommun och i den enhet som de representerar. På så vis har vi genom denna studie kunnat få en relativt heltäckande bild av hur socialtjänstens barnperspektivarbete bedrivs i kommunerna samt vilka diskussioner och praktiska förutsättningar som ligger till grund för arbetets utformning. Att intervjua handläggande socialsekreterare hade istället kunnat ge mer djupgående kunskap om de praktiska villkoren för arbetet, de avvägningar som måste göras dagligen och de förutsättningar som finns för att i sitt arbete leva upp till det man säger sig göra. Även detta är frågor som med fördel skulle kunna studeras vidare i ytterligare forskningsprojekt kring barnperspektivet i socialtjänsten.

Deltagandeforskning – kunskapsutveckling i och genom fokusgrupper

Fokusgrupper kan betraktas som en viktig metod för det som Victoria Wibeck (2010) beskriver som deltagandeforskning. Deltagandeforskning har ofta ett uttalat syfte i att tillsammans med fokusgruppsdeltagarna både definiera tydliga handlingsinriktade mål och finna lösningar på dessa. Studierna bygger som regel på upprepade fokusgruppsintervjuer där deltagarna bland annat får resonera kring vad de har lärt sig (a.a.).

Det här projektet kan inte betraktas som någon renodlad deltagandeforskning enligt ovan. Däremot har vi inspirerats av dessa tankegångar. En förhoppning redan från början har varit att fokusgruppsamtalen inte enbart skulle generera empiri till vår studie, utan att de också skulle sätta igång lärandeprocesser hos deltagarna. Vi hoppas och tror att deltagarnas utbyte av erfarenheter och tankar kring att arbeta med ett barnperspektiv kan sprida ringar på vattnet i praktiken – att de reflektionsprocesser som har påbörjats under fokusgrupperna också kan bidra till en reell utveckling av barnperspektivarbetet i deltagarnas respektive verksamheter. För att

underlätta denna lärandeprocess och kunskapsutveckling i praktiken har vi i slutet av projekttiden anordnat uppföljande möten med fokusgruppsdeltagarna. Syftet med dessa möten har dels varit att presentera de samlade resultaten från vår studie, dels att ge deltagarna en möjlighet att just diskutera sina erfarenheter av att delta i fokusgrupperna; vad de har lärt sig och hur de kan gå vidare med de nya idéer och tankar som har väckts.

Vi har sett ett stort intresse från deltagarna när det gäller att arbeta vidare med det erfarenhetsutbyte som har påbörjats under fokusgruppsamtalen. Vid den första fokusgruppsintervjun väcktes (på deltagarnas eget initiativ) frågan om att starta ett nätverk för enhetschefer inom det aktuella verksamhetsområdet (med deltagare från flera kommuner) – just för att kunna fortsätta med att utbyta erfarenheter och diskutera gemensamma utmaningar och dilemman. Även vid våra uppföljande möten har intresset bland deltagarna varit stort – många har kommit och diskussionerna kring resultaten har varit fokuserade och givande. Vår förhoppning är att arbetet med den här studien på detta sätt har kunnat utgöra ett viktigt led i en kunskapsutveckling kring barnperspektivet i praktiken, en utveckling som med nödvändighet också innefattar en kontinuerlig reflektion och diskussion både kring vad ett barnperspektiv kan innebära och hur det på bästa sätt tas till vara i det praktiska sociala arbetet.

Slutord

I alla fokusgrupper fanns en levande diskussion kring begreppet barnperspektiv och en medvetenhet kring att innebörden av begreppet inte är självklar. I diskussionen lyftes bland annat skillnaden upp mellan barnets eget perspektiv och vuxnas perspektiv på barn, en skillnad som har diskuterats flitigt även i den vetenskapliga debatt kring begreppet som presenterades i rapportens bakgrundskapitel. Även i styrdokumentet beskrevs i viss mån dessa olika sätt att betrakta barnperspektivet. Den vetenskapliga diskussionen kring barnperspektivets möjliga innebörder tycks således ha sin motsvarighet även i praktiken. Detta tyder på goda förutsättningar när det gäller möjligheten att låta forskning och praktik ömsesidigt berika varandra i det sociala arbetets kunskapsproduktion. Vår förhoppning är att den här rapporten ska kunna utgöra en del av detta kontinuerliga kunskapsutbyte mellan teori och praktik. Vi hoppas och tror att rapporten på detta sätt kan komma till praktisk användning i kommunerna, både som en kunskapsöversikt och som ett teoretisk och forskningsbaserat underlag i socialtjänstens vidare arbete med att utveckla barnperspektivet i praktiken.

REFERENSER

- Andersson, G. & Hollander, A. (1999). Om barns rätt och barns bästa. I G. Andersson (red.) *Barnet i den sociala barnvården* (s. 41-68). Stockholm: Socialstyrelsen.
- Aronsson, K. (2012). Barnperspektiv. Att avläsa barns utsatthet. *Locus* 1-2/12, 100-117.
- Bergström, G. & Boréus, K. (red.) (2005). *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur.
- Cederborg A-C. (2012). Barnperspektiv i myndighetsutövning. *Locus* 1-2/12, 6-27.
- Corsaro, W. A. (2005). *The Sociology of Childhood*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Denick, L. (1999). Fremtidens børn – om postmodernisering og socialisering. I L. Denick & P. Schultz Jørgensen (Red.) *Børn og familie i det postmoderne samfund* (s. 19-44). Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag.
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2009). Utsatta barn i familjerättsprocesser: utredares bemötanden och barns strategier. *Socialvetenskaplig Tidskrift* 16(1), 20-37.
- Eriksson, M. & Näsman, E. (2011). *När barn som upplevt våld möter socialtjänsten – om barns perspektiv, delaktighet och giltiggörande*. Stockholm: Gothia.
- Gallagher, M. (2006). Spaces of participation and inclusion? I E. K. M. Tisdall, J. M. Davis, M. Hill & A. Prout (Red.) *Children, young people and social inclusion* (s. 161-180). Bristol: The Policy Press.
- Gustafsson, H. (2008). *Litteraturöversikt Barnperspektivet 2004-2008*. FoU Södertörn.
- Halldén, G. (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. *Pedagogisk forskning i Sverige* 8(1-2), 12-23.
- Hammarberg, T. (1990). The UN Convention on the Rights of the Child – and How to Make It Work. *Human Rights Quarterly*, 12, 97-105.
- Harper, C., Jones, N., Tincati, C. (2010). *Opportunities and challenges in promoting policy- and practice-relevant knowledge on child rights*. Working Paper 318. London: ODI (Overseas Development Institute) [Elektroniskt dokument]. Hämtat 2013-09-03 från:

<http://www.odi.org.uk/publications/4946-child-rights-policy-practice-knowledge>

Hart, R.A. (1992). *Children's participation: from tokenism to citizenship*. Florence: UNICEF.

Hult, B. (2010). *Att utnyttja drivkrafter: barnperspektiv i socialtjänstens arbete med föräldrar med missbruksproblem*. Malmö: Stadskontoret, Malmö stad.

Hultman, E. (2012). Gestaltning av barns röster i socialtjänstens skriftliga utredningsbedömningar. *Locus*, 1-2/12, 69-80.

Hultman, E. (2013). *Barnperspektiv i barnvårdsutredningar – med barns hälsa och barns upplevelser i fokus*. Linköping Studies in Arts and Science No. 600 (diss.).

James, A., Jenks, C. & Prout, A. (1998). *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

Kommittén mot barnmisshandel (2001). *Barnmisshandel – att förebygga och åtgärda*. Slutbetänkande från Kommittén mot barnmisshandel. SOU 2001:72.

Knodel, J. (1993). The Design and Analysis of Focus Group Studies. I D. Morgan (red.) *Successful Focus Groups. Advancing the State of the Art*. Newbury Park: Sage.

Kvale, S & Brinkmann, S (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun* (S-E Torhell övers.). Lund: Studentlitteratur.

Lee, N. (2001). *Childhood and society: growing up in an age of uncertainty*. Buckingham: Open University Press.

Lindgren, A-L. & Halldén, G. (2001). Individuella rättigheter; autonomi och beroende. Olika synsätt på barn i relation till FN: s barnkonvention. *Utbildning och Demokrati*, 2, 65-79.

Lindgren, S. (2011). Textanalys. I K. Fangen & A-M. Sellerberg (red.) *Många möjliga metoder* (s. 269-281). Lund: Studentlitteratur

Lindquist A-L. (2012). *Från krisande organisation till "krisorganisation" – Kvalité i socialt barnvårdsarbete genom ökad personalstabilitet*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

Närvinen, A-L. & Näsman, E.(2004). Childhood as Generation or Life Phase? *Young*, 12(1), 71-90.

Näsman, E., Ponton von Gerber, C. & Fernqvist, S. (2012). *Barnfattigdom: om bemötande och metoder ur ett barnperspektiv* (1. uppl.). Stockholm: Gothia.

Parker R., Ward H., Jackson S., Aldgate J., & Wedge P. (1991). *Looking After Children: Assessing Outcomes in Child Care*. London: HSMO.

Qvarsell, B. (2003). Barns perspektiv och mänskliga rättigheter – Godhetsmaximering eller kunskapsbildning? *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8(1-2), 101-113.

Rasmusson, B. (2003). Barnkonventionen i socionomutbildningen. I Högskoleverkets rapportserie 2003:6 *FN:s barnkonvention angår högskolan* (s. 81-97). Stockholm: Högskoleverket.

Rasmusson B. (2004). *Barnavårdsutredningar på nya grunder*. Meddelanden från Socialhögskolan 2004:1. Lunds Universitet.

Rasmusson, B. (2006). *Barnperspektiv i den sociala barnvården. Forsknings- och utvecklingsarbete inom ramen för projektet Kunskapsbaserad socialtjänst*. Meddelanden från Socialhögskolan 2006:2. Lunds Universitet.

Rasmusson, B., Hyvönen, U., Nygren, L., Khoo, E. (2010). Child-centered social work practice – three unique meanings in the context of looking after children and the assessment framework in Australia, Canada and Sweden. *Children and Youth Services Review*, 32(3), 452-459.

Shier H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. A New Model for Enhancing Children's Participation in Decision-making, in line with Article 12.1 of the United Nations Convention on the Rights of the Child. *Children & Society*, 15, 107-117.

Smithson, J. (2013). Using and analysing focus groups: Limitations and possibilities. *International Journal of Social Research Methodology*, 3(2), 103-119 [elektroniskt dokument]. Hämtat 2013-06-02. DOI: 10.1080/136455700405172

Socialstyrelsen (2003a). *Barnperspektiv vid handläggning av ekonomiskt bistånd*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2003b). *ASI – en strukturerad intervjumetod för bedömning av alkohol- och narkotikarelaterade problem*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgängligt på internet: http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/10654/2003-112-2_20031123.pdf

Socialstyrelsen. (2004a). *Utvärderingsmöten i BBIC. En studie av barns delaktighet och medbestämmande*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2004b). *Implementeringen av BBIC-projektet i socialtjänstens organisationer. En studie av den lokala organiseringen av projektet Barns behov i centrum*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen. (2006). *Grundbok Barns behov i centrum (BBIC)*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2007). *Gravida kvinnor med missbruk och barn som lever i familjer med missbruksproblem – avrapportering av regeringsuppdrag*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgängligt på internet: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2007/2007-107-19>

Socialstyrelsen (2013a). *Barns och ungas hälsa, vård och omsorg 2013*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgängligt på internet: <http://www.socialstyrelsen.se/publikationer2013/2013-3-15>

Socialstyrelsen (2013b). *Barn som anhöriga, konsekvenser och behov när föräldrar har allvarliga svårigheter, eller avlider*. Stockholm: Socialstyrelsen. Tillgängligt på internet: <http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/19114/2013-6-6.pdf>

SOU 2009:68. *Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU). Betänkande av Barnskyddsutredningen*. Stockholm: Fritzes

Sundell K. & Egelund T. (2000). *Barnavårdsutredningar. En kunskapsöversikt*. Stockholm: Gothia.

Unicef (2009). *Barnkonventionen. FN:s konvention om barns rättigheter* [elektroniskt dokument]. Hämtat 2014-01-20 från: <http://unicef.se/publikationer>.

Uprichard, E. (2008). Children as 'being and becomings': children, childhood and temporality. *Children & Society*, 22, 303-313.

UNCRC (2010). *United Nations Convention on the Rights of the Child* (1:a tryckningen, 1989).

Ward H. (1995). *Looking After Children: Research into Practice: The second Report to the Department of Health on Assessing Outcomes in Child Care*. HSMO: London.

Verhellen, E. (1997). *Convention on the Rights of the Child*. Leuven-Apeldorn: Garant.

Vinnerljung B. (1996). *Svensk forskning om fosterbarnsvård. En översikt*. Stockholm: CUS och Liber.

Wibeck, V. (2010). *Fokusgrupper. Om fokuserade grupper som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Widerberg, K. (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Wiklund, S. (2006). *Den kommunala barnvården - om anmälningar, organisation och utfall*. Rapport i socialt arbete nr 117 (diss.). Stockholms Universitet.

Östberg F. (2010). *Bedömningar och beslut. Från anmälan till insats i den sociala barnvården*. Rapport i socialt arbete nr 134 (diss.). Stockholms Universitet.

Prop. 2012/13:10

Prop. 1996/97:124

BILAGOR

1. Utdrag ur barnkonventionen. FN:s konvention om barnets rättigheter.
2. Förteckning över FOU-rapporter
3. Samtalsguide/intervjuguide

Bilaga 1. Utdrag ur barnkonventionen. FN:s konvention om barnets rättigheter.

Följande utdrag innefattar de artiklar ur barnkonventionen som tydligast knyter an till de ”fem P:n” som vi har hänvisat till i den här rapporten. Barnkonventionen i sin helhet kan läsas bland annat på Unicefs svenska hemsida (www.unicef.se).

Artikel 6

1. Konventionsstaterna erkänner att varje barn har en inneboende rätt till livet.
2. Konventionsstaterna skall till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling.

Artikel 12

1. Konventionsstaterna skall tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter skall tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad.
2. För detta ändamål skall barnet särskilt beredas möjlighet att höras, antingen direkt eller genom företrädare eller ett lämpligt organ och på ett sätt som är förenligt med den nationella lagstiftningens procedurregler, i alla domstols- och administrativa förfaranden som rör barnet.

Artikel 19

1. Konventionsstaterna skall vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och sociala åtgärder samt åtgärder i utbildningssyfte för att skydda barnet mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, innefattande sexuella övergrepp, medan barnet är i föräldrarnas eller den ena förälderns, vårdnadshavares eller annan persons vård.
2. Sådana skyddsåtgärder bör, på det sätt som kan vara lämpligt, innefatta effektiva förfaranden för såväl upprättandet av sociala program som syftar till att ge barnet och dem som har hand om barnet nödvändigt stöd, som för andra former av förebyggande och för identifiering, rapportering, remittering, undersökning, behandling och uppföljning av fall av ovan beskrivna sätt att behandla barn illa samt, om så är lämpligt, förfaranden för rättsligt ingripande.

Artikel 24

1. Konventionsstaterna erkänner barnets rätt att åtnjuta bästa uppnåeliga hälsa och rätt till sjukvård och rehabilitering. Konventionsstaterna skall sträva efter att säkerställa att inget barn är berövat sin rätt att ha tillgång till sådan hälso- och sjukvård.
2. Konventionsstaterna skall sträva efter att till fullo förverkliga denna rätt och skall särskilt vidta lämpliga åtgärder för att; (a) minska spädbarns- och barnadödligheten; (b) säkerställa att alla barn tillhandahålls nödvändig sjukvård

och hälsovård med tonvikt på utveckling av primärhälsovården; (c) bekämpa sjukdom och undernäring, däri inbegripet åtgärder inom ramen för primärhälsovården, genom bland annat utnyttjande av lätt tillgänglig teknik och genom att tillhandahålla näringsrika livsmedel i tillräcklig omfattning och rent dricksvatten, med beaktande av de faror och risker som miljöförstöring innebär; (d) säkerställa tillfredsställande hälsovård för mödrar före och efter förlossningen; (e) säkerställa att alla grupper i samhället, särskilt föräldrar och barn, får information om och har tillgång till undervisning om barnhälsovård och näringslära, fördelarna med amning, hygien och ren miljö och förebyggande av olycksfall samt får stöd vid användning av sådana grundläggande kunskaper; (f) utveckla förebyggande hälsovård, föräldrarådgivning samt undervisning om och hjälp i familjeplaneringsfrågor.

3. Konventionsstaterna skall vidta alla effektiva och lämpliga åtgärder i syfte att avskaffa traditionella sedvänjor som är skadliga för barns hälsa.

4. Konventionsstaterna åtar sig att främja och uppmuntra internationellt samarbete i syfte att gradvis uppnå det fulla förverkligandet av den rätt som erkänns i denna artikel. Särskild hänsyn skall härvid tas till utvecklingsländernas behov.

Artikel 29

1. Konventionsstaterna är överens om att barnets utbildning skall syfta till att; (a) utveckla barnets fulla möjligheter i fråga om personlighet, anlag och fysisk och psykisk förmåga; (b) utveckla respekt för de mänskliga rättigheterna och grundläggande friheterna samt för de principer som uppställts i Förenta nationernas stadga; (c) utveckla respekt för barnets föräldrar, för barnets egen kulturella identitet, eget språk och egna värden, för vistelselandets och för ursprungslandets nationella värden och för kulturer som skiljer sig från barnets egen; (d) förbereda barnet för ett ansvarsfullt liv i ett fritt samhälle i en anda av förståelse, fred, tolerans, jämlikhet mellan könen och vänskap mellan alla folk, etniska, nationella och religiösa grupper och personer som tillhör urbefolkningar; (e) utveckla respekt för naturmiljön

2. Ingenting i denna artikel eller i artikel 28 får tolkas så att det medför inskränkning i den enskildes och organisationers rätt att inrätta och driva utbildningsanstalter, dock alltid under förutsättning att de i punkt 1 i denna artikel uppställda principerna iakttas och att kraven uppfylls på att undervisningen vid dessa anstalter skall stå i överensstämmelse med vad som från statens sida angivits som minimistandard.

Artikel 42

Konventionsstaterna åtar sig att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl vuxna som barn.

Bilaga 2. Rapporter från FoU-Nordväst

Socialt arbete med inriktning mot försörjningsstöd och arbetsmarknad

Arbetsrapport, FoU-Nordväst, Anders Arnsvik, 2013: [☒ Unga vuxna - aktuella inom socialtjänstens försörjningsstödsenheter](#)

FoU-rapport, FoU-Nordväst, Lisbeth Eriksson & Anders Arnsvik, 2013: [☒ Fattiga familjer](#)

Praktikerprojekt, FoU-Nordväst, Henrik Forsner, 2012: [☒ Igen och igen... - en rapport om socialtjänstens ombesökare](#)

Utvärdering, FoU-Nordväst, Tore Svendsen, 2010: [☒ Instrument X - en kortfattad rapport](#)

Sammanställning, FoU-Nordväst, Anders Arnsvik, 2010: [☒ Sammanställning nätverk Unga vuxna i Nordväst](#)

Kunskapsöversikt, Anders Arnsvik, 2008: [☒ Forskning om försörjningsstöd i svensk socialtjänst - En kunskapsöversikt](#)

Utvärdering, Ann Palm och Walter van Eyck, 2007: [☒ Utvärdering av Ungdomsslussen i Järfälla kommun](#)

Arbetsrapport 2007, Jessica Petersson och Ann Palm: [☒ WorkCenter i Upplands Väsby - en brukaruppföljning av ett samarbetsprojekt för unga arbetslösa](#)

CKP:Sthlm rapport, Johan Holmdahl, Åke Bergmark, Tommy Lundström, 2006:1: [☒ Att förebygga vräkningar.](#)

FoU-Forskningsrapport, Sven Trygged, 2003:1: [☒ "Hellre brödlös än rådlös" - Ekonomisk rådgivning som metod i socialt arbete](#)

Arbetsrapport 2002:3, Hugo Stranz: [☒ Att arbeta med socialbidrag - en studie av de organisatoriska förutsättningarna i Nordvästregionen](#)

Arbetsrapport 2002, Patrik Karlsson, Hugo Stranz, Sven Trygged: [☒ Arbetsmarknadsprogram i nordvästkommunerna](#)

Socialt arbete med barn, unga och familj

FoU-utvärderingsrapport, Tore Svendsen, 2012: [☒ Ungdomskonsulenterna i Sollentuna. En utvärdering av verksamheten.](#)

FoU-forskningsrapport, Tore Svendsen, 2012:1: [☒ Socialarbetares förhållningssätt till BBIC - "Det finns hur många fördelar som helst, bara](#)

man har tid!" Rapporten kan beställas i bokform och kostar då 125 kr. Skicka din beställning till: lisbeth.eriksson@sollentuna.se

FoU-forskningsrapport, Maria Gladh och Ann Boklund Palm, 2011:1: Med barnet eller blanketter i centrum? - Uppföljning av handläggningssystemet Barns Behov I Centrum (BBIC) i nordvästra Stockholm . Rapporten kan beställas i bokform och kostar då 125 kr. Skicka din beställning till: lisbeth.eriksson@sollentuna.se

FoU-Nordväst, 2010: Uppföljning av familjebehandlande insatser inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg

FoU-Nordväst, 2010: "...om man når fram så får man barnet i fokus" Delrapport av projektet - Utveckling av stöd till familjer där föräldrarna är i stark konflikt

FoU-Nordväst, 2009: Med familjen som målgrupp - Utvärdering av familjebehandlande insatser i sju nordvästkommuner åren 2006-2008

FoU-Forskningsrapport, Astrid Schlytter och Hanna Linell, 2008:2: Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext - En studie av omhändertagna flickor

FoU-Forskningsrapport, Anki Olsson, 2008:1: Vägen till förändring? En studie av socialtjänstens arbete med ungdomar som begår brott

FoU-Nordväst, 2008: "De är som en handbok i kommunikation" - Utvärdering av Skol- och Familjeteamet i Sollentuna

FoU-Nordväst, 2008: Solängens utvecklingsprojekt Blomman - Kännedom om och upplevelser av en behandlingsinsats som riktas till barn i våldsutsatta familjer För information om Solängens nuvarande familjebehandlings-verksamhet kontakta Barn- och familjeenheten i Upplands-Bro kommun.

FoU-Nordväst, 2008: Utvärdering av Hilleviprojektet i Upplands-Bro kommun - arbetsmetod och utfall

FoU-Nordväst, 2008: Om att motverka hinder för samverkan i skolsocialt arbete - Utvärdering av projektet "Strukturerat förebyggande arbete i Sundbyberg"

FoU-Nordväst, 2008: Familjepoolen, utvärdering

Ann Palm, 2007: [Barnet i fokus - Studie av ett utvecklingsprojekt för arbete med barn placerade i familjehem för stadigvarande vård och fostran i Sollentuna kommun](#)

FoU-Forskningsrapport, Yvonne Sjöblom, 2006:4: [I skuggan av Fadime och socialsekreterares arbete med hedersvåld](#)

FoU-Forskningsrapport, Katarina Piuva och Eva Olofsson, 2006:3: [Tid för arbete. En tidsgeografisk studie av socialsekreterares arbete med barnavårdsutredningar i Ekerö, Sigtuna, Solna och Sundbyberg](#)

FoU-rapport, Gia Kjellén, 2006:3: [Små barn familjehem och deras läsvanor](#)

FoU-Forskningsrapport, Camilla Hettrel, Agneta Lindqvist, 2006:2: [Marte Meo - en hållbar intervention? - en beskrivning av det observerbara och icke observerbara i en utvärdering av behandlingsmodellen Marte Meo inom socialtjänsten](#)

FoU-Forskningsrapport, Christina Löwenborg och Kari Kamsvåg, 2006:1: [Med andra ögon - brukarens syn på familjebehandling](#)

CKP:Sthlm rapport, Sofie Johansson, Åke Bergmark, Tommy Lundström, 2006:2: [Tonåringar som inte kan bo hemma](#)

Arbetsrapport 2005:1 [Sara Högdin: Handlingsplan för socialtjänstens arbete i möte med flickor som utsatts för så kallat hedersrelaterat våld eller hot](#)

Palm Ann, Andersson Sara, Ryttare Erika, 2005: ["Det är bra för barnen" - Utvärdering av Turebergs familjecentral](#)

FoU-rapport, Lotta Dagnå, 2004:1: [En inblick i familjens vardag? Om intensiva barnavårdsutredningar](#)

FoU-rapport, Eva Wåhlander och Sara Högdin, 2003:2: [Familjeliv som yrkesliv - en enkätstudie av familjehemmen i Solna stad](#)

FoU-rapport, Christina Järås, 2003:1: [" Vi har ju ändå barn ihop..." - separerade pappors röster om svårigheter med gemensamt föräldraskap](#)

Arbetsrapport 2003:1, Ann Boklund-Palm: [Relation och myndighet - Liten studie av möte mellan två professioner i funktionsuppdelad socialtjänst](#)

FoU-rapport, Sara Högdin, 2002:1: [Kartläggning av den sociala barnavården - i sju av Stockholms nordvästra kommuner](#)

Arbetsrapport 2002, Sara Högdin: [Att förankra MST - Om förväntningar och farhågor kring ett behandlingsprogram för ungdomar i tre nordvästkommuner](#)

FoU-Forskningsrapport, Camilla Hettrel och Agneta Lindqvist, 2001: [Marte Meo - en hållbar intervention - pilotstudie hösten 2001](#)

Socialt arbete med vuxna, särskilt missbruk

Arbetsrapport, Anders Arnsvik, 2013: [Struktur och utveckling](#)

Arbetsrapport, Anders Arnsvik, 2012: [Projekt Processtöd](#)

FoU-forskningsrapport, Anders Arnsvik, 2012:2: [Att leva i långvarig hemlöshet - Berättelser om vägen till och från hemlöshet](#) . Rapporten kan beställas i bokform och kostar då 125 kr. Skicka din beställning till: lisbeth.eriksson@sollentuna.se

Utvärdering, FoU-Nordväst, Ann Boklund-Palm, 2012: ["...kan säga allt!" Relationens betydelse för kvinnors erfarenheter av kontakt med Stödteamet i Sundbyberg](#)

Utvärdering, FoU-Nordväst, Katarina Piuva, 2010: [Boendestöd för personer med missbruk. Slutrapport november 2010. Sollentuna](#)

Utvärderingsrapport FoU-Nordväst, 2009: [Riktlinjeprojektet i Nordväst - Implementering av De nationella riktlinjerna för missbruks- och beroendevård genom integrerade studiecirklar](#)

Utvärdering, FoU-Nordväst, 2009: [Uppföljning av projektet Evidensbaserad missbruksvård i Upplands Väsby kommun](#)

Utvärdering, Anders Arnsvik 2008: [Ett steg till annat boende - Utvärdering av en boendeverksamhet som vänder sig till hemlösa missbrukare i Solna och Sundbyberg](#)

Bilaga till: Utvärdering, Anders Arnsvik 2008: [Ett steg till annat boende - Utvärdering av en boendeverksamhet som vänder sig till hemlösa missbrukare i Solna och Sundbyberg](#)

Utvärdering, Anders Arnsvik och Katarina Piuva, 2008: [Att förebygga hemlöshet - En utvärdering av två arbetsmodeller i Upplands Väsby kommun](#)

CKP:Sthlm rapport, Anna Åström Brewitz, Åke Bergmark, Tommy Lundström, 2007:1: [Return - utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare i Sundbyberg](#)

FoU-Rapport, Anders Arnsvik och Ann Palm, 2005:1: [Händelser i det tysta - Utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare.](#)

FoU-Rapport, Anders Arnsvik, 2004:3: [Adrian - Arbeta med unga vuxna missbrukare i öppenvård.](#)

Arbetsrapport 2004:1 Anders Arnsvik: [Socialtjänstbaserad missbrukarvård - En kartläggning av missbrukarvården inom FoU-nordvästområdet](#)

Socialpsykiatri

Utvärdering, Martin Åberg och Hanna Nylander 2012: [BISAM - Från mottagare till medskapare? En utvärdering av Sollentuna kommuns BrukarInflytandeSAMordnare](#)

Kartläggning, Martin Åberg, Katarina Piuva och Johan Holmdahl 2009: [Inventering av behov hos personer med psykiska funktionsnedsättningar i Nordvästkommunerna - Sollentuna.](#)

Kartläggning, Martin Åberg och Katarina Piuva 2009: [Inventering av behov hos personer med psykiska funktionsnedsättningar i Nordvästkommunerna - Sundbyberg.](#)

Kartläggning, Martin Åberg och Katarina Piuva 2009: [Inventering av behov hos personer med psykiska funktionsnedsättningar i Nordvästkommunerna - Solna.](#)

FoU-Forskningsrapport 2009:1, Martin Åberg och Katarina Piuva: [Att inte släppa taget. En utvärdering av SAM-teamet - ett Case management-projekt i Järfälla och Upplands-Bro 2006-2008. Slutrapport 2009.](#)

Utvärdering, Katarina Piuva, Robert Blom, Ulf Sandström, 2008: [En utvärdering av arbetsmodellen Gemensam Individuell Vårdplan, GIVP - Socialtjänsten, beroendevården och öppna psykiatriska mottagningen i Sollentuna](#)

Utvärdering, Katarina Piuva 2008: [Vasabo - Stödboende i Sundbyberg. Utvärdering av ett Miltonprojekt nov. 2006 - nov. 2007](#)

FoU-Forskningsrapport, Ann Palm och Katarina Piuva, 2007:1: [Social ekonomi - en väg mot förändring? Utvärdering av Dataverkstaden Väntorp - ett ESF Växtkraft Mål 3-projekt](#)

CKP:Sthlm rapport, Maria Ingemarson, Åke Bergmark, Tommy Lundström, 2006:3: [Att planera för boendestöd.](#)

Arbetsrapport, Katarina Piuva, 2006:1: [Kartläggning av stöd till psykiskt funktionshindrade inom FoU Nordväst](#)

Arbetsrapport, Ann Palm, 2005: [Deltagarna vid Solstråket verkstad i Solna - en intervjuundersökning](#)

Socialt arbete, allmänt

FoU-Rapport, Camilla Gustavsson, 2006:4: [Av egen kraft - Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska](#)

FoU-Rapport, Maria Ingemarson och Ann Palm, 2004:2: [Flyktingar i Nordväst](#)

FoU-Rapport, Christina Löwenborg och Lisbeth Nilsson, 2002:2: [Vad är verksamt i handledning? - en kvalitativ undersökning](#)

Bilaga 3. Samtalsguide

<i>Intervjufrågor/Teman</i>	<i>Uppföljningsfrågor</i>
Vad tänker ni på när ni hör ordet barnperspektiv?	<p>Vad innebär det att arbeta utifrån ett barnperspektiv?</p> <p>Behövs ett barnperspektiv? Varför?</p> <p>Vilka barn tänker ni på när ni pratar om ett barnperspektiv? Särskilda åldrar/särskilda grupper?</p>
Barnperspektivet i ert arbete – hur ser det ut i praktiken?	<p>Hur arbetar ni med barnperspektivet i er verksamhet idag?</p> <p>Om ni fick önsketänka, hur skulle ni arbeta då?</p> <p>Har ni något samarbete kring barnperspektivet med andra delar av socialtjänsten?</p>
Förutsättningar för ett barnperspektiv i ert arbete – vilka hinder och möjligheter kan ni se?	<p>Vilket stöd finns i organisationen för att arbeta med ett barnperspektiv? (och i lagstiftningen?)</p> <p>Känner ni till några konkreta arbetsverktyg för att arbeta utifrån ett barnperspektiv? Behövs det?</p> <p>Är ett barnperspektiv bra för alla?</p>
Hur ser barnets delaktighet ut i det konkreta arbetet?	<p>I vilken mån deltar barnet i möten som rör dem?</p> <p>I vilken mån intervjuas barnet i utredningsarbetet och i uppföljning av insatser?</p> <p>I vilken mån får barnet ta del av och kommentera andras synpunkter?</p> <p>Vilken tyngd ges barnets synpunkter i beslutsfattandet?</p> <p>Vad innebär ”Barns Behov i Centrum” i praktiken?</p>

Tidigare utgivna FoU-rapporter och FoU-forskningsrapporter

FoU-Rapport 2002:1	Kartläggning av den sociala barnvården i sju av Stockholms nordvästra kommuner
FoU-Rapport 2002:2	Vad är verksamt i handledning? - en kvalitativ undersökning
Forskningsrapport 2003:1	Hellre brödlös än rådlös. Ekonomisk rådgivning som metod i socialt arbete
FoU-Rapport 2003:1	"...vi har ju ändå barn ihop..." - separerade pappors röster om svårigheter med gemensamt föräldraskap
FoU-Rapport 2003:2	Familjeliv som yrkesliv En enkätstudie av familjehemmen i Solna stad
FoU-Rapport 2004:1	En inblick i familjens vardag? Om intensiva barnvårdsutredningar
FoU-Rapport 2004:2	Flyktingar i Nordväst
FoU-Rapport 2004:3	Adrian Arbeta med unga vuxna missbrukare i öppenvård
FoU-Rapport 2005:1	Händelser i det tysta Utvärdering av en öppenvårdsverksamhet för missbrukare
FoU-Forskningsrapport 2006:1	Med andra ögon - brukarens syn på familjebehandling
FoU-Forskningsrapport 2006:2	Marte Meo - en hållbar intervention?
FoU-Forskningsrapport 2006:3	Tid för arbete En tidsgeografisk studie av socialarbetarens arbete med barnvårdsutredningar
FoU-Forskningsrapport 2006:4	I skuggan av Fadime och socialsekreterarens arbete med hedersvåld

FoU-Rapport 2006:3	Små barn i familjehem och deras läsvanor
FoU-Rapport 2006:4	Av egen kraft Invandrade kvinnors berättelser om inträdet i det svenska
FoU-Forskningsrapport 2007:1	Socialekonomi – en väg mot förändring? Utvärdering av Dataverkstaden Väntorp - ett ESF Växtkraft Mål 3-projekt
FoU-Forskningsrapport 2008:1	Vägen till förändring? En studie av socialtjänstens arbete ned ungdomar som begår brott
FoU-Forskningsrapport 2008:2	Hedersrelaterade traditioner i en svensk kontext En studie av omhändertagna flickor
FoU-Forskningsrapport 2009:1	Att inte släppa taget. En utvärdering av SAM- teamet – ett Case management-projekt i Järfälla och Upplands-Bro 2006-2008
FoU-Forskningsrapport 2011:1	Med barnet eller blanketter i centrum? Uppföljning av handläggningssystemet Barns Behov I Centrum (BBIC) i nordvästra Stockholm
FoU-Forskningsrapport 2012:1	Socialarbetares förhållningssätt till BBIC ”Det finns hur många fördelar som helst, bara man har tid!”
FoU-Forskningsrapport 2012:2	Att leva i långvarig hemlöshet Berättelser om vägen till och från hemlöshet
FoU-Forskningsrapport 2012:3	Fattiga familjer

”Dom var ganska snåla, dom bjöd bara på vatten”³⁷

– om barnperspektiv i det sociala arbetet i nordvästkommunerna

FoU-Nordväst har under 2013 arbetat med barnperspektivet som ett av sina fokusområden. Denna rapport knyter ihop detta arbete genom att belysa barnperspektivet i det kommunala sociala arbetet ur flera perspektiv. Vad innebär det att anta ett barnperspektiv i socialt arbete och hur behandlas barnperspektivet i det sociala arbetets forskning och praktik?

I rapportens bakgrundskapitel görs en genomgång av tidigare forskning om barnperspektivet i socialt arbete samt av den vetenskapliga diskussionen kring barnperspektivbegreppet. Därefter presenteras resultatet från tre empiriska studier. Först kommer en granskning av hur barnperspektivet genom åren har behandlats i FoU-Nordvästs rapporter. Därefter ges en beskrivning av barnperspektivet så som det framträder i nordvästkommunernas styrdokument på kommun- och förvaltningsnivå. Slutligen presenteras en studie av hur representanter från socialtjänstens olika verksamhetsområden genom fokusgruppsintervjuer resonerar kring vad det innebär att anta ett barnperspektiv i det praktiska arbetet.

ISBN: 978-91-89681-26-2

ISSN: 1651-7830

---

³⁷ Citatet är ursprungligen återgivet i en artikel av Eriksson & Näsman (2009).